

آداب سفر و زیارت عتبات عالیات

سید علی قاضی عسکر

بسم الله الرحمن الرحیم

آداب سفر و زیارت عتبات عالیات

نویسنده:

علی قاضی عسکر

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

آداب سفر و زیارت عتبات عالیات

مشخصات کتاب

سرشناسه : قاضی‌عسکر، علی، ۱۳۲۵ -

عنوان و نام پدیدآور : آداب سفر و زیارت عتبات عالیات/علی قاضی‌عسکر .

مشخصات نشر : تهران: مشعر، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری : ۸۷ص ۲۱ × ۱۲ س‌م.

شابک : ۱۲۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۹۸-۷

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : کتابنامه بهصورت زیرنویس .

موضوع : زیارتگاههای اسلامی -- عراق -- راهنماها.

موضوع : زیارت -- آداب و رسوم .

رده بندی کنگره : BP۲۶۲/ق۲۳آ۴ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۷۶

شماره کتابشناسی ملی : ۱۲۱۲۲۸۱

ص:۱

اشاره

ص:۲

ص:۳

ص:۴۰

ص:۵

ص:۶

ص:۷

ص:۸

ص:۹

ص:۱۰

پیشگفتار

ص:۱۱

همه ساله هزاران انسان شیفته أهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام با قلبی سرشار از عشق و امید، از خانه و کاشانه خود دل کنده، راهیِ اماکن زیارتی و مراقد پاک معصومان و پیشوایان الهی می‌شوند تا روح و جان خویش را با آنان پیوند زده، زمینه را برای دستیابی به کمال و قُرب پروردگار فراهم سازند.

حضور در این اماکن مقدس، از یک سو تجدید عهد با پیشوایان دین است، که جملاتی چون: («مُحَقِّقٌ لِمَا حَقَّقْتُمْ، مُبْطِلٌ لِمَا أَبْطَلْتُمْ» و یا «سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَکُمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَکُمْ، مُحِبٌّ لِمَنْ أَحْبَبْتُمْ، مُبْغِضٌ لِمَنْ أَبْغَضْتُمْ»؛ آنچه را شما حق می‌دانید من نیز حق می‌دانم، و آنچه را شما باطل می‌دانید من باطل می‌دانم، با آن که شما درصلح و سازش هستید، من نیز هستم و با آن که شما می‌ستیزید، من نیز سر ستیز دارم، آن که را شما دوست دارید، دوست می‌دارم و آن که را شما دشمن

ص: ۱۲

دارید، من نیز دشمن می‌شمارم.)

گویای این حقیقت است و از سوی دیگر، از روز مرّه گی و آلودگی به گناه فاصله گرفتن و خود را در اقیانوس رحمت و مغفرت الهی شستشو دادن و با توبه از گناه و معصیت رهیدن است.

زائر در اماکن زیارتی، قطره وجود خود را به اقیانوس رحمت حق پیوند می‌زند و با روحی سرشار از شادی، طراوت و امید نسبت به آینده، به خانه و کاشانه خویش بر می‌گردد تا زندگی جدیدی را آغاز کند و از آلودگی و ناپاکی دور باشد.

زائر، با این سفر معنوی، از زندگی تکراری و بی‌ثمر فاصله می‌گیرد و با ارتقای فکر و اندیشه و تقویت ایمان و باورهای دینی، با اراده‌ای استوار، موانع کمال را از سر راه بر می‌دارد تا به حقیقتِ هستی، که کمال مطلق است برسد:

«إِلَهِی هَبْ لِی کَمَالَ الانْقِطَاعِ إِلَیْکَ، وَ أَنِرْ أَبْصَارَ قُلُوبِنَا بِضِیَاءِ نَظَرِهَا إِلَیْکَ، حَتَّی تَخْرِقَ أَبْصَارُ الْقُلُوبِ حُجُبَ النُّورِ فَتَصِلَ إِلَی مَعْدِنِ الْعَظَمَةِ ...»

«خداوندا! بریدن کامل از خلق و پیوستن به خود را بر من عنایت فرما و دیده‌های دلمان

ص: ۱۳

را به نور توجهشان به سوی خود روشن گردان تا دیـده‌های قلب‌ها، پرده‌های نور را بدرد و به مخزن اصـلی بزرگی و عظمت دسـت یابد ...»

آری، زیارتی که همراه با معرفت و تحوّل نباشـد، زیارت نیست و اگر زیارت تأثیرگذاری لازم را ندارد، دلیلش را در فاصـله گرفتن از اهداف زیارت باید جستجو کرد.

اگر زائر به پیشوایان خود، تنها به دیده حاجت دهنده بنگرد، طبیعی است که نمی‌تواند به اهداف زیارت دست یابد.

بنـابراین اگر بتوانیم فرهنـگ زیـارت را در میـان امت اسـلامی حاکم کنیم و پیشوایان دین را، که الگو و واسـطه فیض الهی هسـتند، وسـیله‌ای برای رهایی خود از دام گناه و معصـیت و آشنایی با ارزش‌ها و فضایل اخلاقی و انسانی بدانیم، به‌خوبی تأثیر زیارت را در جامعه خواهیم دید و این چشـمه حیات بخشِ همیشه جاری، روح امید و نشاط و ایمان را به جامعه دینی و اسلامی ما منتقل و حیات طیّبه را به همگان هدیه خواهد داد.

آداب سفر و زیارت، آماده کردن زائر برای این هدف بزرگ است.

ص: ۱۴

این آداب، به زائر می‌آموزد که:

- چگونه حرکت کند،

- به دنبال چه هدفی باشد،

- با همراهان و همسفران چگونه رفتار نماید،

- با پیشوایان چگونه سخن بگوید،

- و سرانجام با چه توشه‌ای باز گردد.

نگارنده در سال‌های گذشته توفیق یافته است اثری با نام (آداب سفر حج) تنظیم کند و در اختیار علاقمندان قرار دهد که- سپاس خدای را- مورد استقبال قرار گرفت و بیش از ده بار چاپ شد. اکنون با الهام از همان اثر و استفاده از مشترکات آن، کتاب حاضر (آداب سفر عتبات عالیات) را فراهم نموده، آداب زیارت حسین‌بن علی علیهما السلام و دیگر پیشوایان مدفون در عراق را نیز به آن افزودم تا راهنمای معنوی جویندگان طریق حق و علاقمندان به مکتب اهل بیت علیهم السلام در این سفر نورانی باشد.

امید است فرهیختگان، عالمان و خوانندگان محترم، کاستی‌های احتمالی را همراه با پیشنهادهای ارزشمند خود، برای ما ارسال کنند تا ان شاء اللّه در چاپ‌های بعدی، مورد توجه و استفاده قرار گیرد.

مؤلف

ص:۱۵

۱- اهمیت سفر از دیدگاه اسلام

سیر و سفر با انگیزه‌های دینی و عقلانی از دیدگاه اسلام، امری پسندیده و پذیرفته شده است. خداوند در قرآن کریم مردم را به سیر و سفر در روی کره خاکی دعوت نموده و از آنان خواسته است تا با مسافرت به گوشه و کنار جهان، در تاریخ و سرنوشت نهایی ملّت‌ها بیاندیشند و از حوادث، رخدادها و خوب و بد زندگی امت‌های پیشین عبرت بگیرند:

«أَوَ لَمْ یَسِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کانَ عاقِبَهُ الَّذِینَ کانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ کانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّهً وَ آثاراً فِی الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَ ما کانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ واقٍ» «(۱)»

«آیا در زمین گردش نکرده‌اند تا به دیده عبرت بنگرند فرجام کسانی را که پیش از

۱- غافر: ۲۱

ص: ۱۶

آنان می‌زیستند و پیامبران را تکذیب کردند چگونه شد. آنان بسیار نیرومندتر از اینان بودند و بناهایی که آنها در زمین بر جای گذاشتند، از بناهایی که اینان دارند بسیار استوارتر بود، اما خدا آنان را به گناهانشان گرفت و هلاکشان ساخت و هیچ کس نبود آنان را از عذاب خدا نگاه دارد.»

پیشوایان معصوم علیهم السلام نیز مردم را به سفر رفتن تشویق کرده‌اند، در حدیثی به نقل از رسول خداصلی الله علیه و آله آمده است:

«لَو یَعْلَمُ النّاسُ رَحْمَةَ اللَّهِ لِلْمُسافِرِ لَأَصْبَحَ النّاسُ عَلی ظَهْرِ سَفَرٍ، انَّ اللَّهَ بَالْمُسافِرِ رَحیمٌ». «(۱)»

«اگر مردم شفقت و رحمت خدا به مسافر را می‌دانستند، همگی اقدام به مسافرت می‌کردند، همانا خداوند به مسافران مهربان است.»

شیخ طوسی رحمه الله نیز در امالی خود می‌نویسد: یحیای حَلّا گفت: از بُشر شنیدم که به هم‌نشینان خود می‌گفت:

۱- مجموعه ورّام، ج ۲، ص ۳۳

ص: ۱۷

«سیاحت و گردش کنید، زیرا آب چون حرکت کند پاکیزه و سالم ماند و اگر بایستد دگرگون شده و زرد می‌شود.» «(۱)»

گرچه هر سفری باید با قصد الهی و توکل بر خدا انجام شود، لیکن از مجموعه روایاتی که در زمینه سفرهای زیارتی نقل شده، می‌توان به خوبی دریافت مسافر در اینگونه مسافرت‌ها، باید با انگیزه‌ای خاص و به منظور تقویت بنیه ایمانی خود و الگوگیری از چهره‌های تابناک دین و ایجاد تغییر و تحوّل روحی و اخلاقی به سفر زیارتی برود، و سفر را با انگیزه‌های مادّی و غیر دینی آلوده نسازد تا بتواند از سفر خود بهره و نصیبی داشته باشد.

۲- تعیین هدف

یکی از انگیزه‌های سفر، دستیابی به آرامش روحی و روانی و رفع اضطراب و افسردگی و نیز خستگی‌های جسمانی است، یکسره کار کردن و تفریح و استراحت نکردن سبب فرسودگی جسم و جان انسان می‌شود و نشاط کاری را از او می‌گیرد.

رسول اکرمصلی الله علیه و آله در آموزه‌های خود به بشریت، این

۱- امالی شیخ طوسی، ص ۳۸۹.

ص: ۱۸

امر مهم را مورد توجه قرار داده و فرموده‌اند:

«سافِرُوا تَصِحُّوا ...». «(۱)»

«سفر کنید تا تندرست شوید.»

در حدیثی دیگر نیز فرمود:

«إِذا أَعْسَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَخْرُجْ وَ لَايَغُمَّ نَفْسَهُ وَ أَهْلَهُ». «(۲)»

«هنگامی که یکی از شما در مضیقه و تنگنای زندگی قرار گرفت، پس باید [از محیطی که در آن قرار دارد] خارج گردد و خود و خانواده‌اش را غمگین و ناراحت نکند.»

امامصادق علیه السلام نیز آنگاه که اوصاف افراد دارای ایمان کامل را بیان می‌فرماید، یکی از ویژگی‌های آنان را در یک جا نماندن و در روی زمین جابجا شدن و مسافرت کردن برشمرده و می‌فرماید:

«الْمُنْتَقِلَةُ دِيارُهُمْ مِنْ أَرْضٍ إِلى أَرْضٍ «(۳)»».

همچنین در اشعار منسوب به امیر مؤمنان علی علیه السلام،

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۱۱۵.

۲- همان.

۳- همان.

ص: ۱۹

یکی از اهداف سفر، غم‌زدایی از روح و جان آدمیان معرفی شده است:

تَغَرَّبْ عَنِ الْأَوْطَانِ فِی طَلَبِ الْعُلَی وَ سَافِرْ فَفِی الْأَسْفَارِ خَمْسُ فَوَائِد

تَفَرُّجُ هَمٍّ وَ اکْتِسَابُ مَعِیشَهٍْ وَ عِلْمٌ وَ آدَابٌ وَصُحْبَهُْ مَاجِدٍ «(۱)»

۳- اخلاص در نیت

اخلاص، شرط اساسی در تمامی عبادات است، هر کس عبادتی را برای خودنمایی و ریا و یا دستیابی به امور مادی و دنیایی انجام دهد، از آن عمل هرگز بهره و نصیبی نخواهد برد.

این اصل مهم به اندازه‌ای تعیین کننده است که اگر رزمنده و جهادگری در میدان نبرد شرکت کند و هدفش دستیابی به غنایم جنگی، انتقام‌گیری از دشمن و رسیدن به پست و مقام باشد و در این راه کشته شود، شهید به حساب نمی‌آید.

همه چیز در گرو نیّت انسان است و با آن ارتباط مستقیم دارد. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۱۱۵.

ص: ۲۰

«انَّمَا الأَعْمالُ بِالنّیاتِ «(۱)».»

«جز این نیست که کارها به نیت‌ها است. [یعنی بر اساس نیت هر کس، بررسی و پاداش یا جزا داده می‌شود.]»

در حدیث دیگری نیز فرمود:

«اذا عَمِلْتَ عَمَلًا فَاعْمَلْ لِلَّهِ خالِصاً، لأَنَّهُ لا یَقْبَلُ مِنْ عِبادِهِ الأَعْمالَ الّا ما کانَ خالِصاً». «(۲)»

«هرگاه کاری را انجام دادی، آن را فقط برای خدا انجام ده، زیرا خداوند تنها اعمال خالص را از بندگان خود می‌پذیرد.»

بر این اساس، سالکان این طریق بایـد با نیتی پاک و خالص در این راه قـدم بگذارنـد، دل به غیر خدا نبندند و در زیارت جز قرب و نزدیکی حق تعالی چیز دیگری نخواهند.

دستیابی به اخلاص نیز از طریق مقابله با هوای نفس حاصل می‌شود. امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

«کَیْفَ یَسْتَطیعُ الإخْلاصَ مَنْ یَغْلِبُهُ الْهَوی «(۳)»

۱- صحیح مسلم، ج ۶، ص ۴۶

۲- بحارالأنوار، ج ۷۷، ص ۱۰۳

۳- غررالحکم، ح ۶۹۷۷

ص: ۲۱

«آن کس که هوی و هوس بر وی چیره گردیده، چگونه می‌تواند به اخلاص دست یابد؟»

نتیجه این که زائران بایـد سـفر را با مبارزه با نفس آغاز و پس از غلبه بر آن، قصـد زیارت اولیای خـدا کنند تا، به پاداشـی غیر قابل شمارش دست یابند.

امام عسکری علیه السلام فرمود:

«لَوْ جَعَلْتُ الدُّنْیا کُلَّها لُقْمَةً واحِدَةً وَ لَقَّمْتُها مَنْ یَعْبُدُ اللَّهَ خالِصاً لَرَأَیْتُ انّی مُقَصِّرٌ فی حَقِّهِ». «(۱)»

«اگر همه دنیا را یک لقمه کرده، در دهان کسـی گـذارم که خـدا را از روی اخلاص پرسـتش و عبادت می‌کنـد، باز می‌بینم که در حق او کوتاهی کرده‌ام»

۴- زاد و توشه حلال

زائر باید هزینه سفر و زاد و توشه خود را از مال حلال برگیرد تا توفیق عبادت یابد و بتواند در اماکن

۱- بحارالأنوار، ج ۷۰، ص ۲۴۵، ح ۱۹

ص: ۲۲

مقدس و زیارتگاه‌ها، شیرینی مناجات با خدا را حسّ و از عبادات خود لذّت ببرد.

خداوند در قرآن کریم، به رسولان خود این‌چنین دستور می‌دهد:

«یا أَیُّهَا الرُّسُلُ کُلُوا مِنَ الطَّیِّباتِ وَ اعْمَلُواصالِحاً إِنِّی بِما تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ». «(۱)»

«ای رسولان، از چیزهای پاکیزه بخورید و کار شایسته کنید که من به آن‌چه انجام می‌دهید دانا هستم.»

در آیه‌ای دیگر نیز خطاب به مؤمنان می‌فرماید:

«یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا کُلُوا مِنْ طَیِّباتِ ما رَزَقْناکُمْ وَ اشْکُرُوا لِلَّهِ إِنْ کُنْتُمْ إِیَّاهُ تَعْبُدُونَ». «(۲)»

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از نعمت‌های پاک و پاکیزه‌ای که روزی شما کرده‌ایم بخورید و خدا را شکر کنید، اگر تنها او را می‌پرستید.»

استفاده از زاد و توشه حلال و بهره‌گیری از نعمت‌های پاک، وظیفه رسولان و همه مؤمنان و

۱- مؤمنون: ۵۱

۲- بقره: ۱۷۲

ص: ۲۳

دلباختگان به خداوند است. و آن‌ها که اموالشان را از راه حرام و یا شبهه‌ناك به‌دست آورده‌اند، باید پیش از سفر، دارایی خود را تزکیه کنند، خمس و زکات و دیگر حقوق مردم را بهصاحبان اصلی آن بپردازند، سپس قصد کوی دوست کنند و گرنه، پذیرفته نخواهند شد، گرچه بهصورت ظاهر، جسم آنان در چنین اماکن مقدسی در گردش باشد. امام باقر علیه السلام فرمود:

«مَنْ أَصَابَ مَالًا مِنْ أَرْبَعٍ لَمْ یُقْبَلْ مِنْهُ فِی أَرْبَعٍ:

مَنْ أَصَابَ مَالًا مِنْ غُلُولٍ أَوْ رِبًا أَوْ خِیَانَةٍ أَوْ سَرِقَةٍ لَمْ یُقْبَلْ مِنْهُ فِی زَکَاةٍ وَ لا فِیصَدَقَةٍ وَ لا فِی حَجٍّ وَ لا فِی عُمْرَةٍ». «(۱)»

«کسی که از چهار طریق مالی به‌دست آورد، هزینه کردن آن، در چهار چیز پذیرفته نمی‌شود:

کسی که مالی را از راه فریب، ربا، خیانت و یا سرقت به‌دست آورد و با آن زکات یاصدقه دهد و یا به حج و عمره رود، خداوند از او نمی‌پذیرد.»

۱- امالی صدوق، ص ۴۴۲.

ص:۲۴

۵- خداحافظی و حلالیت‌طلبی

زائر هرگاه تصمیم می‌گیرد به زیارت برود، بر اساس توصیه امام‌صادق علیه السلام، شایسته است آن را به اطلاع برادران دینی خود برساند. آن حضرت به نقل از رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«حَقٌّ عَلَی الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَنْ يُعْلِمَ إِخْوَانَهُ وَ حَقٌّ عَلَى إِخْوَانِهِ إِذَا قَدِمَ أَنْ يَأْتُوهُ». «(۱)»

«مسلمانی که قصد مسافرت دارد، شایسته است برادران خویش را آگاه سازد. بر برادران او نیز لازم است هنگام بازگشت، به دیدن وی بیایند.»

انجام این دستورالعمل می‌تواند ثمرات و برکات فراوانی را به‌دنبال داشته باشد؛ یکی از این برکات، زدودن تیرگی‌ها و کدورت‌ها از دل انسان‌ها است.

افراد بشر به دلیل اجتماعی بودن، در زندگی شخصی و اجتماعی خود، گرفتار تضادها و مشکلاتی می‌شوند که در نتیجه، رنجش و نارضایتی دیگران را به‌دنبال دارد، همسر، فرزندان، برادران و خواهران، همسایگان، همکاران، مردم کوچه و بازار و ....

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۴۸، ح ۱۵۲۲۷

ص: ۲۵

اگر به یکی از این‌ها ظلمی روا داشته، غیبتی کرده، حقوقی از آنان پایمال نموده، رابطه تلخ و تندی با آنان داشته، ناسزا و دشنامی به آن‌ها داده و ... لازم است پیش از سفر، به عنوان خداحافظی نزد آنان رفته، از آن‌ها حلالیت بطلبد و به آن‌ها بگوید، من عازم زیارت هستم و از آن‌جا که نمی‌خواهم با دل آلوده به کینه و کدورت در محضر پیشوایان دین علیهم السلام حضور یابم لذا اگر حقی بر من دارید، مرا حلال کنید. من نیز در این سفر زیارتی شما را دعا خواهم کرد. به یقین با چنین برخوردی، عاطفه طرف مقابل تحریک شده، اشک از دیدگانش جاری می‌شود و رضایت می‌دهد و در نتیجه فضایی معنوی و الهی به وجود می‌آید. و پس از آن، زمینه برای بهره‌گیری هر چه بیشتر از زیارت، فراهم می‌شود؛ زیرا زائر تصمیم گرفته در این سفر، قلب خود را لبریز از محبت خدا کند. اگر کدورت و کینه نسبت به مردم بخشی از قلب را پر کرده باشد، تنها بخش خالی آن ظرفیت خواهد داشت ولی اگر آن قسمت پر شده از کینه، خالی شود، به یقین جای بیشتری برای ذخیره معرفت و عشق به‌حق فراهم می‌آید.

توجه به این نکته مهم ضروری است که در بسیاری اوقات، شیطان مانع ایجاد کرده، انسان را وسوسه می‌کند که اگر نزد دیگران برود و طلب حلالیّت نماید،

ص: ۲۶

ممکن است سبب حقارت و کوچکی او شود و متأسفانه همین وسوسه‌های شیطانی، انسان را از دستیابی به یک نعمت بزرگ محروم می‌سازد.

خودشکنی و پرهیز از کبر و غرور، زمینه پاکی از گناه و آمرزش را فراهم می‌آورد. اگر زائر خودشکنی را پیش از سفر آغاز نکند، بهره لازم را نخواهد برد.

بنابراین، بر زائر لازم است از اقوام و دوستان و همسایگان و همکاران خود حلالیت بخواهد و سپس عازم دیار نور شود.

۶- انتخاب مدیر

در زندگی جمعی، مشکلات کمتری وجود دارد و درصورت بروز آن، با همکاری دیگر همسفران، مشکلات راحت‌تر حل می‌گردد. خوشبختانه در سفرهای زیارتی، مردم بهصورت کاروانی حرکت می‌کنند و در نتیجه با مشکلات تنهایی سفر کردن روبه‌رو نیستند. لیکن مسافرت‌های جمعی نیز مشکلات مخصوص به خود را دارد که پیشوایان اسلام برای رفع آن، راه حل‌های زیبا و مناسبی را ارائه داده‌اند.

از جمله این راه‌حل‌ها، انتخاب یک‌نفر به‌عنوان مسئول و مدیر اجرایی سفر است تا در لحظات تصمیم‌گیری، دچار تردید و دودلی نشوند، اختلافات

ص: ۲۷

تشدید نگردد و بتوانند به‌راحتی تصمیم‌گیری نموده، به اهداف سفر نائل شوند. رسول خداصلی الله علیه و آله در این باره فرمود: «إذا خَرَجَ ثَلاثَةٌ فی سَفَرٍ، فَلْیُؤَمِّروا احَدَهُمْ». «(۱)»

«هنگامی که سه نفر با یکدیگر به قصد مسافرت خارج می‌شوند، باید یک‌نفر را از میان خود، به سرپرستی برگزینند.»

اصحاب رسول خداصلی الله علیه و آله نیز چنین عمل می‌کردند و درباره فرد منتخب می‌گفتند: «این سرپرستی است که رسول خداصلی الله علیه و آله تعیین کرده است.» «(۲)»

نافع می‌گوید: در سفری که با ابوسلمه و افراد دیگری همراه بودیم، به او گفتم: امیر ما در این سفر تویی. «(۳)»

همچنین از عبداللّه مروزی نقل شده که ابوعلی الرِّباطی در سفری با او همراه شد. عبداللّه به او گفت: تو فرمانده می‌شوی یا من؟ ابوعلی گفت: تو فرمانده باش.

۱- سنن ابی‌داوود، ج ۳، ص ۳۶، ح ۲۶۰۸

۲- محجهٔ‌البیضاء، ج ۴، ص ۵۸

۳- سنن ابی‌داوود، ج ۳، ص ۳۶، ح ۲۶۰۹

ص: ۲۸

از آن پس عبداللَّه توشه سفر خود و ابوعلی را بر دوش حمل می‌کرد، تا آن که شبی باران شروع به باریدن کرد و عبداللَّه در تمام شب، بالای سر رفیق و همراهش ایستاد و عبایی روی سر او گرفت تا باران روی او نریزد.

ابوعلی بارها می‌گفت: برای خدا، برای خدا، این کار را نکن و عبداللَّه پاسخ داد: مگر نگفتی فرماندهی از آن تو است؟ پس از گفته خود برنگرد و مرا مجبور مکن. ابوعلی می‌گوید:

دوست داشتم می‌مردم و به او نمی‌گفتم تو امیر باش. «(۱)»

انتخاب فردی بااخلاق، مدبّر، باحوصله و پرکار برای مدیریت و اداره کارها در مراحل مختلف سفر، همچون زمان حرکت، تقسیم اتاق‌ها، کیفیت پخت و تقسیم غذا، و برنامه‌ریزی برای کارهای دیگر تا بازگشت به وطن، می‌تواند از مشکلات و درگیری‌ها و نزاع‌های احتمالی جلوگیری کند و سفر را برای مسافران شیرین سازد.

فرد منتخب نیز باید خود را خدمتگزار مردم بداند و با تمام وجود، در خدمت زائران باشد. پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود:

۱- محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۵۹

ص: ۲۹

«سَیِّدُ الْقَوْمِ خادِمُهُمْ فِی السَّفَرِ». «(۱)»

«بزرگ هر قوم و ملّتی، خدمتگزار آن‌ها در سفر است.»

۷- انتخاب همراه

رسول خداصلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام به مسافران سفارش کرده‌اند که تنها به مسافرت نروند و پیش از سفر، برای خود همراهی انتخاب کنند تا همدیگر را در لحظات حساس سفر یاری داده، از خستگی و تنهایی به درآیند و مددکار یکدیگر باشند. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«الرَّفِیقَ ثُمَّ السَّفَرَ». «(۲)»

«اوّل [انتخاب رفیق و همراه، سپس مسافرت.»

همچنین امامصادق علیه السلام به نقل از پدران خود، از علی بن ابی‌طالب علیه السلام نقل می‌کند که فرمود:

مردی نزد رسول خداصلی الله علیه و آله آمده و عرض کرد:

می‌خواهم خانه‌ای بخرم، چه دستور می‌دهید؟ در میان کدام یک از قبیله «جهینه»، «مزینه»، «ثقیف» و یا «قریش» خانه تهیه کنم؟ حضرت به او فرمود:

۱- محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۶۱

۲- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۰۸، ح ۱۵۱۲۳

ص: ۳۰

«الْجِوارُ ثُمَّ الدّارُ وَالرَّفيقُ ثُمَّ السَّفَر». «(۱)»

«ابتدا همسایه سپس خانه، و اول رفیق سپس سفر.»

علی بن ابی‌طالب علیه السلام در نهج البلاغه به امام مجتبی علیه السلام می‌فرماید:

«سَل عَنِ الرَّفیق قَبلَ الطَّریق». «(۲)»

«پیش از راه و حرکت، از همراه پرسش کن.»

لقمان حکیم نیز همین توصیه را به فرزندش دارد. «(۳)»

همچنین به نقل از امام کاظم علیه السلام، یکی از وصایای رسول خداصلی الله علیه و آله به علی بن ابی‌طالب علیه السلام این بود:

«لا تَخْرُجْ فِی سَفَرٍ وَحْدَکَ، فَإِنَّ الشَّیْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ، وَ هُوَ مِنَ الاثْنَیْنِ أَبْعَدُ ...». «(۴)»

«به تنهایی مسافرت مکن؛ زیرا شیطان همراه فردِ تنها است و او [شیطان از دو نفر دورتر است.»

نیز در حدیث دیگری، رسول خداصلی الله علیه و آله سه نفر را لعنت کرده است:

۱- مستدرک، ج ۸، ص ۲۱۰

۲- همان

۳- همان.

۴- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۰، ح ۱۵۱۲۷

ص: ۳۱

«الْآكِلَ زَادَهُ وَحْدَهُ وَ النَّائِمَ فِی بَیْتٍ وَحْدَهُ وَ الرَّاكِبَ فِی الْفَلاةِ وَحْدَهُ». «(۱)»

«کسی که تنها غذا بخورد، و آن‌کس که تنها در خانه‌ای بخوابد و کسی که در دشت، به تنهایی سفر کند.»

همچنین اسماعیل بن جابر می‌گوید:

در مکه خدمت امامصادق علیه السلام بودم که مردی از اهالی مدینه وارد شد.

حضرت از وی پرسید: چه کسی همراه تو بود؟

پاسخ داد: هیچ کس همراه من نبود!

امامصادق علیه السلام فرمود: اگر همراهی می‌داشتی، من ادب تو را می‌ستودم. سپس فرمود: یک‌نفر شیطان است، دو نفر نیز شیطانند «(۲)» و سه نفر همراه و چهار نفر رفیقان‌اند.

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۰، ح ۱۵۱۲۷

۲- امیر مؤمنان علی علیه السلام در نهج البلاغه تعبیری دارند که می‌تواننداین سخن را به خوبی معنا کند، آن حضرت می‌فرماید: « ایّاکم و الفرقهٔ فانَّ الشاذ من النّاس للشیطان کما انّ الشاذ من الغنم للذّئب»؛ همانگونه که گوسفندِ تنها طعمه گرگ می‌شود، انسانی هم که تنها به مسافرت می‌رود، در معرض حوادث و بلاها و توطئه‌های شیطانی قرار می‌گیرد. نهج البلاغه، صبحی صالح، ص ۱۸۴؛ بحارالأنوار، ج ۳۳، ص ۳۷۲

ص: ۳۲

از مجموع این روایات به‌خوبی می‌توان فهمید که پیشوایان دینی، مردم را از تنها سفر کردن منع و آنان را به مسافرت دسته‌جمعی ترغیب نموده‌اند. بدیهی است کسی که بر اساس ضرورت، گاهی مجبور می‌شود تنها غذا بخورد یا در خانه‌ای تنها بخوابد و یا تنها سفر کند، هرگز مورد لعن قرار نمی‌گیرد. بلکه تنها کسانی که می‌توانند و چنین نمی‌کنند، مخاطبان این روایت‌اند.

اگر نگاهی گذرا به مسافرت در گذشته داشته باشیم، به خوبی مفهوم این توصیه‌ها را درک می‌کنیم؛ زیرا درگذشته عوامل بسیاری مانند بدی آب و هوا، نبود جاده‌های مناسب، ناامنی در جاده‌ها، نبود امکانات رفاهی و آب و غذا در طول مسیر، نبود مرکب مناسب و ... جان مسافرانِ تنها را تهدید می‌کرد، علاوه بر آن، ایجاد اضطراب و وحشت و در نهایت افسردگی، از دیگر نتایج سفرهای فردی بود. بنابراین پیشوایان معصوم علیهم السلام برای پیشگیری از این‌گونه عوارض، به مردم توصیه کرده‌اند تنها مسافرت نکنند.

۸- همراهان شایسته و هم‌شأن

انتخاب همسفران شایسته و هم‌شأن، یکی دیگر از آداب سفر است. بنابراین مناسب است کسانی که از نظر

ص: ۳۳

سلوک و خصوصیات رفتاری و سطح زندگی با یکدیگر همگون هستند، در یک کاروان ثبت‌نام نموده و با هماهنگی مدیر کاروان، آن‌ها که با هم سنخیت بیشتری دارند، در یک اتاق جای گیرند. امام باقر علیه السلام در این باره فرمود:

«إِذَاصَحِبْتَ فَاصْحَبْ نَحْوَکَ، وَ لا تَصْحَبْ مَنْ يَكْفِيكَ فَإِنَّ ذَلِكَ مَذَلَّةٌ لِلْمُؤْمِنِ». «(۱)»

«هنگامی که با کسی همراه و همسفر شدی، پس با مثل خودت همراه شو و با آن‌کس که زندگی تو را اداره می‌کند همسفر مشو که این کار، موجب ذلت مؤمن است.»

همچنین برای این‌که زائر در جمع همراهان تحقیر نشود، نباید با کسانی که برای او قدر و منزلتی قائل نیستند همسفر شود. امام علی علیه السلام در این زمینه فرمود:

«لا تَصْحَبَنَّ فِی سَفَرِکَ مَنْ لا يَرَى لَکَ مِنَ الْفَضْلِ عَلَيْهِ كَمَا تَرَى لَهُ عَلَيْكَ». «(۲)»

«با کسی که در تو فضیلتی نسبت به خود احساس نمی‌کند و تو نیز در او فضیلتی

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۲/ ۱۵۱۳۵

۲- کافی، ج ۴، ص ۲۸۶

ص: ۳۴

نسبت به خود نمی‌بینی، در سفر همراه مشو.»

امامصادق علیه السلام نیز فرمود:

«إصْحَبْ مَنْ تَتَزَيَّنُ بِهِ وَ لا تَصْحَبْ مَنْ يَتَزَيَّنُ بِكَ». «(۱)»

«با کسی همسفر شو که موجب افتخار و زینت تو باشد و با آن‌کس که تو باعث افتخار او باشی همراه مشو.»

فردی به نام شهاب بن عبدربّه می‌گوید: به امامصادق علیه السلام عرض کردم:

شما از حال من آگاهید و دست و دل‌بازی و بذل و بخشـشم را نسـبت به برادران دینی‌ام می‌دانید، آیا می‌توانم با بعضـی از آن‌ها در راه مکه همراه شوم و به آنان بذل و بخشش کنم؟ حضرت فرمود:

«ای شـهاب، چنین مکن. اگر تو آن‌چه داری بر آنـان ببخشـایی و آنان نیز در هزینه کردن زیاده‌روی کننـد، به آنان سـتم کرده‌ای، و [اگر تو ببخشایی و آنان از خرج کردن خودداری کنند، آن‌ها را ذلیل کرده‌ای، پس با امثال خود همسفر شو.» «(۲)»

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۲، ح ۱۵۱۳۳

۲- همان، ص ۴۱۳، ح ۱۵۱۳۷

ص: ۳۵

حسین بن ابی‌العلا نیز گوید:

همراه با بیست و چند مرد، به طرف مکه حرکت کردیم، در میان راه، در هر منزلی گوسفندی برای آنان قربانی می‌کردم، پس زمانی که به محضر امامصادق علیه السلام شرفیاب شدم، آن‌حضرت خطاب به من فرمود:

ای حسین، مؤمنان را خوار و ذلیل می‌کنی؟

گفتم: از چنین کاری به خداوند پناه می‌برم!

حضرت فرمود: به من خبر رسیده است که در هر منزلی برای آنان گوسفندی کشته‌ای!

گفتم: قصدی جز رضای خدا نداشتم.

حضرت فرمود: آیا ندانستی در میان همراهان تو، کسانی هستند که دوست دارند مانند تو عمل کنند، لیکن به دلیل نداشتن توانایی مالی، نمی‌توانند و در نتیجه احساس کوچکی و حقارت می‌کنند؟

گفتم: از خداوند طلب مغفرت می‌کنم و از این پس چنین نخواهم کرد. «(۱)»

رعایت این نکته اخلاقی باعث می‌شود افراد کاروان و همسفران، از چشم‌وهم‌چشمی و ایجاد تنش‌های روحی و اخلاقی پرهیز نموده، در محیطی

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۵، ح ۱۵۱۴۲

ص: ۳۶

سالم و آرام به سر ببرند و بیشتر به دنبال کسب معرفت و بهره معنوی باشند.

۹- مشوّقان خوبی‌ها

در سفرهای زیارتی، دوستانِ دیندار و عاشقِ خداوند، در ترغیب و تشویق همراهان به عبادت و بهره‌وری بیشتر از سفر، سهم مؤثر و به سزایی دارند.

گاهی شیطان زائران را وسوسه نموده، به خواب و استراحتِ بیشتر فرا می‌خواند، لیکن دوستصمیمی و دیندار، با رفتار و گفتار خوبِ خود، همسفران را به حرکت واداشته، شیطان را در دستیابی به اهداف خود ناکام می‌کند.

از این‌رو، در روایات به مؤمنان توصیه شده تا دوستانی را برای خود برگزینند که یار و یاور آنان در انجام کارهای خیر باشند.

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«بهترین برادرت کسی است که تو را به پیروی از خدا کمک نموده، از نافرمانی او بازدارد و تو را به خشنود ساختن او وادار کند.» «(۱)»

همچنین امام علی علیه السلام نیز فرمود:

۱- المحبهٔ فی الکتاب و السنه، ص ۱۰۹، ح ۴۶۲

ص: ۳۷

«بهترین برادرت کسی است که به‌سوی خیر شتاب کند و تو را نیز به دنبال خود بکشد و به نیکی فرمان دهد و بر انجام آن یاریت رساند.» «(۱)»

بنابراین، سزاوار است زائران، همراهان خود را به حضور بیشتر در حرم‌ها و اماکن زیارتی و خواندن قرآن و نماز و دعا و نیز کمک و یاری همسفران و دیگر امور خیر تشویق نموده، خود نیز در انجام این کارها پیشقدم گردند.

۱۰- وصیت

یکی از مستحبات سفر، وصیت کردن پیش از سفر است. در گذشته مسافرت همیشه با خطر همراه بوده است، راه‌های بد و ناهموار، دزدان مسلح، نبود بهداشت، ناامنی راه‌ها و نداشتن امکانات مناسب بین راهی، همیشه تلفات انسانی زیادی را به دنبال داشته که نمونه‌های آن را در سفرنامه‌ها می‌توان یافت.

در عصر حاضر نیز که بسیاری از مشکلات گذشته حل گردیده، مسائل دیگری از قبیل سیل و زلزله، نقص فنی هواپیماها و اتومبیل‌ها، خطاهای نیروی انسانی و

۱- المحبهٔ فی الکتاب و السنه، ص ۴۷۸

ص: ۳۸

رانندگان هنگام رانندگی، تصادف اتومبیل‌ها با یکدیگر و با عابران پیاده و ... امنیت را از انسان‌ها در هوا و زمین سلب کرده است و هیچ مسافری از آینده خود خبر ندارد و نمی‌تواند پیش‌بینی کند آیا سالم از سفر برمی‌گردد یا نه؟

از این رو اسلام به مسافران توصیه کرده است تا پیش از سفر، وصیّت‌نامه‌ای تنظیم و مسائل خود را در آن بهصورت شفاف بیان کنند تا درصورتی که حادثه‌ای اتفاق افتاد، بازماندگان گرفتار مشکل نشوند.

رسول خداصلی الله علیه و آله درباره اهمیّت وصیّت فرمود:

«ما يَنْبَغى لِامْرَءٍ مُسْلِمٍ انْ يَبيتَ لَيْلَةً الّا وَوَصيّتُهُ تَحْتَ رأسِهِ». «(۱)»

«بر انسان مسلمان سزاوار نیست شب سر بر بالین بگذارد مگر آن که وصیّت‌نامه او زیر سرش باشد.»

و در حدیثی دیگر فرمود:

«مَنْ ماتَ بِغَيْرِ وَصِيَّةٍ ماتَ ميتَةً جاهليَّةً». «(۲)»

«کسی که بدون وصیت بمیرد، به مرگ جاهلی مرده است.»

۱- وسائل الشيعه، ج ۱۹، ص ۲۵۷

۲- همان، ص ۲۵۹

ص: ۳۹

از این رو امامصادق علیه السلام به مسافران توصیه فرمود:

«مَنْ رَکِبَ راحِلَةً فَلْیوُصِ». «(۱)»

«کسی که بر وسیله نقلیه‌ای سوار می‌شود، باید وصیت کند.»

نیز امام علی بن موسی الرضاصلی الله علیه و آله به مسافران و زائران خانه خدا توصیه فرموده است:

«وَاجمَعْ اهلَکَ وَصَلِّ رَکْعَتَین، و مجِّدِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ، وَصَلِّ عَلَی النَّبیصلی الله علیه و آله وَارْفَع یَدَیکَ الَی اللَّهِ تَعالی وَ قُلْ: اللّهُمَّ انّی اسْتَودِعُکَ الیومَ دینی وَنَفْسی وَمالی وَأهلی وَوَلَدی وَ جَمیعِ جیرانی وَاخوانِنَا المُؤْمنین، الشَّاهد مِنّا وَالغائب عَنّا». «(۲)»

«هنگام حرکت، خانواده خود را جمع نموده و دو رکعت نماز بگزار و خداوند عزوجل را تمجید کن و بر رسول اکرمصلی الله علیه و آله درود بفرست.

آنگاه دو دستت را به سوی خداوند بلند کرده و بگو:

بار خدایا امروز دینم، جانم، مالم، خانواده‌ام،

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۶۹

۲- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۱۲۱

ص: ۴۰

فرزندانم و همه نزدیکان و همسایگان و برادران ایمانی‌ام، آنان که هستند و آنها که حضور ندارند، همه را به تو می‌سپارم.»

در روایت دیگری هم آمده است:

«.... وَاحْسَنْتَ الوَصِیَّهَ لِانَّکَ لاتَدری کَیفَ یَکُونُ، عَسی انْ لاتَرْجِعَ مِنْ سَفَرِکَ». «(۱)»

«وصیت‌نامه را دقیق تنظیم کن، چرا که تو از آینده خبر نداری و نمی‌دانی چه اتفاقی رخ خواهد داد، شاید از این سفر برنگردی ....»

۱۱- غسل

مستحب است انسان پیش از رفتن به مسافرت غسل کند و هنگام غسل این دعا را بخواند:

«بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ لا حَوْلَ وَ لا قُوَّهَ الّا بِاللَّهِ وَ عَلی مِلَّهِ رَسُولِ اللَّه وَ الصَّادِقِینَ عَنِ اللَّهِصَلَواتُ اللَّهِ عَلَیْهِم اجْمَعینَ.

اللّهُمَّ طَهِّرْ بِهِ قَلْبی وَاشْرَحْ بِهِصَدْری وَ نَوِّر بِهِ قَبْری.

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِی نُوراً وَ طَهُوراً وَ حِرْزاً

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۱۲۲، بحارالأنوار، ج ۶، ص ۳۳۳.

ص: ۴۱

وَ شِفاءً مِنْ كُلِّ دَاء وَ آفَةٍ وَ عاهَةٍ وسُوءٍ مِمَّا أَخافُ و احْذَرُ، وَ طَهِّرْ بِهِ قَلْبِي وَجَوَارِحِي وَ عِظَامِي وَ لَحْمِي وَ دَمِي وَشَعْرِي وَ بَشَرِي وَ مُخِّي وَ عَصَبِي وَ مَا أَقَلَّتِ الْأَرْضُ مِنِّي». «(۱)»

«به نـام و به یاری خـدا، و هیـچ حول و نیرویی جز با کمک او نیست و بر آیین رسول خداصـلی الله علیه و آله و آن‌ها کهصادقانه از خدا سخن گفته‌اند، درود خدا بر همه آنان.

بار خدایا! به وسیله این غسل قلبم را پاک و سینه‌ام را گشاده و قبرم را نورانی کن.

بـار خـدایا! این غسـل را [برای من نور و پـاکی و نگاهبان و شـفای هر آفت و درد و بیماری و هر بـدی که از آن بیم دارم قرار ده و قلب و اعضای بدنم و استخوان‌هایم و خون و موی و پوست و مغز و اعصابم و تمام وجودم را پاک گردان.»

همچنین در حدیث دیگری فرموده‌اند: مستحب است پس از غسل بگوید:

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۶۹، ح ۱۵۰۳۸؛ امان الاخطار، ص ۳۳

ص: ۴۲

«اللّهُمَّ طَهِّرنی و طَهِّر قَلْبی وَاشْـرَح لیصَدْری، وَاجْر عَلی لِسانی ذِکْرَکَ وَ مِدْحَتَکَ والثَّناءَ علیك، فانَّهُ لا قُوَّةَ الّا بِکَ، قَدْ عَلِمْتُ انَّ قِوامَ دینی التَسـلیمُ لِاَمْرِکَ وَالاتِّباعُ لِسَـنَّةِ نَبِیِّکَ وَالشَّهادَةُ عَلی جَمیعِ انبیائِکَ وَ رُسُـلِکَ الی جَمیعِ خَلْقِکَ، اللّهمَّ اجْعَلْهُ نُوراً وَطَهُوراً وَحِرْزاً وَشِفاءً مِن کُلِّ داءٍ وَسُقْمٍ وآفَةٍ وَعاهَةٍ وَ مِنْ شَرِّ ما أَخافُ وَاحْذَرُ». «(۱)»

«بـار خـدایا من را و قلبم را پـاک کن، سـینه‌ام را گشـاده گردان، ذکر خود و سـتایش و درود بر خودت را بر زبانم جاری ساز، پس همانـا هیـچ نیرویی نیست مگر به عنایت تو، همانا من به یقین دریافتم که اساس و قوام دین من، تسـلیم بودن در برابر امر تو و پیروی از سـنت نـبیّ تـو (رسـول اکرمصـلی الله علیه و آله) و گـواهی دادن به همه انبیـاء و رسولاـن تو است که آنـان را به سوی همه مردم فرستادی.

بار خدایا این غسل را برای من نور و وسیله

۱- کامل الزیارات، باب ۷۹، ح ۲۳، ص ۳۹۳ و ۳۹۴

ص: ۴۳

نورانیت و پاکی و محفوظ ماندن و شفا از هر درد و بیماری و ناخوشی و ضرر و نقص و هر آنچه که از آن بیمناک و نگرانم قرار ده.»

زائر با این غسل جسمش را و با دعا و توبه جانش را شستشو می‌دهد تا هنگام حضور در محضر معصومان علیهم السلام، از هر گونه آلودگی پاک و پیراسته باشد.

۱۲- صدقه

مستحب است مسافر هنگام حرکتصدقه دهد و با نیکی به مردم، سفر را آغاز کند. امامصادق علیه السلام در این زمینه فرموده‌اند:

«تَصَدَّقْ وَاخْرُجْ ایَّ یَوْمٍ شِئْتَ». «(۱)»

«صدقه بده و هر روزی خواستی حرکت کن.»

همچنین زید زرّاد می گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«هرگاه یکی از شما از منزل خارج شود، پسصدقه دهد و بگوید:

اللَّهُمَّ أَظِلَّنِی تَحْتَ کَنَفِکَ وَ هَبْ لِی السَّلَامَهَٔ فِی وَجْهِی هَذَا ابْتِغَاءَ السَّلَامَهِٔ وَ الْعَافِیَهِٔ وَ

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۷۵، ح ۱۵۰۵۱

ص: ۴۴

الْمَغْفِرَةِ وَ اصْرِفْ عَنِّی أَنْوَاعَ الْبَلَاءِ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْهُ لِی أَمَاناً فِی وَجْهِی هَذَا وَ حِجَاباً وَ سِتْراً وَ مَانِعاً وَ حَاجِزاً مِنْ کُلِّ مَکْرُوهٍ وَ مَحْذُورٍ وَ جَمِیعِ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ إِنَّکَ وَهَّابٌ جَوَادٌ مَاجِدٌ کَرِیمٌ

صدقه و این دعا موجب می‌شود تا خداوند شما را از بلاهای زمینی و آسمانی حفظ کند.» «(۱)»

صدقه، برکات فراوانی دارد که یکی از آنها پیش‌گیری از مرگ بد است. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«الصَّدَقةُ تَمْنَعُ مَیتَةَ السُّوْء». «(۲)»

«صدقه از مرگ بد و دلخراش جلوگیری می‌کند.»

همچنین هفتاد نوع بلا را دفع می‌کند «(۳)» و هفتاد در از بلا را به روی انسان می‌بندد. «(۴)»

به این نکته مهم نیز باید توجه داشت که گرچه

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۱۲۶

۲- وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۳۹۳

۳- کنزالعمال، ح ۱۵۹۸۲

۴- بحارالأنوار، ج ۶۲، ص ۲۶۹

ص: ۴۵

صدقه گیرنده فرد فقیر و مسکین است، لیکن گیرنده اصلی خداوند است وصدقه دهنده در حقیقت، با خدا معامله کرده و چند برابر آن در دنیا و آخرت، پاداش دریافت خواهد کرد. امامصادق علیه السلام فرمود:

«همانا خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید:

هیچ چیزی نیست مگر آن که، کسی را مأمور کرده‌ام تا آن را بگیرد، جزصدقه که آن را خود دریافت می کنم. «(۱)»

۱۳- آغاز سفر با نماز

مستحب است مسافر، سفر خود را با نماز، که یاد خدا است، آغاز نماید.

امامصادق علیه السلام از طریق پدران بزرگوارشان، از رسول خداصلی الله علیه و آله نقل کرده‌اند که فرمود:

مردی که عازم سفر است، هیچ چیزی برای خانواده‌اش از خود باقی نمی گذارد. بهتر است هنگام رفتن دو رکعت نماز بخواند و بگوید:

«اللَّهُمَّ انّی أَسْتَودِعُکَ نَفْسی وَ اهْلی وَ مالی وَ ذُرِّیَتی وَ دُنْیایَ وَ آخِرَتی وَ أَمانَتی وَ خاتِمَةَ عَمَلی، الّا اعْطاهُ اللَّه

۱- بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۲۹، ح ۲

ص: ۴۶

عَزَّ وَ جَلَّ ما سَأَلَ». «(۱)»

«بارخدایا! خود و خانواده و مال و اولاد و دنیا و آخرت و امانت و پایان کارم را نزد تو به امانت می‌گذارم. [این دعا را کسی نمی‌خواند] مگر این‌که آن‌چه را از خدا خواسته، به او عنایت می‌کند.»

۱۴- دعا هنگام خروج

صباح حذاء گوید: از موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم که فرمود:

اگر یکی از مردان شما قصد مسافرت کرد، هنگام خروج از منزل رو به سمتی که به قصد آن در حرکت است بایستد و سوره حمد را در چهار سوی خود بخواند، همچنین «معوّذتین» [سوره‌های فلق و ناس و «قل هواللّه احد» و «آیةالکرسی» را در پیش رو و سمت راست و پشت‌سر بخواند و سپس بگوید:

«اللَّهُمَّ احْفَظْنِی وَ احْفَظْ مَا مَعِی وَ سَلِّمْنِی وَ سَلِّمْ مَا مَعِی وَ بَلِّغْنِی وَ بَلِّغْ مَا مَعِی بِبَلاغِکَ الْحَسَنِ الْجَمِیلِ». «(۲)»

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۷۹، ح ۱۵۰۶۴

۲- همان، ص ۳۸۱، ح ۱۵۰۶۷

ص: ۴۷

«بـار خـدایا! مرا و هر چه همراه من است را نگهـدار و من و هر چه بـا من است را سالم بـدار و من و هر چه با من است را به مقصـد برسان، به گونه‌ای شایسته و زیبا.»

[آن‌گاه خداوند او را با آن‌چه همراه خود دارد محفوظ داشته و به سلامت به مقصد می‌رساند.

همچنین امامصادق علیه السلام در حدیث دیگری فرمود:

«هرکس هنگام بیرون رفتن از خانه، ده مرتبه سوره «قُل هُوَ اللَّهُ احَد» (توحید) را بخواند، پیوسـته در پناه و حمایت خداوند است تا به خانه برگردد». «(۱)»

همچنین به نقل از ابوحمزه ثمالی هرگاه امام باقر علیه السلام از خانه بیرون می‌رفت می‌فرمود:

«بِسْمِ اللَّهِ خَرَجْتُ وَ عَلَی اللَّهِ تَوَکَّلْتُ لا حَوْلَ وَ لا قُوَّهَ إِلَّا بِاللَّهِ». «(۲)»

«به نام خدا خارج شدم و بر او توکل کردم، هیچ توانایی و نیرویی نیست جز به نیروی خدا.»

۱- کافی، ج ۴، ص ۳۳۳

۲- همان.

ص: ۴۸

نیز امیر مؤمنان علی علیه السلام، هنگام بیرون رفتن از خانه برای مسافرت، این دعا را می‌خواند:

«اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَ کَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ وَ سُوءِ الْمَنْظَرِ فِی الْأَهْلِ وَ الْمَالِ وَالْوَلَدِ اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِی السَّفَرِ وَ أَنْتَ الْخَلِیفَةُ فِی الْأَهْلِ وَ لا یَجْمَعُهُمَا غَیْرُکَ لِأَنَّ الْمُسْتَخْلَفَ لایَکُونُ مُسْتَصْحَباً وَالْمُسْتَصْحَبُ لا یَکُونُ مُسْتَخْلَفاً» «(۱)»

«بار خدایا! به تو پناه می‌برم از سختی‌های سفر و اندوهناک برگشتن و بد نگری [مردم در جان و خانواده و مال و فرزندم؛ بار خدایا! تو در سفر همراه منی و جانشین من در خانواده‌ام و جز تو کسی نیست که بتواند میان این دو جمع کند [و در سفر همراه و در وطن جانشین باشد] زیرا آن‌که بازمانده و [در وطن جانشین در خانواده باشد [در سفر] همراه و رفیق نیست و آن‌که رفیق سفر است، جانشین در خانواده نیست.»

پیمودن راه و طیّ مسیر در زمین و آسمان، همراه با فراز و نشیب و اوج و فرود است. اتومبیل وقتی به مناطق

۱- نهج‌البلاغه: خ ۴۶

ص: ۴۹

کوهستانی می‌رسد، جاده‌های پر پیچ و خم کوهستان را طی کرده بالاـ می‌رود و پس از رسیدن به بلندی سرازیر می‌شود. پس سزاوار است مسافر و زائر در تمامی این مراحل به‌یاد خدا بوده، زیر لب زمزمه عاشقانه با خدا داشته باشد.

رسول خداصلی الله علیه و آله هر زمان در مسیری بالا می‌رفت «اللّٰه اکبر» و آن‌گاه که فرود می‌آمد «سبحان‌اللّٰه» می‌گفت. «(۱)»

برخی مناطق در میان راه، همچون گردنه‌هایصعب‌العبور و راه‌های پرپیچ و خم، خطرناک و ترس آفرین‌اند، امامصادق علیه السلام فرمود:

اگر به جایی رسیدی که ترسانی، این آیه را بخوان:

«وَ قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَصِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِی مُخْرَجَصِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْکَ سُلْطاناً نَصِیراً». «(۲)»

«پروردگارا! مرا [در هرکاری به طرز درست وارد کن و به طرز درست خارج ساز و از جانب خود برای من تسلّطی یاری‌بخش قرار ده [و پیروزی و یاری عنایت فرما].»

نیز امام سجاد علیه السلام فرمود:

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۱، ح ۱۵۰۸۸

۲- اسراء: ۸۰

ص: ۵۰

«اگر کسی پیاده حج گزارد و سوره «إنّا انْزلناه ...» [سوره قدر] را بخواند، درد سخت پیاده‌روی را لمس نمی‌کند». «(۱)»

دعاهای سفر فراوان است و پیشوایان دین برای مراحل مختلف همچون: خروج از منزل، زمان سوار شدن بر مرکب، هنگام حرکت و زمان فرود آمدن، دعاهای گوناگونی را نقل کرده‌اند که به دلیل رعایت اختصار، از ذکر آن‌ها خودداری می‌شود. علاقه‌مندان می‌توانند به کتاب‌های مربوط مراجعه کنند.

۱۵- همراه داشتن دارو

در عصر حاضر، با توجه به توسعه گردشگری در جهان، مسؤولان هر کشوری تلاش می‌کنند تا امکانات رفاهی و پزشکی را برای مسافران فراهم سازند.

جمهوری اسلامی ایران نیز در کاروان‌های زیارتی، امکانات پزشکی و دارویی را برای زائران فراهم کرده است، در عین حال اگر زائری بیماری خاصّی دارد، لازم است داروهای ضروری و سوابق مربوط به بیماری خود را بردارد. دیگران نیز برای دردها و بیماری‌های سطحی، مقداری دارو بردارند تا در

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۶، ح ۱۵۰۹۹

ص: ۵۱

صورت نیاز از آن استفاده کنند. لقمان حکیم به فرزندش فرمود:

« [در مسافرت با خود دارو بردار [تا درصورت نیاز] هم تو و هم همسفرانت از آن بهره گیرند ...». «(۱)»

۱۶- نیازمندی‌های سفر

شایسته است مسافر برخی از نیازمندی‌های خود را همراه بردارد تا هنگام نیاز از آن بهره گیرد. طبق نقل عایشه «رسول خداصلی الله علیه و آله هرگاه به مسافرت می‌رفت، چند چیز با خود برمی‌داشت:

۱- آیینه ۲- سرمه‌دان ۳- شانه کوچک (مِدْرَی) ۴- مسواک ۵- شانه بزرگ». «(۲)»

امّ سعد انصاری نیز گوید:

رسول خداصلی الله علیه و آله در مسافرت آیینه و سرمه‌دان را از خود دور نمی‌کرد. «(۳)»

مرحوم مجلسی رحمه الله نیز در بحارالأنوار نقل می‌کند:

«رسول خداصلی الله علیه و آله هرگاه به مسافرت می‌رفت،

۱- بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۷۵

۲- محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۷۲

۳- همان: ۷۳

ص: ۵۲

شانه، مسواک و سرمه‌دان با خود برمی‌داشت.» «(۱)»

با توجه به خصوصیات اخلاقیِ رسول خداصلی الله علیه و آله، می‌توان از این احادیث به خوبی دریافت که پیروان آن حضرت، باید در مسافرت‌ها ابزار و وسایلی که آنان را در آراسته بودن و نظم و ترتیب یاری می‌دهد، همراه بردارند و از بی‌نظمی و آشفتگی سر وصورت و وضعیت ظاهری خود دوری ورزند.

همچنین به نقل از امامصادق علیه السلام در وصیت لقمان به فرزندش این چنین آمده است:

«ای پسرم، شمشیر و کفش و عمامه و ریسمان و مشک آب و نخ خیاطی و سوزن در سفر همراه داشته باش و داروی بیشتری همراه خود بردار تا هم خود و هم همراهانت از آن استفاده کنید و در هر کاری که نافرمانی خدا در آن نباشد، با همسفرانت موافقت کن». «(۲)»

مرحوم فیض نقل کرده است که بعضی از متوکّلین و کسانی که توکل به خداوند در وجود آنان قوی بود، در

۱- بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۳۵

۲- من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۸۵، ح ۸۳۴

ص: ۵۳

سفر و وطن، قمقمه، ریسمان، سوزن و نخ و قیچی را از خود جدا نمی کردند و می گفتند: «این‌ها مربوط به دنیا نیست». «(۱)» البته آنچه در این روایت و نظیر آن آمده، نیازمندی‌های مسافران در آن زمان بوده و طبیعی است که در این دوران نیز بایـد مسافر نیازمندی‌های این زمان همچون: مسواک، دمپایی، قیچی، ناخن گیر و ... را همراه داشته باشد.

۱۷- همراه داشتن خوراکی

شایسته است زائران در سفرهای زیاتی، از پاکیزه‌ترین اموال خود بهره گیرند. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«از بزرگواری مرد این است که هنگام رفتن به مسافرت، توشه‌اش پاکیزه باشد.» «(۲)»

نیز امامصادق علیه السلام فرمود:

«زیادی توشه و پاکیزه بودن و بخشش آن به همراهانی که در سفر با شما هستند، از

۱- محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۷۳

۲- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۲۳، ح ۱۵۱۶۰

ص: ۵۴

نشانه‌های جوانمردی است». «(۱)»

همچنین امام سجاد علیه السلام هرگاه به قصد حج یا عمره، به مکه مسافرت می کرد، از بهترین و پاکیزه‌ترین خوراکی‌ها، مانند: بادام، شکر، سویق و آرد نرم الک نکرده، همراه خود برمی‌داشت. «(۲)»

گفتنی است، خوراکی‌هایی که مسافر همراه خود برمی‌دارد، نباید فاسد شدنی باشد و تنها خوراکی‌های خشک و قابل نگهداری در شرایط آب و هوایی مختلف، برای استفاده در سفر مناسب است.

۱۸- همراه داشتن تربت حسینی

یکی از توصیه‌های امامصادق علیه السلام به مسافران همراه داشتن مقداری تربت امام حسین علیه السلام است.

روزی از آن حضرت پرسیدند: ای فرزند رسول خداصلی الله علیه و آله، همان‌گونه که تربت قبر حسین بن علی علیهما السلام شفای هر دردی است، آیا ایمن‌بخش از هر ترس و نگرانی هم هست؟

امامصادق علیه السلام فرمود: اگر یکی از شما بخواهد از هر ترسی در امان باشد، تسبیحی از تربت حسین علیه السلام با خود

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۲۴، ح ۱۵۱۶۲

۲- همان، ص ۴۲۳، ح ۱۵۱۶۱

ص: ۵۵

بر گیرد و هنگام خفتن در بستر، دعای وقت خفتن را سه مرتبه بخواند، آن‌گاه آن تربت را بوسیده، بر چشمان خود بگذارد و بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِحَقِّ هَذِهِ التُّرْبَةِ وَ بِحَقِّ صَاحِبِهَا وَ بِحَقِّ جَدِّهِ وَ بِحَقِّ أَبِیهِ وَ بِحَقِّ أُمِّهِ وَ أَخِیهِ وَ بِحَقِّ وُلْدِهِ الطَّاهِرِینَ اجْعَلْهَا شِفَاءً مِنْ کُلِّ دَاءٍ وَ أَمَاناً مِنْ کُلِّ خَوْفٍ وَ حِفْظاً مِنْ کُلِّ سُوءٍ». «(۱)»

سپس آن تربت را در جیب خود گذارد. اگر در وقت عشا چنین کند تاصبحگاهان در پناه خدا خواهد بود.

همچنین در حدیث دیگری راوی گوید:

امام علی بن موسی الرضا علیه السلام یک بسته لباس از خراسان برای من فرستاد که داخل آن قدری خاک آمیخته با آب (گِل) وجود داشت، از فرستاده حضرت پرسیدم، این چیست؟ در جواب گفت:

«این گل قبر حسین علیه السلام (تربت حسینی) است.

حضرت لباس و چیزی برای کسی

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۲۷

ص: ۵۶

نمی‌فرستند مگر آن که در آن تربت حسینی قرار می‌دهد و می‌فرماید: این (تربت) به اذن پروردگار باعث ایمنی و حفاظت است.» «(۱)»

۱۹- بدرقه مسافر

مستحب است مردم مسافر را هنگام سفر بدرقه کنند؛ چراکه مسافر در شرایط روحی خاصی به سر می‌برد، از فرزندان و خویشان و نزدیکان و زندگی و خانه و کاشانه خویش جدا می‌شود و تا مدتی از آنان دور می‌ماند. بدرقه مسافر و محبت نسبت به او و دعا کردن در حق او، از آلام سفر می‌کاهد و روح مسافر را آرام می‌کند. امامصادق علیه السلام در این باره فرمود:

«کَانَ إِذَا وَدَّعَ رَسُولُ اللَّهِصلی الله علیه و آله رَجُلًا قَالَ:

أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِینَکَ وَ أَمَانَتَکَ وَ خَوَاتِیمَ عَمَلِکَ وَ وَجَّهَکَ لِلْخَیْرِ حَیْثُمَا تَوَجَّهْتَ وَ رَزَقَکَ التَّقْوَی وَ غَفَرَ لَکَ الذُّنُوبَ». «(۲)»

«رسول خداصلی الله علیه و آله هر گاه با مردی خداحافظی می‌کرد، می‌فرمود: دین و امانتت و سرانجام کارت را به خدا بسپار و به هر کجا می‌روی،

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۲۷

۲- همان، ص ۴۰۷، ح ۱۵۱۱۹

ص: ۵۷

خداوند خیر و خوبی را به روی تو بگشاید و تقوای الهی را روزی‌ات کند و گناهانت را بیامرزد.»

و نیز در حدیث دیگری امام باقر علیه السلام فرمود:

رسول خداصلی الله علیه و آله هرگاه با مسافری خداحافظی می‌کرد، دست او را می‌گرفت و می‌فرمود:

«خداوند همسفران خوبی نصیبت کند و یاری تو را کامل گرداند و مشکلات سفر را بر تو آسان کند، دور را برای تو نزدیک و گرفتاری‌هایت را برطرف سازد و دین و امانت و فرجام کارت را حفظ کند و راه هر خیری را به‌روی تو بگشاید. بر تو باد به رعایت تقوای الهی. خودت را به خدا بسپار و به امید برکت خداوند- عزّوجلّ- حرکت کن». «(۱)»

در حدیث دیگری آمده است:

رسول خداصلی الله علیه و آله هرگاه با مؤمنان خداحافظی می‌کرد می‌فرمود:

«زَوَّدَکُمُ اللَّهُ التَّقْوَی وَ وَجَّهَکُمْ إِلَی کُلِّ خَیْرٍ وَ قَضَی لَکُمْ کُلَّ حاجَةٍ وَ سَلَّمَ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۰۶، ح ۱۵۱۱۷

ص: ۵۸

دُنْيَاكُمْ وَ رَدَّكُمْ سَالِمِينَ إِلَى سَالِمِينَ». «(۱)»

«خداوند بر تقوای شما بیافزاید و شما را به سوی کارهای خیر متوجه سازد، نیازهای شما را برآورد و دین و دنیای شما را سالم بدارد و شما را به سلامت بازگرداند.»

این سیره حسنه، جوّ معنوی خاصی در مسافر و نیز بستگان و دوستان او ایجاد می‌کند، به شکلی که زائر در تمامی اماکن مقدس، بدرقه‌کنندگان را یاد و دعا خواهد کرد.

امیر مؤمنان و دیگر ائمه علیهم السلام نیز بر انجام این سنّت پایدار بودند. آن‌گاه که ابوذر، یارصادق وصمیمی رسول خداصلی الله علیه و آله توسط خلیفه سوم به ربذه تبعید گردید، عثمان مقرر کرد تا هیچ کس اباذر را بدرقه نکند، این خبر به امیر مؤمنان علی بن ابی‌طالب علیه السلام رسید، حضرت گریست آن گونه اشک روی محاسن ایشان جاری شد، سپس فرمود:

«این چنین باصحابه رسول خداصلی الله علیه و آله عمل می‌کنند؟ انّا للّٰهو انا الیه راجعون»

آنگاه از جا برخاست و در حالی که حسن و حسین علیهما السلام، عبداللّٰه بن عباس، فضل، قثم، عبیداللّٰه، عقیل

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۰۶، ح ۱۵۱۱۶

ص: ۵۹

و عمار یاسر آن حضرت را همراهی می‌کردند، به اباذر رسید و وی را بدرقه کرد .... «(۱)»

سپس امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: با برادرتان [ابوذر] وداع کنید؛ زیرا آن‌که آهنگ سفر دارد باید برود و بدرقه‌کننده باید بازگردد، سپس هر یک از بدرقه‌کنندگان آن‌چه در دل داشت بازگو کرد. حسن بن علی علیهما السلام به ابوذر فرمود:

«ای ابوذر، خداوند تو را بیامرزد! همانا این قوم، تو را به رنج و بلا گرفتار کردند؛ زیرا تو جلو تعرّض آن‌ها به دینت را گرفتی، آنان نیز دنیای خویش را از تو منع کردند. تو فردای قیامت به آن‌چه آن‌ها را جلوگیری کردی، بسی نیازمند و از آن چه تو را منع کردند بی‌نیازی».

ابوذر نیز در پاسخ گفت:

«خداوند لطفش را به شما اهل بیت ارزانی دارد! من در دنیا جز شما مقصدی ندارم؛ هرگاه شمارا می‌بینم، به یاد جدّتان رسول‌خداصلی الله علیه و آله می‌افتم.» «(۲)»

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۰۶

۲- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۰۶، ح ۱۵۱۱۵

ص: ۶۰

بدرقه مسافر، سنّت رسول خداصلی الله علیه و آله است. ابوذر درباره غزوه ذات‌السّلاسل گوید:

«رسول خداصلی الله علیه و آله علی علیه السلام را فراخواند و همراه با سپاهی ایشان را به جنگ گسیل داشت.

سپس هنگام حرکت، آن حضرت همراه با علی ابن ابی‌طالب علیه السلام بیرون آمده، علی علیه السلام را بدرقه کرد .... در کنار مسجد احزاب، در حالی که علی علیه السلام بر اسب سفیدی سوار بود، رسول خداصلی الله علیه و آله به ایشان سفارش‌هایی فرمود. سپس با وی وداع و علی علیه السلام به سوی جبهه حرکت کرد ....» «(۱)»

۲۰- پنهان‌کاری ممنوع

مرحوم فیض در آداب سفر به نقل از غزالی آورده است:

«شایسته است مسافر تمامی بار خود را مشخص نموده، آن را به رؤیت‌صاحب مرکب برساند و با قرارداد و عقدصحیح، آن مرکب را اجاره کند تا میان آن‌ها [در طول مسیر] درگیری رخ ندهد که در نتیجه باعث

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۰۷

ص: ۶۱

کـدورت و رنجش خاطر گردد. همچنین شایسـته است از پرگویی و لجاجت باصاحب مرکب پرهیز کند و روا نیست بیش از آن‌چه در قرار داد مشـخص کرده بر آن بار زند، هر چند سـبک باشد؛ زیرا هر چیزی از کم به زیاد کشـیده می‌شود و کسـی که در اطراف منطقه ممنـوعه بگردد، ممکن است در درون آن قرار گیرد (یعنی از اموری که ورود به آن، به نزاع و اختلاـف منجر می گردد پرهیز نماید)». «(۱)»

۲۱- یادآوری نعمت‌های خداوند

مسـتحب است مسـافر هنگـام سوار شـدن بر مرکب و وسـیله نقلیه، نعمت‌هـای الهی را به یاد آورده، از خداونـد سپاسـگزاری نمایـد. امامصادق علیه السلام فرمود:

«هنگامی که پا در رکاب نهادی بگو:

بِسْمِاللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحیم، بِسْمِاللَّه وَ اللَّه اکْبَر؛ به نام خدا و خدا بزرگ‌تر است [از آن که به وصف درآید] و آنگاه که بر مرکب جای گرفتی و استقرار یافتی بگو:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هَدَانَا لِلْإِسْلامِ وَ عَلَّمَنَا

۱- – محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۷۲

ص: ۶۲

الْقُرْآنَ وَ مَنَّ عَلَیْنَا بِمُحَمَّدٍصلی الله علیه و آله، سُبْحَانَ اللَّهِ، سُبْحَانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَ مَا کُنَّا لَهُ مُقْرِنِینَ وَ إِنَّا إِلَی رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْحَامِلُ عَلَی الظَّهْرِ وَ الْمُسْتَعَانُ عَلَی الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ بَلِّغْنَا بَلاغاً یَبْلُغُ إِلَی خَیْرٍ بَلاغاً یَبْلُغُ إِلَی رِضْوَانِکَ وَ مَغْفِرَتِکَ، اللَّهُمَّ لا طَیْرَ إِلَّا طَیْرُکَ وَ لا خَیْرَ إِلَّا خَیْرُکَ وَ لا حَافِظَ غَیْرُکَ». «(۱)»

«سپاس خدای را که ما را به اسلام هدایت کرد و به ما قرآن آموخت و با فرستادن رسولش محمدصلی الله علیه و آله بر ما منت نهاد؛ منزه است خدا، منزه است خدایی که این مرکب را در اختیار ما نهاد و آن را مسخّر ما ساخت؛ ما توان آن را نداشتیم و همانا به سوی پروردگارمان برمی‌گردیم و سپاس مخصوص پروردگار جهانیان است.

بار خدایا! تو ما را بر این مرکب سوار نمودی و تو در هر کاری پشتیبان هستی. بار خدایا! ما را به جایی رسان که به خیر و خوبی منتهی گردد، به‌جایی که به آمرزش و رضوان

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۸۷، ح ۱۵۰۸۰.

ص: ۶۳

تو برسیم. بار خدایا! هیچ امری جز امر تو و هیچ خیری جز خیر تو و حافظ و نگهدارنده‌ای جز تو نیست.»

همچنین علی بن ربیعه اسدی گوید:

امیر مؤمنان علی بن ابی‌طالب علیه السلام بر مرکب سوار شد، هنگام پا نهادن در رکاب فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ»، و پس از آن که روی مرکب استقرار یافت فرمود:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَکْرَمَنَا وَ حَمَلَنَا فِی الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَ رَزَقَنَا مِنَ الطَّیِّبَاتِ وَ فَضَّلَنَا عَلَی کَثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِیلًا سُبْحَانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَ مَا کُنَّا لَهُ مُقْرِنِینَ». «(۱)»

«سپاس خداوندی که ما را گرامی داشت و در خشکی و دریا ما را حمل نمود و از غذاهای پاک و پاکیزه به ما روزی داد و ما را بر بسیاری از آفریده‌های خود برتری بخشید، منزه است خدایی که این مرکب را مسخّر ما ساخت و ما توان تسخیر آن را نداشتیم.»

سپس سه مرتبه «سبحان‌اللّه» و سه مرتبه «الحمدللّه» گفت و آن‌گاه فرمود:

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۰

ص: ۶۴

«رَبِّ اغْفِرْ لِی فَإِنَّهُ لا یَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ». «(۱)»

«پروردگارا! مرا ببخش، که گناهان را جز تو کسی نمی‌بخشد.»

و در ادامه فرمود:

رسول خداصلی الله علیه و آله [هنگام سفر] در حالی که من کنار او قرار داشتم، این‌چنین عمل می‌کرد. «(۲)»

بنـابراین شایسـته است زائر هنگـام حرکت، لحظه‌ای بـا خود بیاندیشـد و نعمت‌هـای خداونـد را به یـاد آورد و پروردگار را به خاطر نعمت سـلامتی، توفیق یافتن برای چنین سفر ارزشمندی، فراهم ساختن ابزار و وسایل سفر و دیگر نعمت‌هایی که به او عنایت فرموده سپاس گوید که اگر چنین کند، بر اساس آیه شریفه لَإِنْ شَکَرْتُمْ لَأَزِیدَنَّکُمْ، خداوند نعمت‌هایش را در این سفر بر زائر افزون خواهد کرد.

۲۲- پرهیز از عجله و شتاب

در سفر، هرگز در انجام کارها نباید عجله کرد؛ زیرا عجله موجب می‌شود کار یا به درستی انجام نشود و یا

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۰

۲- همان، ص ۳۹۰، ح ۱۵۰۸۵

ص: ۶۵

دارای فضای معنوی مناسب نباشد. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«الْأَنَاةُ مِنَ اللَّهِ وَ الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ». «(۱)»

«تأنّی در کارها از جانب خدا و عجله از جانب شیطان است.»

مرحوم ملّا مهدی نراقی رحمه الله در تعریف عجله می گوید:

«عجله حالتی در دل است که به مجرّد خطور امری در ذهن، بی درنگ و بـدون تأمل درباره آن، به انجام آن اقـدام کنـد. این حالت از لـوازم ضـعف و کـوچکی نفس و از درهـای بزرگ ورود شـیطان بـه دل آدمی است که بسـیاری از مردم را از این راه به هلاـک افکنده است.» «(۲)»

یکی از دلایل مذمّتِ عجله و شـتاب، آن است که کارها، اگر بخواهدصـحیح انجام شود باید همراه با بصیرت و معرفت باشد و این، نیـاز به تـأنّی و آرامش وصبر دارد. فردی که شـتاب‌زده عمـل می‌کنـد فرصت اندیشـیدن در کارهـا را نیـافته و در نتیجه کاری انجام می‌دهد که سرانجامِ آن، پشیمانی و خسران خواهد بود.

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۶۹

۲- جامع السعادات، ج ۱، ص ۳۳۵.

ص: ۶۶

امام علی علیه السلام فرمود:

«مَعَ الْعَجَلِ یَکْثُرُ الزَّلَلُ». «(۱)»

«با شتابزدگی، لغزش‌ها فراوان گردد.»

امیر مؤمنان علی علیه السلام هنگام شهادت، به فرزند بزرگوارشان امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود:

«أَنْهَاکَ عَنِ التَّسَرُّعِ بِالْقَوْلِ وَ الْفِعْلِ». «(۲)»

«تو را از شتاب در گفتار و کردار نهی می‌کنم.»

۲۳- حفظ دارایی و اثاثیه

مسافر باید حافظ و نگهبان پول و اثاثیه خود باشد و در طول سفر مراقبت کند تا چیزی را گم نکند و یا در محلّی جا نگذارد.صفوان جمّال به امامصادق علیه السلام عرض کرد:

«می‌خواهم به حج بروم، خانواده من نیز همراه من است، نفقه سفرم را در کیسه‌ای گذاشته، به کمر می‌بندم، [نظر شما در این‌باره چیست؟]

امامصادق علیه السلام فرمود:

آری، پدرم [امام باقر علیه السلام پیوسته می‌فرمود:

۱- غررالحکم، ح ۹۷۴۰

۲- امالی طوسی، ص ۷

ص: ۶۷

«حفظ و نگهبانی نفقه، از توانمندی مسافر است». «(۱)»

بنابراین در سفرهای زیارتی، زائر بایـد مراقب ارز و دیگر کالاهای همراه خود بوده، آنها را بهصـندوق امانات تحویل دهـد و یا در جای امنی نگهداری کند تا گرفتار سرقت‌های احتمالی و یا مفقود شدن نشود.

۲۴- پرداخت هزینه‌ها

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«مستحب است وقتی گروهی با هم به مسافرت می‌روند، مخارج سفر را از مال خود جدا نموده، آن را پرداخت کنند. این شیوه برای اخلاق آن‌ها بهتر و برای خودشان پاکیزه‌تر است»؛ «(۲)»

بـدیهی است اگر هر مسافری برای تهیه غـذا و امکانات مورد نیاز خود، بخواهـد جـداگانه تصـمیم‌گیری نموده، اقدام نماید و یا تنها برای خود غذا بپزد، علاوه برصـرف وقت زیاد، خسـتگی روحی به دنبال دارد و از فیض حضور در اماکن مقدس نیز کم‌بهره خواهد شد.

از این رو شاید بتوان گفت، الگوی امروزه سفرهای

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۹، ح ۱۵۱۵۲

۲- همان، ص ۴۱۳، ح ۱۵۱۳۶

ص: ۶۸

زیارتی و جمعی، عمل به توصیه روایت است که زائر هزینه‌های خود؛ اعم از هواپیما، هتل، غذا و ... را یک‌جا پرداخت نموده، به شکل کاروانی حرکت می‌کند و در مدتی که در اماکن زیارتی حضور دارد، به هیچ وجه دغدغه غذا، مسکن و ... را ندارد و در نتیجه می‌تواند برای لحظه لحظه حضور خود در مکان‌های مقدّس برنامه‌ریزی نموده، بهره معنوی ببرد.

۲۵- اخلاق زائران

رعایت اخلاق اسلامی، یکی از ضروریات سفر است. کسانی که می‌خواهند از مسافرت خود بهره برده، مورد عنایت حضرت حق قرار گیرند، باید نکاتی را رعایت کنند: امام باقر علیه السلام در رابطه با سفر حاجیان به دیار نور فرمود:

«مَا یُعْبَأُ مَنْ یَسْلُکُ هَذَا الطَّرِیقَ إِذَا لَمْ یَکُنْ فِیهِ ثَلاثُ خِصَالٍ:

وَرَعٌ یَحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِی اللَّهِ وَ حِلْمٌ یَمْلِکُ بِهِ غَضَبَهُ وَ حُسْنُ الصُّحْبَةِ لِمَنْصَحِبَهُ». «(۱)»

«کسی که به حج می‌رود و این راه را طی می‌کند، اگر سه خصلت در وی نباشد مورد

۱- کافی، ج ۴، ص ۲۸۶

ص: ۶۹

عنایت و توجه [خداوند] قرار نمی گیرد:

۱- ورع و پارسایی که او را از گناه بازدارد.

۲-صبر و بردباری که بتواند خشم خود را در اختیار گیرد.

۳- خوش‌رفتاری با همراهان.»

از این روایت می‌توان فهمید که در همه سفرهای معنوی و زیارتی رعایت این نکات، مهم و ضروری است.

در سفرهای زیارتی، به دلیل ازدحام جمعیت و نیز محدودیت امکانات، معمولًا مشکلاتی بروز می کند که اگر زائر دارای ویژگی‌های فوق نباشد، ممکن است از کنترل خارج شود و خدای ناکرده با دیگران درگیر و موجب آزار و اذیت آنان را فراهم سازد. برای پیشگیری از بروز چنین وضعیتی، در مرحله اول نیاز به ورع و پارسایی است تا زائر بتواند از یک‌سو خود را کنترل کند و از سوی دیگر به ثمرات زیارت دست یابد.

بنابراین ورع می‌تواند مانع انجام گناه و موجب آمرزش شود. انس بن مالك می گوید: مردی که می‌خواست به مسافرت برود، نزد رسول خداصلی الله علیه و آله آمد و به آن حضرت عرض کرد: به من سفارش و توصیه‌ای بفرمایید. پیامبرصلی الله علیه و آله به او فرمود:

ص: ۷۰

«اتَّقِ اللَّهَ حَیْثُ مَا کُنْتَ وَ أَتْبِعِ السَّیِّئَةَ الْحَسَنَةَ وَ خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ». «(۱)»

«هر کجا بودی از خدا بترس و تقوی داشته باش، بدی را با خوبی پاسخ ده، و با مردم با اخلاق نیکو برخورد کن.»

سپس هنگامی که با او خداحافظی کرد به وی فرمود:

«زَوَّدَکَ اللَّهُ التَّقْوَی وَ جَنَّبَکَ الرَّدَی وَ غَفَرَ لَکَ ذَنْبَکَ وَ وَجَّهَکَ إِلَی الْخَیْرِ حَیْثُمَا تَوَجَّهْتَ». «(۲)»

«خداوند تقوای تو را افزون کند و تو را از بدی‌ها دور دارد، گناه تو را ببخشد و به هر سو رو می‌کنی، تو را به خیر و خوبی راهنمایی و متمایل سازد.»

زائر در مرحله بعد باید تمرین کند تا در برابر مشکلات و سختی‌هاصبور و بردبار بوده، آشفته و خشمگین نشود. رسول خداصلی الله علیه و آله در این زمینه فرمود:

«خشم ایمان را تباه می‌کند، چونان که سرکه

۱- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۰۸

۲- همان، ص ۲۰۸

ص: ۷۱

عسل را خراب و فاسد می‌کند.» «(۱)»

روزی عربی بیابانی نزد رسول خداصلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد:

من مردی بیابان‌نشینم، سخنانی جامع به من بیاموز [تا راهنمای عملم باشد].

حضرت فرمود: به تو فرمان می‌دهم خشمگین نشوی!

عرب سه‌بار سؤال خود را تکرار کرد و حضرت همان پاسخ را داد، تا آن‌که آن مرد به خود آمد و گفت:

پس از این دیگر چیزی سؤال نمی‌کنم؛ رسول خداصلی الله علیه و آله جز به خیر، مرا فرمان نداده است. «(۲)»

سخن امامصادق علیه السلام زیبایی کلام رسول خداصلی الله علیه و آله را تفسیر می‌کند که فرمود:

«الْغَضَبُ مِفْتَاحُ کُلِّ شَرٍّ». «(۳)»

«خشم، کلید هر بدی است.»

بنابراین هر زائری باید مراقب خود باشد تا بر کسی خشم نگیرد و اگر خشمگین شد، خشم خویش را فرو بَرد و اجازه ندهد به درگیری و خشونت مبدّل گردد.

امامصادق علیه السلام فرمود:

۱- کافی، ج ۲، ص ۳۰۲

۲- همان، ص ۳۰۲

۳- همان، ص ۳۰۳

ص: ۷۲

«هیچ بنده‌ای خشم خود را فرو نبرد مگر آن‌که خداوند بر عزّت او در دنیا و آخرت بیافزاید ...». «(۱)»

و سفارش دیگر، خوش‌رفتاری با همسفران است.

امامصادق علیه السلام فرمود:

«خویشتن را آماده ساز تا با هرکس همراه می‌شوی، همنشینی خوب و خوش‌اخلاق باشی، زبانت را نگه‌دار و خشمت را فرونشان، از کارهای بیهوده و بی‌فایده کم کن، عفو و بخشش‌ات را برای دیگران بگستران و سخیّ و گشاده‌دست باش». «(۲)»

مردی نزد رسول خداصلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد: ای رسول خدا به من سفارشی فرما. حضرت توصیه‌هایی به او نمود، از جمله فرمود: با برادر دینی‌ات با روی گشاده برخورد کن. «(۳)»

یکی از اصحاب امامصادق علیه السلام نیز می‌گوید:

به آن حضرت عرض کردم: حدود حسن خلق چیست؟ امام علیه السلام در جواب فرمود:

۱- کافی، ج ۲، ص ۱۱۰

۲- همان، ج ۴، ص ۲۸۶

۳- همان، ج ۲، ص ۱۰۳

ص: ۷۳

«این که بـال خود را برای دیگران بگسترانی و نرم‌خو باشـی، سـخن شـیرین بگویی و بـا برادر دینی‌ات با خوش‌رویی برخورد کنی.» «(۱)»

همچنین ابـو ربیع شـامی می گویـد: خـدمت امامصـادق علیه السـلام رسـیدم، در حـالی که خـانه پر از جمعیت بود و جمعی از اهـالی خراسان و شام و دیگر نقاط جهان آن‌جا حضور داشـتند، به شـکلی که من جایی را نیافتم تا بنشـینم. سپس امامصادق علیه السلام در حالی که تکیه داده بودند، روی دوزانو نشسته، فرمودند:

«ای شـیعیان آل محمـد، از ما نیست آن کس که به هنگام خشم، خود را کنترل نکند و از ما نیست آن کس که با همنشـین خود، به خوشـی سـخن نگویـد و بـا هم‌نوعـان خود خوش‌خلقی ننمایـد و بـا رفیقان خود رفاقت نکنـد و برای همسایگان خود همسایه خوبی نباشد. ای شیعیان آل محمد، از خداوند بترسید و تا می‌توانید تقوا داشته باشید؛ و لاحول و لا قوهٔ إلّا باللّه». «(۲)»

۱- کافی، ج ۲، ص ۱۰۳

۲- همان، ص ۶۳۷

ص:۷۴

۲۶- مهرورزی به مردم

توجه به ارزش‌های اخلاقیِ اسلام در سفر، مسافرت را بسیار شیرین و جاذبه‌دار می‌کند. برای آن‌که از هرگونه کدورتی پیشگیری شود، زائران در برخورد با همسفران نکاتی را باید رعایت کنند:

امامصادق علیه السلام به نقل از رسول خدا علیه السلام، به برخی از این امور اشاره داشته، فرموده‌اند:

«سه چیز پایه‌های دوستی مرد با برادر دینی خود را محکم می‌کند:

۱- همیشه با خوش‌رویی با او برخورد کند؛

۲- در مجلس هر گاه به سوی او آمد، برایش جا باز کند و او را در کنار خود بنشاند؛

۳- او را به هر نامی که خودش دوست دارد،صدا بزند». «(۱)»

امام باقر علیه السلام نیز فرمود:

«روزی یکی از اعراب بنی‌تمیم به حضور رسول خداصلی الله علیه و آله شرفیاب شد و عرض کرد: یا رسول‌اللَّه به من سفارشی فرما.

۱- کافی، ج ۲، ص ۶۴۳

ص: ۷۵

حضرت ضمن سفارش‌هایی به او فرمود: با مردم دوستی کن و آنان را دوست بدار تا تو را دوست بدارند». «(۱)»

۲۷- احترام به سالخوردگان

در هر کاروانی معمولًا تعـدادی از افراد سال‌خورده وجود دارنـد که نیازمنـد کمک همسـفران خویش‌انـد. هنگام سوار شدن و پیاده شدن از اتوبوس و رفتن و برگشتن به حرم، سزاوار است دیگر زائران، آنان را بر خود مقدم داشته، یاری دهند.

امامصادق علیه السلام فرمود:

«احترام به سالخورده، احترام به خدا است». «(۲)»

در حدیثی دیگر رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«هر کس، سالمندی را که در اسلام موی خود را سپید کرده احترام کند، خداوند او را از هراس روز قیامت آسوده سازد». «(۳)»

۱- کافی، ج ۲، ص ۶۴۲

۲- همان، ص ۶۵۸

۳- همان.

ص:۷۶

۲۸- سلام به همسفران

انس و علاقه میان برادران و خواهران دینی، یکی از زیباترین هدیه‌های دین مقدس اسلام به مردم است. از جمله اموری که می‌تواند این پیوند را استوار سازد، سلام کردن به یکدیگر است. بنابراین در برخوردهای داخل کاروان و نیز در دیدار با دیگر مسلمانان، سخن را با سلام آغاز کنید. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«پیش از سخن گفتن سلام کنید و کسی که بدون سلام سخن را آغاز کرده، پاسخش را ندهید». «(۱)»

همچنین در حدیث دیگری فرمود:

«نزدیک‌ترین مردم به خدا و رسولش کسی است که در سلام کردن پیش‌قدم باشد.» «(۲)»

در سلام کردن نیز باصدای بلند سلام دهید تا طرف مقابلصدای شما را بشنود. امام باقر علیه السلام فرمود:

«خداوند، آشکار سلام کردن را دوست می‌دارد». «(۳)»

امامصادق علیه السلام نیز فرمود:

۱- کافی، ج ۲، ص ۶۴۴

۲- همان.

۳- همان، ص ۶۴۵

ص: ۷۷

«هرگاه یکی از شما به دیگری سلام دهد،صدا به سلام بلند کند و نگوید: من سلام کردم، آن‌ها جوابم را ندادند. شاید سلام کرده و آن‌ها نشنیده باشند! هر یک از شما نیز که جواب سلام را می‌دهد، بلند جواب دهد تا مسلمانی نگوید: من سلام کردم و پاسخ من را ندادند ...». «(۱)»

پیشوایان دینی، روش اجرایی سلام کردن را نیز به ما آموخته‌اند. امامصادق علیه السلام فرمود:

«کوچک بر بزرگ، رهگذر بر کسی که نشسته و آنان که تعدادشان کم است بر کسانی که تعدادشان بیشتر است، سلام کنند.» «(۲)»

همچنین اگر تعدادی در مجلسی نشسته‌اند، آنان که تازه به مجلس وارد می‌شوند، به آنان که قبلًا در آن مجلس حضور یافته‌اند، سلام کنند. «(۳)»

اما اگر جمعی نشسته‌اند و گروهی به مجلس وارد شده و سلام کنند، کافی است یک نفر آن را پاسخ دهد. «(۴)»

۱- کافی، ج ۲، ص ۶۴۵.

۲- همان، ص ۶۴۶.

۳- همان، ص ۶۴۷.

۴- - همان.

ص:۷۸

۲۹- لبخند به همسفران

زائران در طول سفر تلاش کنند تا در برخورد با همسفران، به روی آنان لبخند بزنند. امام باقر علیه السلام فرمود:

«تَبَسُّمُ الرَّجُلِ فِی وَجْهِ أَخِیهِ حَسَنَةٌ وَصَرْفُ الْقَذَی عَنْهُ حَسَنَةٌ وَ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیْءٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَی الْمُؤْمِنِ». «(۱)»

«لبخند هر مردی به روی برادر مؤمن خود حسنه است و پاداش دارد و برگرفتن خار و خاشاک از چشم او [و برداشتن مانع از سر راه او] حسنه است و خدا به چیزی محبوب‌تر از مسرور ساختن مؤمن پرستش نشده است.»

امامصادق علیه السلام نیز فرمود:

«کسی از شما گمان مبرد که اگر مؤمنی را شاد کند فقط او را خوشحال کرده، بلکه به خدا ما را شاد کرده و بلکه به خدا سوگند رسول خداصلی الله علیه و آله را شادمان کرده است». «(۲)»

۱- کافی، ج ۲، ص ۱۸۸.

۲- همان، ص ۱۸۹

ص:۷۹

۳۰- کمک به همسفران

مستحب است مسافر به همراهان خود در طول سفر کمک کند و بار خویش را به دوش دیگران نیاندازد. در حضور رسول خداصلی الله علیه و آله سخن از مردی به میان آمد و برخی گفتند:

او آدم خوبی است. سپس به اوصاف وی اشاره کرده، اظهار کردند:

او با ما به حج آمد، هر زمان در مکانی منزل می‌کردیم، پیوسته ذاکر خدا بود و «لا-إِلهَ إِلَّا اللَّهُ» می‌گفت و آن‌گاه که حرکت می‌کردیم، پیوسته خدا را یاد می‌کرد و ذکر خدا می‌گفت تا باز در منزلی دیگر فرود می‌آمدیم.

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

پس چه کسی به شترش علوفه می‌داد و غذایش را آماده می‌کرد؟

پاسخ دادند: همه ما.

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود: همه شما از او بهترید! «(۱)»

پیامبرصلی الله علیه و آله در این زمینه، برای اصحاب و یاران

۱- مکارم‌الأخلاق، ج ۱، ص ۵۶۴، ح ۱۹۵۵؛ میزان‌الحکمهٔ، ح ۸۶۱۴

ص: ۸۰

خویش الگو بود. در روایت آمده است آن حضرت در سفری به اصحاب خود فرمود تا گوسفندی قربانی کنند، یکی از مردان همراه گفت: ذبح گوسفند به عهده من؛ دیگری گفت: پوست‌کندن آن نیز با من؛ سوّمی گفت:

قطعه قطعه کردن گوشت‌ها با من و چهارمی گفت: پختن آن نیز با من.

رسول خداصلی الله علیه و آله نیز فرمود: فراهم کردن هیزم با من! اصحاب گفتند: یا رسول‌اللّه، پدران و مادران ما فدای شما باد! نباید شما به زحمت بیفتید، ما به‌جای شما کارها را انجام می‌دهیم!

حضرت فرمود: می‌دانم شما به جای من انجام می‌دهید، لیکن خداوند عزّوجل دوست ندارد بنده‌ای را که اگر با گروهی مسافرت کرد، گوشه‌ای بنشیند [و کار نکند]. حضرت این سخن را فرمود و برخاست تا برای آن‌ها هیزم جمع‌آوری کند. «(۱)»

بنابراین، گرچه هم‌اکنون کارها به مدیر کاروان و کارکنان هتل‌ها واگذار گردیده، لیکن زائر نباید خود را از فیض خدمتگزاری به همسفران محروم سازد.

امام سجاد علیه السلام مسافرت نمی‌رفتند مگر با کسانی که آن حضرت را نمی‌شناختند و از همان آغاز نیز با آن‌ها شرط می‌کردند که در طول سفر کار کنند و نیازهای

۱- بحارالأنوار، ج ۷۶، ص ۲۷۳، ح ۳۱

ص: ۸۱

کاروان را برآورده سازند.

در سفری که حضرت با گروهی همراه شد، مردی آن حضرت را دید و شناخت، سپس به کاروانیان گفت:

آیا می‌دانید این مرد کیست؟ گفتند: نه.

گفت: او علی بن الحسین علیهما السلام است!

آن جمع به‌طرف آن حضرت آمده، دست و پای ایشان را بوسه زدند و گفتند:

فرزند رسول خدا! آیا می‌خواستی آتش دوزخ، به دلیل رفتار نادرست با شما، ما را فرا گیرد؟ و در پایان عمر به هلاکت گرفتار شویم؟ چه باعث شده تا شما این‌چنین عمل کنید؟

حضرت فرمود: زمانی با گروهی که مرا می‌شناختند همسفر شدم؛ آن‌ها به خاطر رسول خداصلی الله علیه و آله بیش از حدّ به من احترام و کمک کردند و من نگران تکرار آن توسط شما بودم، بنابراین مخفی بودن کارم را بیشتر دوست دارم! «(۱)»

پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود:

«کسی که مؤمنِ مسافری را یاری دهد، خداوند هفتاد و سه ناراحتی را از وی دفع کند و در دنیا و آخرت او را از همّ و غم پناه دهد و

۱- - وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۳۰، ح ۱۵۱۷۷

ص: ۸۲

بلای بزرگی را که در روز اجتماع مردم [فردای قیامت ، با آن روبه‌رو است مرتفع سازد». «(۱)»

در حدیث دیگری به نقل از رسول خداصلی الله علیه و آله آمده است:

«کسی که مسافر مؤمنی را در نیازی که دارد یاری رسانـد، خداونـد هفتاد و سه گرفتاری او را برطرف خواهد کرد، یکی از آنها در دنیاست که از همّ و غم آن رهایی خواهد یافت و هفتاد و دو گرفتاری نیز هنگام اندوه و گرفتاری بزرگ [در قیامت است.»

گفته شد ای رسول خدا، گرفتاری بزرگ چیست؟

فرمود:

«آن زمان که مردم به خود مشغول و سرگرم می‌شوند، تا آنجا که ابراهیم خلیل- درود خدا بر او- می گوید:

أَسْأَلُكَ بِخُلَّتِی لَا تُسَلِّمْنِی إِلَیْهَا». «(۲)»

در روایت دیگری آمده است:

«گروهی که با یکدیگر به سفر رفته بودند، هنگام

۱- وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۳۰، ح ۱۵۱۷۷

۲- مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۱۹

ص: ۸۳

بازگشت به رسول خداصلی الله علیه و آله گفتند:

ما برتر از فلانی کسی را ندیدیم، او روزها را روزه می‌گرفت و هر کجا منزل می‌کردیم، تا هنگام حرکت به نماز مشغول می‌شد و مرتب نماز می‌گزارد.

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود: چه کسی کارهای او را انجام می‌داد و مخارج او را تأمین می‌کرد؟

گفتند: ما

پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: همه شما از او برترید! «(۱)»

اسماعیل خَثْعَمی می‌گوید: به امامصادق علیه السلام عرض کردم: وقتی ما [در سفر حج به مکه می‌رسیم، همراهان ما مرا نزد اثاثیه گذاشته، خود به طواف می‌روند.

حضرت فرمود: «انْتَ اعْظَمُ اجْراً»؛ «پاداش و اجر تو از آن‌ها بیشتر است». «(۲)»

شخص دیگری به‌نام مُرازِم بن حکیم گوید:

با محمد بن مُصادِف همراه بودم، وقتی به مدینه رسیدیم بیمار شدم، وی نیز مرتب مرا تنها می‌گذاشت و به مسجد می‌رفت، از او به پدرش مصادف شکایت کردم، او نیز مسأله را به امامصادق علیه السلام خبر داد، حضرت برای محمد بن مصادف پیغام فرستاد و فرمود:

۱- - مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۱۹

۲- همان.

ص: ۸۴

«قُعُودُکَ عِنْدَهُ أَفْضَلُ مِنْصَلاتِکَ فِی الْمَسْجِدِ». «(۱)»

«نشستن تو در کنار او، از نماز خواندنت در مسجد بالاتر و برتر است.»

روشن است که این توصیه‌ها اختصاص به حج نداشته، دیگر سفرها را هم دربر می گیرد.

بنابراین زائران در طول سفر، همسفران به ویژه افراد مسن و بیمار را یاری دهند تا با این عمل، پاداش آن‌ها مضاعف گردد.

۳۱- ناسازگاری ممنوع

افراد بشر، هر چه از خوبی‌ها بهره‌مند باشند، باز ممکن است در برخی شرایط گرفتار کم‌حوصله گی، بهانه گیری و ناسازگاری شوند و به همین دلیل، هم خود و هم دیگران را ناراحت کنند. رسول خداصلی الله علیه و آله در سفری که به حج مشرف می‌شدند فرمودند:

«مَنْ کانَ سَیِّیءُ الْخُلْقِ وَ الْجِوارِ فَلا یَصْحَبْنا». «(۲)»

«کسی که بد اخلاق است و به همسایه خود

۱- - مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۱۷

۲- بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۷۳

ص: ۸۵

بدی می کند، با ما همراه نشود.»

دلیل این سخن واضح است؛ زیرا کسی که در وضعیت عادی کج‌خلق بوده و همسایه‌آزاری می کند، هنگام سفر و برخورد با سختی‌ها و مشکلات، رفتاری به مراتب نامناسب‌تر با دیگران خواهد داشت.

علی بن ابی‌طالب علیه السلام کمیِ ناسازگاری با همسفران را از نشانه‌های جوانمردی در سفر برشمرده است. «(۱)»

سعدی نیز گوید:

یکی خوب‌کردار خوش خوی بود که بدسیرتان را نکوگوی بود

به خوابش کسی دید چون درگذشت که باری حکایت کن از سرگذشت

دهانی به خنده چو گُل باز کرد چو بلبل بهصوتی خوش آغاز کرد

که بر من نکردند سختی بسی که من سخت نگرفتمی با کسی «(۲)»

روشن است که سفر، همراه با تلخی‌ها و کمبودها است، بنابراینصبر و شکیبایی بیشتری لازم است. امامصادق علیه السلام فرمود:

۱- بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۶۶، ح ۱.

۲- - بوستان سعدی: باب چهارم، ص ۲۳۲.

ص: ۸۶

«مسافرت و سیر منازل، توشه انسان را تمام، اخلاق را بد و لباس را فرسوده می کند ....» «(۱)»

در مسافرت، نظم زندگی عادی مردم به‌هم می‌خورد و در غذا و استراحت و مسکن آنان تغییراتی ایجاد می‌شود. این امور موجب تغییر در روحیه و اخلاق مسافران می گردد، لذا باید آنان تلاش کنند تا در چنین وضعیتی، همسفران خود را خسته و دل‌آزرده نکنند. ناسازگاری آن‌چنان مذموم است که امام باقر علیه السلام به نقل از رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«اگر ناسازگاری در برابر چشم [مردم مجسّم شود، هیچ آفریده‌ای از مخلوقات خداوند از آن زشت‌تر نخواهد بود.» «(۲)»

زخاک آفریدت خداوند پاک پس ای بنده افتادگی کن چو خاک

حریص و جهان‌سوز و سرکش مباش زخاک آفریدندت آتش مباش

چو گردن کشید آتش هولناک به بیچارگی تن بیانداخت خاک

۱- - بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۷۷

۲- - کافی، ج ۲، ص ۳۲۱، ح ۲

ص: ۸۷

چو آن سرفرازی نمود، این کمی از آن دیو کردند، از این آدمی «(۱)»

۳۲- آزار نرساندن به همسفران

زائران، در جلسات، هنگام شرکت در نمازهای جماعت، ورود و خروج به مساجد، سوار شدن به اتوبوس و ... تلاش کنند تا دیگران را آزار ندهند. به مکان‌هایی که وارد می‌شوند، هر کجا جای خالی بود بنشینند و از راه رفتن میان جمعیّت فشرده زائران اجتناب نمایند.

سیره رسول خداصلی الله علیه و آله این‌گونه بود که هروقت به محلی وارد می‌شد، در نزدیک‌ترین جا به ایشان (نزدیک در ورودی) می‌نشست. «(۲)»

آن حضرت در حدیثی فرمود:

«هرگاه یکی از شما به مجلسی وارد شد، در کنار آخرین نفری که نشسته، بنشیند.» «(۳)»

نیز در حدیث دیگری فرمود:

۱- - بوستان سعدی، ص ۱۸۹.

۲- کافی، ج ۲، ص ۶۶۲.

۳- بحارالأنوار، ج ۱۶، ص ۲۴۰.

ص: ۸۸

«هر گاه کسی وارد مجلسی شود که تعدادی آن‌جا حضور دارند، اگر شخصی از میان آنان، برادر دینی خود را دعوت نموده و برای وی در کنار خود جا باز کند، باید دعوت او را بپذیرد؛ زیرا این احترامی است که برادر دینی او برای وی قائل شده و بدینوسیله او را گرامی داشته است. ولی اگر کسی برای وی جا باز نکرد، در مجلس بنگرد، هر کجا جای راحتی برای نشستن بود، همان‌جا بنشیند.» «(۱)»

۳۳- نادیده گرفتن لغزش‌ها

در مسافرت، گاهی آگاهانه و گاهی از روی غفلت، ممکن است یکی از همسفران دچار لغزش شده، کار خلافی انجام دهد. سیره اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در این زمینه آن بوده که این لغزش‌ها را یا نادیده می‌گرفتند و یا با تذکّر، رفتار فرد خطاکار را اصلاح می‌کردند. زراره از امام باقر و امامصادق علیهما السلام نقل کرده که فرمودند:

«نزدیک‌ترین موضع بنده به کفر آن است که

۱- - بحارالأنوار، ج ۷۲، ص ۴۶۵

ص: ۸۹

با مردی برادر دینی باشد و لغزش‌ها و خطاهای او را شـمرده [نزد خود نگه دارد] تا روزی او را به‌خاطر آن لغزش‌ها، سـرزنش کند.» «(۱)»

طبیعی است که هر کس به دنبـال کشف عیوب و خطاهـای مردم باشـد، عملًـا دیگران را به مقابله دعوت کرده و آنان را بر این کار ترغیب می‌کند و همین، موجب حرمت‌شـکنی و درگیری مؤمنان و مسـلمانان با یکدیگر خواهد شد. رسول خداصـلی الله علیه و آله فرمود:

«به دنبـال کشف لغزش‌های مؤمنان نباشـید، زیرا هر کس به دنبال لغزش‌های برادر دینی خود برآیـد، خداونـد لغزش‌های او را دنبال می‌کند و آن‌کس که خداوند به دنبال لغزش‌هایش برآید، او را رسوا خواهد کرد، گر چه داخل خانه‌اش باشد.» «(۲)»

با رعایت این نکته اخلاقی، می‌توان در سـفرهای زیارتی، فضاییصـمیمی ایجاد کرد و بر شـیرینی و لذّت سفر افزود، از این رو زائران باید با خوش‌بینی نسبت به

۱- - کافی، ج ۲، ص ۳۵۴.

۲- همان، ص ۳۵۵.

ص: ۹۰

یکدیگر برخورد کنند و هرگز به دنبال شمردن لغزش‌های دیگران نباشند.

۳۴- بازگو نکردن خاطرات تلخ

زندگی در سفر، جمعی و گروهی است و درنتیجه، افراد مختلف با سلیقه‌ها و رفتارهای گوناگون کنار همدیگر جمع شده، چندین روز با هم زندگی می‌کنند و به طور طبیعی این اختلاف سلیقه‌ها، گاهی منتهی به نزاع و درگیری و کدورت می‌شود. توصیه اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام به زائران این است که با همسفران خود، جوانمردانه برخورد نموده، پس از بازگشت نیز در هیچ مجلسی، حوادث ناخوشایند سفر را برای دیگران بازگو نکنند.

امامصادق علیه السلام، یکی از دلایل جوانمردی در سفر را کتمان اسرار و رازداری همراهان پس از جدا شدن از آن‌ها ذکر می‌کنند. «(۱)» و در حدیث دیگری می‌فرماید:

«لَيْسَ مِنَ الْمُرُوءَةِ أَنْ يُحَدِّثَ الرَّجُلُ بِمَا يَلْقَى فِي السَّفَرِ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ». «(۲)»

۱- - مکارم‌الأخلاق، ج ۱، ص ۵۴۱، ح ۱۸۷۶؛ امالی مفید، ص ۴۴، ح ۳

۲- - آثارالصادقین، ج ۸، ص ۴۹۲

ص: ۹۱

«این از جوانمردی نیست که انسان آن‌چه از خوب و بد در سفر دیده و با آن برخورد کرده را بازگو نماید.»

۳۵- جوانمردی در سفر

در سفر، زائران باید با همسفران، جوانمردانه برخورد کنند و سختی‌ها را به جان خریده، آسایش و آرامش دیگران را بر خود ترجیح دهند.

هنگام سوار شدن به اتوبوس، هنگامصرف غذا، و در همه جا، دیگران- به خصوص کودکان و کهنسالان- را برخود مقدّم بدارند و با برخوردصحیح و اسلامی و لبخند، خستگی را از تن همسفران خویش بزدایند و به تعبیر روایات، با جوانمردی برخورد کنند.

رسول خداصلی الله علیه و آله تلاوت قرآن، ساختن مسجد، دوست گرفتن برادران دینی به خاطر خدا، جوانمردی در وطن، بخشیدن غذا، خوش‌خلقی و شوخی بدون معصیت را نشانه‌های جوانمردی در سفر دانسته‌اند. «(۱)»

شوخی با دیگران اگر با تمسخر و یا غیبت و امثال آن همراه باشد، گناه و معصیت است، لیکن دیگران را

۱- - بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۶۶، ح ۲.

ص: ۹۲

خوشحال نمودن و خستگی را از تن آنان زدودن، از عبادات شمرده می‌شود.صفوان جمّال گوید:

مُعَلیّ بن خُنَیس هنگام رفتن به سفر، برای خداحافظی خدمت امامصادق علیه السلام آمد. حضرت به او فرمود:

«ای مُعَلیَّ، به‌وسیله خدا عزّت را طلب کن تا خداوند به تو عزّت بخشد.»

معلّی گفت: ای فرزند رسول خدا، چگونه؟

حضرت فرمود:

«ای مُعلّی، از خداوند متعال بترس تا همه از تو بترسند. ای مُعَلّی، با بخشش به برادرانت، به آنان اظهار دوستی کن؛ زیرا خداوند بخشش را وسیله دوستی و عطا نکردن به دیگران را وسیله دشمنی قرار داده است. به خدا قسم اگر شما از من چیزی بخواهید و آن را به شما ببخشم، برای من بهتر از آن است که از من چیزی طلب نکنید و من نیز آن را به شما ندهم و در نتیجه مرا دشمن بدارید. و هر گاه خداوند عزّوجلّ به دست من خیری جاری کند و آن به شما برسد، همان مورد پسند و ستایش خدا است. «(۱)»

۱- - امالی طوسی، ص ۳۰۴

ص:۹۳

۳۶- مدارا با بیماران

در مسافرت‌ها بسیار پیش می‌آید که یکی از همراهان، بیمار می‌شود و دوستانش به وی کم‌توجه یا بی‌توجهی می‌کنند. چه‌بسا می‌توانند او را همراه خود به زیارت ببرند، لیکن به‌دلیل سختی کار، از مسؤولیت‌پذیری خودداری می‌کنند. این عمل با جوانمردی و اخلاق اسلامی در سفر سازگاری ندارد.

روزی مفضّل بن عُمَر خدمت امامصادق علیه السلام آمد، امام از او پرسید:

با چه کسی همسفر بودی؟

مفضّل گفت: مردی از برادرانم.

حضرت فرمود: او چه شد؟

گفتم: از وقتی که وارد مدینه شده‌ام، نمی‌دانم مکان او کجاست!

امام علیه السلام به من فرمود:

آیا نمی‌دانی کسی که چهل‌گام با مؤمنی همسفر شود، خداوند در روز قیامت درباره او از وی سؤال می‌کند؟ «(۱)»

۱- - بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۷۵

ص: ۹۴

همچنین امامصادق علیه السلام در حدیثی دیگر فرمود:

«حَقُّ الْمُسَافِرِ أَنْ یُقِیمَ عَلَیْهِ إِخْوَانُهُ إِذَا مَرِضَ ثَلاثاً». «(۱)»

«حق مسافر آن است که اگر بیمار شد، برادرانش تا سه روز کنار او بمانند.»

همچنین فرمود:

«هر کس در راهی با برادر دینی خود همراه شود، سپس از او پیش افتد، به اندازه‌ای که از جلوی چشم رفیق خود پنهان گردد، به او ستم کرده است». «(۲)»

۳۷- حلّ مشکلات همسفران

گاهی در سفر، برای برخی از زائران، مشکلاتی؛ مانند گم شدن پول، بیماری و ... پیش می‌آید که شایسته است همسفران، آن‌ها را یاری دهند و مشکلاتشان را برطرف کنند. ابان بن تغلب می‌گوید:

با امامصادق علیه السلام طواف می‌کردم، مردی از اصحاب ما پیش آمد و با اشاره از من خواست تا برای انجام

۱- - بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۲۷۳.

۲- - همان، ص ۲۷۵.

ص: ۹۵

کاری همراه او بروم، لیکن من دوست نمی‌داشتم طواف با امامصادق علیه السلام را رها کرده، او را همراهی کنم.

پس در همان حال که طواف می کردم، بار دیگر به من اشاره کرد و امامصادق علیه السلام او را دید و به من فرمود:

ابان، این مرد تو را می‌خواهد؟

عرض کردم: آری.

فرمود: او کیست؟

عرض کردم: مردی از اصحاب و یاران ما است.

حضرت پرسید: آیا با تو هم‌عقیده و هم‌مذهب است؟

عرض کردم: آری.

حضرت فرمود: نزد او برو.

عرض کردم: طواف را قطع کنم؟

فرمود: آری.

پرسیدم: اگرچه طواف واجب باشد؟

فرمود: آری.

ابان می گوید: با او رفتم و پس از انجام کار وی، نزد آن حضرت بازگشتم و به ایشان عرض کردم: مرا از حقی که مؤمن به گردن مؤمن دیگر دارد باخبر ساز.

حضرت فرمود: آنان را واگذار و پاسخش را نخواه.

عرض کردم: فدای شما شوم پاسخ آن را خواهانم و

ص: ۹۶

برخواسته‌ام اصرار کردم.

آنگاه فرمود: ای ابان، تا آن‌جا حق دارد که نیمی از مالت را به او بدهی!

سپس به من نگریست و عکس‌العمل مرا در برابر آن مشاهده نموده، فرمود: ای ابان، آیا نمی‌دانی خداوند عزّوجلّ از آن‌ها [افراد با ایمان و متّقی این گونه یاد کرده که دیگران را بر خود مقدم می‌دارند؟

عرض کردم: آری، فدایت شوم.

فرمود: پس اگر تو مالت را با او قسمت کنی، او را بر خود مقدم نداشتی، بلکه او را با خود برابر داشتی، همانا وقتی او را بر خود مقدم داشته‌ای که آن نیمه‌ای که برای خود نگاهداشته‌ای به او دهی. «(۱)»

در روایت تنبّه‌آفرین دیگری، یکی از یاران امام باقر علیه السلام گوید: به امام باقر علیه السلام عرض کردم: فدای شما، شیعه نزد ما فراوان است!

فرمود: آیا ثروتمندان به مستمندان کمک می کنند؟

آیا نیکوکار از بدکار می گذرد؟ آیا با هم برابری و مساوات دارند؟

عرض کردم: نه.

۱- - کافی، ج ۲، ص ۱۷۱

ص: ۹۷

امام علیه السلام فرمود:

«لَیسَ هَؤُلاءِ شِیعَةً، الشِّیعَةُ مَنْ یَفْعَلُ هَذَا». «(۱)»

«این‌ها شیعه نیستند، شیعه کسی است که این چنین عمل کند!»

جمیل گوید از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

مؤمنان خدمتگزار یکدیگرند.

پرسیدم: چگونه؟

فرمود: یعنی برای هم سودمند هستند و بعضی برای بعضی دیگر مفیداند .... «(۲)»

۳۸- نامه‌نگاری

خانواده، خویشان و دوستان مسافر، از زمانی که او به سفر می‌رود تا وقتی بر می گردد، دوست دارند پیوسته از او خبر بگیرند. در گذشته‌های دور که ارتباط تلفنی محدود بوده و یا در برخی مناطق امکان‌پذیر نبوده، مسافران با تلگراف و نوشتن نامه، خویشاوندان و دوستان خود را از سلامتی خویش باخبر می‌ساختند.

امامصادق علیه السلام در این زمینه فرمود:

۱- - کافی، ج ۲، ص ۱۷۳

۲- - همان، ص ۱۶۷

ص: ۹۸

«التَّوَاصُلُ بَيْنَ الإِخْوَانِ فِي الْحَضَرِ التَّزَاوُرُ وَ فِي السَّفَرِ التَّكَاتُبُ». «(۱)»

«رابطه میان برادران در وطن با یکدیگر دیدار کردن و دید و بازدید و در سفر، نامه‌نگاری است.»

بنابراین شایسته است مسافر، به ویژه در زمان کنونی که ارتباطات رشد چشمگیری یافته، با خانواده خود تماس گرفته، نگرانی آنان را برطرف سازد.

۳۹- شناخت دوست

یکی از بهره‌هایی که می‌توان از مسافرت گرفت، شناخت دوستان واقعی و آزمودن آن‌ها است. پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود:

«السَّفَرُ ميزانُ الْقَوْمِ». «(۲)»

«سفر، وسیله سنجش [اخلاق مردم است.»

در حکمت‌های منسوب به امیرمؤمنان علی علیه السلام نیز آمده است:

«السَّفَرُ مِيزانُ الأَخْلاقِ». «(۳)»

۱- - آثارالصادقین، ج ۸، ص ۴۹۳

۲- - مکارم‌الأخلاق، ص ۲۴۰

۳- - شرح ابن ابی‌الحدید، ج ۲۰، ص ۲۹۴

ص: ۹۹

«سفر، وسیله سنجش اخلاق [مردم است.»

امامصادق علیه السلام نیز فرمود:

«هیچ کس را دوست خود مشمار تا آن‌که او را در سه چیز بیازمایی:

۱- او را به خشم آوری و ببینی آیا این خشم او را از حق به باطل می‌کشاند؟

۲- با دینار و درهم (در امور مالی).

۳- زمانی که با او مسافرت کنی. «(۱)»

هنگام بروز مشکلات و سختی‌ها در سفر، می‌توان دوست واقعی را شناخت. زمانی که همه چیز خوب و منظم است، میان دوستان مشکلی بروز نمی‌کند، لیکن اگر هنگام دشواری‌ها و سختی‌ها همراه و همسفر، پایدار و مقاوم باقی ماند و دوست خود را تنها نگذارد، معلوم می‌شود در دوستی خویشصادق بوده و در این آزمون موفق شده است.

امیر مؤمنان علی علیه السلام یافتن چنین دوستانی را نیازمند پیمودن راهی بس دراز و طولانی می‌داند. «(۲)»

۱- - المحبهٔ فی الکتاب والسنه، ص ۹۹، ح ۴۰۶.

۲- - همان، ص ۱۰۱، ح ۴۱۸

ص:۱۰۰

۴۰- راه‌های تحکیم دوستی در سفر

زائران معمولًا در سفر دوستانی می‌یابند که تا پایان عمر با یکدیگر مأنوس گشته، همچون برادر با هم زندگی و معاشرت می‌کنند. پیشوایان دینی برای تحکیم این اخوت و پیوند، راه‌هایی را مطرح کرده‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱- خوش‌خویی با مردم

امام علی علیه السلام فرمود: «خوش‌خویی محبت ایجاد نموده و دوستی را پابرجا می‌کند.» «(۱)»

۲- خوش‌رفتاری با مردم

امام علی علیه السلام فرمود: «هرکس خوش‌رفتاری پیشه کند، دوستانش فراوان شوند.» «(۲)»

۳- اخلاص در دوستی

امام علی علیه السلام فرمود: «دوست واقعی از دوستی‌اش برنمی‌گردد، گر چه در حقّش جفا شود.» «(۳)»

۴- خوش‌رویی

حضرت علی علیه السلام فرمود: «خوش‌رویی و

۱- - المحبهٔ فی الکتاب و السنه، ص ۶۶، ح ۱۹۰

۲- - همان، ص ۶۷، ح ۱۹۹

۳- - همان، ح ۲۰۱

ص: ۱۰۱

گشاده‌رویی، [موجب دوام دوستی است.» «(۱)»

۵- رعایت ادب

امام کاظم علیه السلام فرمود: «ادب و احترام میان خود و برادر دینی‌ات را از بین مبر؛ زیرا از میان رفتن آن، حیا و شرم را از بین می‌برد و بر جای بودن ادب، پایدار بودن دوستی را به دنبال دارد.» «(۲)»

۶- اظهار دوستی

امام علی علیه السلام فرمود: «با اظهار دوستی، دوستی پدید می‌آید.» «(۳)»

۷- تواضع

حضرت علی علیه السلام فرمود: «میوه تواضع، دوستی است.» «(۴)»

۸- وفاداری

امام علی علیه السلام فرمود: «عامل انس گرفتن مردم، وفاداری است.» «(۵)»

۹- رعایت انصاف

امام علی علیه السلام فرمود: «با انصاف، برادری تداوم

۱- – المحبهٔ فی الکتاب و السنه، ص ۶۸، ح ۲۰۵

۲- – همان: ح ۲۰۷

۳- – همان، ح ۲۰۸

۴- – همان، ح ۲۱۲

۵- – همان، ح ۲۱۳

ص: ۱۰۲

می‌یابد.» «(۱)»

۱۰- مدارا با مردم

حضرت علی علیه السلام فرمود: «مدارا و نرمی و بخشندگی انسان، او را محبوب دشمنانش می‌کند.» «(۲)»

۴۱- عوامل گسستن دوستی‌ها

یک سلسله علل و عوامل نیز موجب گسستن دوستی‌ها و منشأ بروز کینه و دشمنی می‌گردد که مسافران و زائران باید از آن‌ها پرهیز کنند. برخی از آن‌ها عبارتند از:

۱- بدخلقی

علی علیه السلام فرمود: «هر که بد اخلاق شود، دوست و رفیق او نیز نایاب گردد.» «(۳)»

۲- عیب‌جویی

امامصادق علیه السلام به ابوبصیر فرمود: «ای ابو محمد از دین مردم جستجو مکن که بدون دوست می‌مانی.» «(۴)»

۳- جدال

حضرت علی علیه السلام فرمود: «کسی که با برادران خود

۱- المحبة فی الکتاب و السنه، ص ۶۹، ح ۲۱۹

۲- - همان، ص ۷۰، ح ۲۲۳

۳- - همان، ص ۸۷، ح ۳۲۳

۴- - همان، ص ۸۸، ح ۳۲۹

ص: ۱۰۳

به بحث و مناقشه بپردازد، دوستانش کم می‌شوند.» «(۱)»

۴- ستیزه جویی

امام علی علیه السلام فرمود: «در ستیزه گری، دوستی وجود ندارد.» «(۲)»

۵- تنگ چشمی

امام علی علیه السلام فرمود: «شخص تنگ چشم و [تنگ‌نظر]، دوستی ندارد.» «(۳)»

۶- تکبر

حضرت علی علیه السلام فرمود: «برای فرد متکبر، دوستی وجود ندارد.» «(۴)»

۷- کینه توزی

امام علی علیه السلام فرمود: «هیچ کینه توزی را دوستی نیست.» «(۵)»

۸- حسدورزی

امام علی علیه السلام فرمود: «حسود را دوستی نخواهد بود.» «(۶)»

۱- - المحبهٔ فی الکتاب و السنه، ص ۸۸، ح ۳۳۲

۲- - همان، ص ۸۸، ح ۳۳۵

۳- - همان، ص ۸۸، ح ۳۴۳

۴- - همان، ص ۹۰، ح ۳۵۱

۵- - همان، ص ۸۸، ح ۳۵۶

۶- - همان، ح ۳۵۸

ص: ۱۰۴

۹- تحقیر دیگران

امامصادق علیه السلام فرمود:

«کسی که مردم را دست می‌اندازد و [تحقیر می‌کند]، نباید انتظارصداقت در دوستی داشته باشد!» «(۱)»

۱۰- نیرنگ و فریبکاری

علی علیه السلام فرمود: «با حیله‌گری، هیچ دوستی پایدار نمی‌ماند.» «(۲)»

۴۲- بی‌اعتنایی به اموال دیگران

مسافر سزاوار است در طول سفر، به مال دیگران بی‌اعتنا باشد و عزّت و بزرگواری خود را حفظ کند.

عکرمه و مجاهد و جز آنان نیز گفته‌اند:

گروهی از اعراب بـدون همراه داشـتن غـذا و خوراکی لازم به حـج آمدند. آنان می‌گفتند: ما توکل کننده بر خدا هستیم. برخی نیز می‌گفتند: ما حج خانه خدا را انجام می‌دهیم و او غذا به ما ندهد؟

با این‌گونه تفکر، باری بر دوش دیگران بوده، غـذای آنان را برخی از همسـفرانشان تأمین می‌کردنـد، آن گاه خداونـد آیه وَ تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوى «(۳)»

۱- – المحبهٔ فی الکتاب و السنه، ص ۳۵۹

۲- – همان، ص ۹۱، ح ۳۶۱

۳- – بقره، ۱۹۷

ص: ۱۰۵

را نازل‌کرد و آنان را از این کار برحذر داشت. «(۱)»

احمد بن حنبل، پیشوای حنبلیان، درباره آنان که بدون زاد و توشه به سفر می‌روند گفت:

«من آن را دوست نمی‌دارم، اینها بر خوراکی‌های مردم توکل کرده‌اند.» «(۲)»

۴۳- پرهیز از سوء ظن

شایسته است زائران، کاروان خود را به کانون محبت وصفا تبدیل کنند ونسبت به همدیگر مهربان و خوش‌بین باشند و از هر گونه سوء ظنی بپرهیزند.

امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

«کار برادر دینی خود را به بهترین وجه توجیه و حمل کن، تا زمانی که کاری از او سر زند که راه توجیه را بر تو ببندد و هیچگاه از سخنی که از (دهان) برادرت بیرون آید تا وقتی که می‌توانی محمل خوبی برای آن بیابی، گمان بد مبر.» «(۳)»

۱- - تفسیر طبری، ج ۴، ص ۱۶۶؛ درالمنثور، ج ۱، صص ۲۲۰ و ۲۲۱

۲- - مغنی، ابن قدامه، ج ۳، ص ۲۲۱

۳- - امالی صدوق، ص ۲۵۰

ص: ۱۰۶

حسن ظنّ و خوش بینی نسبت به دیگران، از برترین ارزش‌های اخلاقی و بزرگترین عطیّه‌ها است. «(۱)»

برای حل مشکل سوء ظن، پیشوایان اسلام تا آنجا جلو رفته‌اند که رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«اطْلُبْ لِأَخِیکَ عُذْراً فَانْ لَمْ تَجِدْ لَهُ عُذراً فَالْتَمِسْ لَهُ عُذراً». «(۲)»

«برای گفتار و کرداری که از برادر تو سر می‌زند عذری بجوی و اگر نیافتی عذری بساز!»

بنابراین، از آنجا که زائران در اینگونه سفرها، به عبادت خدا روی آورده و درصدد کسب معارف و آمرزش الهی برآمده‌اند، شایسته است به شدت از سوء ظن و بدبینی نسبت به دیگران خودداری کنند؛ زیرا گمان بد، عبادت را تباه می‌کند. «(۳)»

۴۴- رازداری

زائران معمولًا در طول سفر، یک زندگی جمعی دارند، گاهی هم هر چند نفر در یک اتاق اسکان داده

۱- - غرر الحکم، ح ۴۸۳۴

۲- - بحارالأنوار، ج ۷۲، ص ۱۹۷

۳- - غرر الحکم، ح ۵۵۷۴

ص: ۱۰۷

می‌شوند، در چنین وضعیتی طبیعی است که میان آنان گفت و گوهایی ردّ و بدل شود که چه بسا بعضی از آن‌ها دوست ندارند این سخنان جای دیگری بیان شود، از این رو پیشوایان دینی ما به ما دستور داده‌اند تا سخنان محرمانه اشخاص را برای کسی بازگو نکنیم.

امامصادق علیه السلام در این باره فرمود:

«آنچه درمجالس گفته می‌شود امانت است و کسی حق ندارد، سخن هم‌صحبت خود را برای دیگری بازگو کند مگر با اجازه او و یا این که نقل آن، بیان خوبی او باشد.» «(۱)»

رسول خداصلی الله علیه و آله نیز در این زمینه می‌فرماید:

«مجالس امانت‌اند و فاش کردن راز برادر دینی، خیانت است، پس، از این کار دوری کن.» «(۲)»

و در حدیث دیگری فرمود:

«وقتی دو نفر با یکدیگر در جلسهایصحبت می کنند، آنچه با یکدیگر در میان می گذارند امانت خدا است، پس جایز نیست یکی از آن‌ها بر خلاف میل برادر دینی‌اش،

۱- - کافی، ج ۲، ص ۶۶۰

۲- - بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۸۹

ص: ۱۰۸

آنچه که او میل به افشای آن ندارد را بازگو کند.» «(۱)»

۴۵- مواعظ لقمان به مسافران

در حدیثی به نقل از امامصادق علیه السلام آمده است که:

لقمان به پسرش گفت:

هر گاه بـا گروهی همسـفر شـدی، در کارهای خود و آنان، بسـیار با آن‌ها مشورت کن و با لبخنـد با آنان برخورد کن (وخنـده رو باش) و در زاد و توشه‌ای که همراه داری، نسبت به آنها کریم و بخشـنده باش، هرگاه تو را دعوت کردنـد بپذیر و اگر از تو کمک خواستند آنان را یاری ده، بیشتر ساکت و خاموش باش و فراوان نماز بخوان و در آنچه با خود داری، از مرکب و مال و توشه، بسیار بخشنده باش.

هر گاه در امر حقی از تو شهادت خواستند، شهادت ده و هر گاه از تو مشورت خواستند، با دقت نظر به آنان پاسخ ده، و پیش از آن که درباره چیزی فکر کنی و چگونگی آن بر تو روشن شود، تصـمیم نگیر و در مشورت‌دهی به دیگران با شتاب پاسخ نده، مگر آن که

۱- - تنبیه الخواطر، ج ۱، ص ۹۸

ص: ۱۰۹

در حال برخاستن، نشستن، غذا خوردن و ... فکرت را در رابطه با آن امر به کار اندازی. همانا کسی که برای طرف مشورت خیرخواهی نکند، خداوند رأی و اندیشه او را می‌گیرد و (لباس) امانت را از او دور کند.

هر گاه دیدی همراهان تو حرکت می‌کنند، با آن‌ها حرکت کن و اگر دیدی کار می‌کنند تو هم با آنان کارکن و اگرصدقه و یا وامی به کسی دادند تو نیز به ایشان اعطا کن و از آن که از تو بزرگتر است، حرف شنوی داشته باش.

هر گاه همراهانت تو را به چیزی فرمان دادند و از تو چیزی پرسیدند، به آن‌ها آری بگو و نگو خیر؛ زیرا «نه» گفتن عیب و نقص است.

هر گاه در راه سرگردان ماندید، از مرکب فرود آیید و آن گاه که تردید داشتید، بایستید و مشورت کنید ...

فرزندم هرگاه وقت نماز فرا رسید، برای هیچ کاری نماز را به تأخیر مینداز، نماز را بخوان و خود را از این دَیْنی که به عهده داری راحت کن، نماز را به جماعت بگزار، اگرچه بر سرِ نیزه باشد «(۱)» ...

هر گاه خواستید جایی منزل کنید، در مکانی فرود

۱- - کنایه از تنگی مکان است.

ص: ۱۱۰

آیید که خوش منظرتر و خاکش نرم‌تر و پرعلف‌تر باشد.

آنگاه که فرود آمدی، پیش از آن که بنشینی، دو رکعت نماز بگزار و هر گاه نیاز به رفع حاجت داشتی از آنجا فاصله بگیر و چون خواستی کوچ کنی دو رکعت نماز بگزار، و با زمینی که در آن فرود آمده بودی وداع کن و بر آن سرزمین و مردم آن جا درود فرست؛ زیرا هر سرزمینی، ساکنانی از فرشتگان دارد.

اگر می‌توانی غذا نخور مگر آن که نخست بخشی از آن غذا را انفاق کرده باشی و تا زمانی که سوار بر مرکبی، بر تو باد به تلاوت قرآن و تا زمانی که مشغول کاری هستی، بر تو باد به تسبیح خداگفتن و هر وقت کار خاصی نداری، بر تو باد به دعا ... «(۱)»

۴۶- راهنمای گمشدگان

امامصادق علیه السلام فرمود: اگر در راه گم شدی فریاد کن و بگو:

«يَاصَالِحُ أَوْ يَا أَبَاصَالِحٍ أَرْشِدُونَا إِلَى الطَّرِيقِ يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ». «(۲)»

۱- - وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۴۰، ح ۱۵۲۰۸ و ۱۵۲۰۹

۲- - من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۹۵، ح ۸۸۵ و ۸۸۶

ص: ۱۱۱

«ایصالـح و ای اباصالـح لطف و عنایت خداونـد بر شـما باد، ما را راهنمایی کنیـد. همچنین نقل شـده که خداوندصالح را بر بیابان و حمزه را بر دریا گمارده است.

عبیداللّٰه گوید:

چنین مشکلی برای ما پیش آمد و ما [در سفری راه را گم کردیم، برخی از همراهان از ما خواستند تاصدای خود را بلند کرده و این جمله را بگوییم، پس از آنکهصدا زدیم، دو نفر به سوی ما آمده ما را راهنمایی کردند و گفتند: راه از سمت راست است (یا آن که گفتند سمت چپ) و ما در همان جهت حرکت کرده، راه را یافتیم.

او همچنین از قول پـدرش نقل کرده که در بیابان راه را گم کردیم پس بلندصـدا زدیم (یاصالـح و یا اباصالح) آنگاه ما را راهنمایی کردند. رفیق همراه ما گفت:صدای ضعیفی را شنیدم که می‌گفت:

راه در سمت راست است و ما خیلی راه نرفته بودیم که به مسیر اصلی رسیدیم. «(۱)»

۱- – محاسن، ص ۳۶۳

ص:۱۱۲

۴۷- زینت تشیّع

زائران ایرانی، سفیران مذهب تشیع و انقلاب اسلامی در دیگر کشورها هستند و مسلمانان سایر بلاد، شیعه بودن و ویژگی‌های تشیع را در رفتار و کردار ایرانیان می‌بینند، بنابراین باید به شکلی عمل کنند که باعث زینت و افتخار پیشوایان خود باشند.

هشام کندی می‌گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«شما را برحذر می‌دارم از این که کاری انجام دهید که به خاطر آن، ما را سرزنش کنند؛ زیرا فرزندِ بد، با عمل خود پدر را بدنام می‌کند. شما برای آن کس که خود را به او بسته و از دیگران به خاطر او گسسته‌اید آبرو و زینت باشید، در میان عشایر آنان نماز بگزارید (یعنی در نماز جماعت آنان شرکت کنید) بیماران آن‌ها را عیادت کنید، در تشییع جنازه آنان حاضر شوید و مبادا آن‌ها در کار خیر بر شما سبقت گیرند، شما در انجام کارهای خیر از آن‌ها سزاوارترید «(۱)»

...

۱- - کافی ج ۲، ص ۲۱۹

ص: ۱۱۳

معاویهٔ بن وهب گوید: خدمت امامصادق علیه السلام آمده، گفتم:

ما (پیروان شما) با هم‌مذهبان خود و نیز مردم دیگری که با آنان معاشرت داریم، چگونه رفتار کنیم؟

حضرت در پاسخ فرمود:

«امانت آنان را به آن‌ها برگردانید، بیمارانشان را عیادت کنید و در تشییع جنازه‌های آنان حضور یابید.» «(۱)»

همچنین معاویهٔ بن وهب در حدیث دیگری گفته است:

از امامصادق علیه السلام پرسیدم، ما با هم مذهبان و نیز کسانی که هم مذهب ما نیستند چگونه رفتار کنیم؟

حضرت فرمود:

«به امامان خود که از آن‌ها پیروی می‌کنید بنگرید و هر کاری که آن‌ها می‌کنند، شما نیز انجام دهید. پس به خدا سوگند پیشوایان شما از بیماران آن‌ها عیادت می‌کنند، درتشییع جنازه‌های آنان حاضر می‌شوند و به سود و زیان آنان شهادت می‌دهند و امانت آنان را به آنان باز می‌گردانند.» «(۲)»

۱- – کافی، ج ۲، ص ۶۳۵.

۲- – همان، ص ۱۳۶.

ص: ۱۱۴

ابواسامه، زید شحّام گوید: امامصادق علیه السلام به من فرمود:

به هر یک از آنان که می‌بینی از من اطاعت کرده و به گفته من عمل می‌کند سلام برسان، من شما را به تقوای خداوند و ورع در دین، کوشش و تلاش برای خدا و راست گویی و امانت داری و سجده‌های طولانی و نیکی به همسایه دعوت و سفارش می‌کنم.

رسول خداصلی الله علیه و آله مأمور به ابلاغ چنین برنامه‌هایی بوده و اینها را آورده است، بنابراین، امانت هرکه به شما امانت سپرده را، به او بازگردانید، خواه خوش کردار بوده و یا بدکار، همانا رسول خداصلی الله علیه و آله پیوسته دستور می‌داد حتی نخ و سوزنی را هم اگر امانت سپرده‌اند، بهصاحبش برگردانند.

[امام سپس فرمودند:] با عشایر آنان نماز بگزارید و در تشییع جنازه ایشان حاضر شوید، بیماران آن‌ها را عیادت کنید، حقوق ایشان را بپردازید، پس هر مردی از شما اگر در دین خود ورع داشته باشد و راست گوید و امانت را بپردازد و با مردم خوش رفتاری کند، گفته می‌شود این مرد جعفری است و این، موجب خشنودی و شادی من می‌شود و گفته می‌شود:

این است تربیت جعفر [بن محمد الصادق علیه السلام .

به خدا سوگند، پدرم [امام باقر علیه السلام برای من نقل

ص: ۱۱۵

کرد که مردی از شیعیان علی‌بن ابی‌طالب علیه السلام، در میان قبیله‌ای زندگی می‌کرد که زینت آنان به شمار می‌آمد، او از همه امانت‌دارتر بود و حقوق را بیش از دیگران مراعات می‌کرد. از همه راستگوتر بود؛ به گونه‌ای که همگان وصایا و امانت‌های خود را به وی می‌سپردند، [اگر] از همه مردم آن قبیله می‌پرسیدی، می‌گفتند:

«مَنْ مِثْلُ فُلان»؛ «چه کسی مثل فلانی است؟»

یعنی او از همه ما امانت‌دارتر و راستگوتر است. «(۱)»

این گونه رفتار و عمل با مخالفان و خوش‌رفتاری و سلوک اسلامی با دیگر مسلمانان، موجب ایجاد جاذبه برای تشیع بوده، آنان را به مذهب شیعه و اهل‌بیت عصمت و طهارت علیهم السلام علاقه‌مند می‌کند. لذا تمامی زائران، باید کاملًا مراقب رفتار و کردار خود باشند تا خشنودی امامان معصوم علیهم السلام را بر دیگر دستاوردهای این سفر معنوی بیافزایند.

۴۸- ایجاد جاذبه

بسیاری از زائران می‌پرسند: ما برای ایجاد جاذبه بیشتر نسبت به اهل‌بیت عصمت و طهارت و تشیع در مکان‌های زیارتی چگونه رفتار کنیم؟

۱- - کافی، ج ۲، ص ۶۳۶

ص: ۱۱۶

پاسخ این پرسش، در بیان امامصادق علیه السلام آمده است:

«کُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَیْرِ أَلْسِنَتِکُمْ لِیَرَوْا مِنْکُمُ الْوَرَعَ وَ الاجْتِهَادَ وَ الصَّلاةَ وَ الْخَیْرَ فَإِنَّ ذَلِکَ دَاعِیَةٌ». «(۱)»

«شما با غیرزبانتان (یعنی در عمل) مردم را (به اسلام و تشیع) دعوت کنید، باید از شما ورع، کوشش، نماز و کار خیر ببینند، اینها دعوت کننده بوده (و جاذبه ایجاد می کند).»

امامصادق علیه السلام در حدیث دیگری فرمود:

«همانا ما هیچ مردی را مؤمن نمی‌شماریم، مگر آن که از تمامی دستورات ما اطاعت و پیروی کند، آگاه باشید یکی از نشانه‌های پیروی از دستورات و ارادت‌ورزی به ما، داشتن ورع است، پس خود را به آن بیارایید، خداوند بر شما رحمت آورد، دشمنانِ ما را با آن در تنگنا قرار دهید، خداوند شما را رهایی بخشد.» «(۲)»

۱- – کافی، ج ۲، ص ۷۸

۲- – همان.

ص: ۱۱۷

پیام این حدیث و احادیث مشابه آن به شیعیان این است که آنان نباید تنها به شیعه بودن دل خوش کرده قانع باشند، بلکه باید در عمل، پیرو راستین اهل بیت علیهم السلام بوده، در همه جا الگوی رفتاری پیشوایان خود را پیاده کنند و به نمایش بگذارند.

امام باقر علیه السلام در روایتی، ویژگی‌های شیعیان خود را برای جابر بن عبداللّه انصاری این گونه بیان فرموده‌اند:

ای جابر کسی که خود را منتسب به ما می‌دارد، آیا او را همین بس است که گوید ما اهل بیت را دوست داریم؟

به خدا سوگند شیعه ما نیست جز کسی که از خدا بترسد و فرمانبردار او باشد، این گونه کسان شناخته نمی‌شوند جز با تواضع و خشوع، امانتداری، کثرت یاد خدا، روزه‌داری، اقامه نماز، نیکی به پدر و مادر، رسیدگی به حال همسایگان فقیر و مسکین و بدهکار و رسیدگی به یتیمان، راستگویی، خواندن قرآن، کنترل زبان از (تعرض به) مردم مگر با خیر و خوبی، و این گونه کسان در میان قوم خود، امین و مورد اعتماد می‌باشند.

جابر گوید: عرض کردم: فرزند رسول خدا! من امروزه کسی را با این خصوصیت‌ها- که بیان فرمودید- نمی‌شناسم!

ص: ۱۱۸

امام علیه السلام فرمود:

ای جابر! روش‌های گوناگون تو را به سوی خود نکشانـد، که فکر کنی برای مرد همین کافی است که بگوید: من علی علیه السلام را دوست می‌دارم و پیرو او هستم و سپس بـا این گفته، عملی همراه نباشـد. پس اگر گویـد: من رسـول خداصلی الله علیه و آله را دوست دارم، اما از سیره پیامبر پیروی و به سنّت او عمل نکند، دوستی رسول خداصلی الله علیه و آله هیچ سودی به او نرساند.

پس، از خـدا بترسـید و برای دستیابی به آنچه نزد خـدا است کار کنیـد. میان خـدا و هیـچ کس، خویشاوندی و قرابتی وجود ندارد، بهترین بندگان خدا و گرامی‌ترین آن‌ها نزد خداوند، با تقواترین و مطیع‌ترین آنها است.

ای جابر! به خدا سوگند، به خداوند نمی‌توان نزدیک شد جز با اطاعت و فرمانبرداری ...

«مَنْ كَانَ لِلَّهِ مُطِيعاً فَهُوَ لَنَا وَلِيٌّ، وَ مَنْ كَانَ لِلَّهِ عَاصِياً فَهُوَ لَنَا عَدُوٌّ، وَ مَا تُنَالُ وَلايَتُنَا إِلَّا بِالْعَمَلِ وَ الْوَرَعِ». «(۱)»

«هر که مطیع خدا است، او دوست ما است و هر که خدا را نافرمانی کند، دشـمن ما است، به ولایت ما نمی‌توان رسـید جز با عمل و ورع.»

۱- - کافی ج ۲، ص ۷۴، ح ۳

ص:۱۱۹

۴۹- پوشش مناسب

از نکـاتی که لازم است زائران مراعـات کننـد، اسـتفاده از لباس تمیز و پوشـش مناسب، به ویژه در مقابل دیـدگان دیگر مسـلمان‌ها است.

امامصادق علیه السلام فرمود:

«خداونـد زیبـایی و خودآرایی را دوست می‌دارد و فقر و بیچـارگی و نـادار و تهی‌دست جلوه دادن را نـاخوش دارد. همانا خـداوند عزّوجلّ هرگاه به بنده‌اش نعمتی دهد، دوست دارد تا آثار آن نعمت را در او ببیند.»

گفته شد چگونه؟ حضرت فرمود:

«لباس خود را تمیز کند (لباس تمیز بپوشد) خود را خوشـبو گرداند، خانه‌اش را گچ کاری کند و جلو در منزل خود را جارو نماید.» «(۱)»

روزی رسول خداصـلی الله علیه و آله به مردی بـا موهـای ژولیـده و لباس کثیف و سـر و وضع پریشان برخورد کرد و خطاب به وی فرمود:

«بهره‌وری از نعمت‌های الهی و نمایاندن

۱- - امالی طوسی، ص ۲۷۵

ص: ۱۲۰

نعمت، جزیی از دین است.» «(۱)»

امام علی علیه السلام نیز فرمود:

«همچنان که دوست دارید افراد ناآشنا شما را در بهترین حالت خود ببینند و در نتیجه خود را برای آن‌ها می‌آرایید، زمانی که نزد برادر مسلمان خود می‌روید نیز، آراسته (با لباس و وضعیت مناسب) ظاهر شوید.» «(۲)»

همچنین رسول خداصلی الله علیه و آله در حدیثی دیگر فرمود:

«همانا خداوند دوست دارد هنگامی که بنده‌اش نزد برادران دینی خود می‌رود، منظّم و آراسته باشد.» «(۳)»

درباره وضعیت موهای سر نیز فرمود:

«هر کس موی خود را بلند گزارد، باید به آن برسد (و آن را مرتب کند) و گرنه آن را کوتاه نماید.» «(۴)»

۱- - فروع کافی ج ۶، ص ۴۳۹

۲- - خصال، ص ۶۱۲

۳- - مکارم الأخلاق، ج ۱، ص ۸۵

۴- - وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۲۹

ص:۱۲۱

۵۰- عبادت عاشقانه

حرم‌های امامان، از بهترین مکان‌ها برای عبادت خداوند در روی کره زمین است، عبادت نیز اگر با اخلاص همراه باشد، به یقین مورد پذیرش حضرت حق قرار می‌گیرد. از این رو زائران باید فرصت‌ها را غنیمت شمرده، از لحظه لحظه عمرشان در این سفر توشه برگیرند و آن را ذخیره آخرت کنند. لیکن در عین حال به این نکته توجه داشته باشند که در انجام عبادات افراط ننموده و خود را آن‌چنان خسته نکنند که همیشه با حال کسالت به عبادت مشغول شوند؛ زیرا عبادتی ارزشمند است که انسان با عشق و شور کامل در پیشگاه خدا حاضر شود و قلبش از خوف خدا به تپش درآید و اشک از دیدگانش جاری گردد و به گونه‌ای خدا را بخواند که گویی خدا را می‌بیند و مشاهده می‌کند.

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«خدا را چنان عبادت کن که گویی او را می‌بینی ...» «(۱)»

همچنین در حدیث دیگری فرمود:

۱- - کنز العمال، ح ۵۲۵۰

ص: ۱۲۲

«برترین مردم کسی است که عاشق عبادت بوده، آن را در آغوش گیرد و ازصمیم قلب آن را دوست بدارد و با بدن خود آن را لمس کند و خویشتن را برای آن از هر چیزی فارغ سازد، و بر او باکی نباشد که دنیایش به سختی می‌گذرد یا به آسانی.» «(۱)»

امیر مؤمنان علی علیه السلام در نامه‌ای به حارث همدانی این گونه نوشت:

«نفس خود را در عبادت پروردگار فریب ده و با آن مدارا کن و به زور وادار به عبادتش مساز و در فراغت و خرّمی‌اش او را به طاعت و بندگی وادار، مگر در مواردی که بر تو واجب است (مانند نمازهای یومیه) که از به جا آوردن آن در وقتش چاره‌ای نیست ....» «(۲)»

امام سجاد علیه السلام نیز این گونه دعا می‌کند:

«... أسْئَلُکَ مِنَ الشَّهادَةِ اقْسَطُها وَ مِنَ الْعِبادَةِ أَنْشَطُها.» «(۳)»

۱- - کافی، ج ۲، ص ۸۳

۲- - نهج البلاغه، نامه ۶۹

۳- - بحار الأنوار، ج ۹۱، ص ۱۵۵

ص: ۱۲۳

«خداوندا! از شهادت دادن، عادلانه‌ترین آن را و از عبادت، با نشاطترین آن را از تو می‌خواهم.»

رسول خداصلی الله علیه و آله در یکی از وصایای خود به امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

یا علی، این دین محکم و پایدار است پس به آرامی در آن درآی و عبادت پروردگارت را مبغوض خود مکن، پس همانا کسی که افراط می‌کند، نه مرکبی به جای می‌گذارد و نه راه طی می‌کند ... «(۱)»

انجام عبادت کم، لیکن همراه با خشوع و تضرّع و اخلاص در پیشگاه خداوند، ارزشش از عبادت فراوان لیکن همراه با کسالت و بی‌حالی بیشتر و بالاتر است.

۵۱- اغتنام فرصت‌ها

حرم‌های ائمّه اطهار علیهم السلام به ویژه کربلا و نجف، از جاذبه‌های بی‌شماری برخوردارند. زائران هنگام دیدن گنبد و بارگاه ائمه و یا ورود در حرم‌ها، دگرگون شده،

۱- - کافی، ج ۲، ص ۸۶

ص: ۱۲۴

بی‌اختیار اشک از دیدگانشان جاری می‌شود. زائر باید چنین لحظاتی را غنیمت شمرده، از خداوند چیزی را بخواهد که خیر دنیا و آخرت او و بستگانش در آن باشد.

آدمی گاهی دلش می‌شکند و اشکش جاری می‌شود و در آن حال از خداوند می‌خواهد تا خانه کوچکش را به یک خانه بزرگ تبدیل کند و یا آن که به کسب و کارش رونق دهد و چه بسا حاجتش نیز برآورده شود، لیکن فرصت مهمّی را از دست داده است. از این رو شایسته است زائر، با مراجعه به دعاهایی که در قرآن کریم آمده و یا دعاهایی که از رسول خداصلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام نقل شده، جملاتی را در ذهن خود داشته باشد تا در آن لحظه حسّاسی که دلش می‌شکند و اشکش جاری می‌شود، از خداوند چیزی را بخواهد که خیر دنیا و آخرت در آن باشد.

برخی از این دعاها عبارتنداز:

۱- امام باقر علیه السلام به زراره فرمود بگو:

«اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ مِنْ کُلِّ خَیْرٍ أَحَاطَ بِهِ عِلْمُکَ، وَأَعُوذُ بِکَ مِنْ کُلِّ سُوءٍ أَحَاطَ بِهِ عِلْمُکَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ عَافِیَتَکَ فِی أُمُورِی کُلِّهَا وَ أَعُوذُ بِکَ مِنْ خِزْیِ الدُّنْیَا وَ عَذَابِ

ص: ۱۲۵

الْآخِرَةِ». «(۱)»

«بـار خـدایا! از تو می‌خواهم، همه خوبی‌هـایی را که علم تو به آن احاطه دارد و به تو پناه می‌برم از همه بـدی‌هایی که تو به آن علم داری و بار خدایا! از تو می‌خواهم سلامتی و عافیت را در تمام کارهایم و به تو پناه می‌برم از خواری در دنیا و عذاب آخرت.»

۲- مناجات با خدا.

محمد بن ابی حمزه به نقل از پدرش می گوید:

امام علی‌بن الحسین علیهما السلام را شب هنگام، کنار کعبه دیدم که نماز می‌خواند، پس قیام خود را طولانی کرد و گاهی بر پای راست و گاهی بر پای چپ تکیه می کرد.

سپس باصدایی همراه با گریه فرمود:

«یَا سَیِّدِی تُعَذِّبُنِی وَ حُبُّکَ فِی قَلْبِی، أَمَا وَ عِزَّتِکَ لَئِنْ فَعَلْتَ لَتَجْمَعَنَّ بَیْنِی وَ بَیْنَ قَوْمٍ طَالَ مَا عَادَیْتُهُمْ فِیکَ». «(۲)»

«آقـای من! آیـا در حـالی که محبت تو در قلب من است مرا عـذاب می کنی؟ به عزتت قسم اگر چنین کنی، میـان من و مردمانی که مدتی

۱- - کافی، ج ۲، ص ۵۷۸

۲- - همان، ص ۵۷۹

ص: ۱۲۶

طولانی به خاطر تو با آن‌ها دشمنی کرده‌ام، جمع کرده‌ای!»

۳- در دعای ابوحمزه ثمالی می‌خوانیم:

«اللّهُمَّ ... اصْلِحْ جمیعَ احْوالِی وَاجْعَلْنی مِمَّنْ اطَلْتَ عُمْرَه وَ حَسَّنْتَ عَمَلَهُ وَ اتْمَمْتَ عَلَیْهِ نِعْمَتَکَ وَ رَضیتَ عَنْهُ و احْیَیْتَهُ حیوةً طَیِّبَةً ...». «(۱)»

«بار خدایا! تمام حالات مرا اصلاح کن و مرا از کسانی قرار ده که عمرش را طولانی و کردارش را نیکو و نعمتت را بر او تمام کرده‌ای و از او خشنود گشته‌ای و زندگی پاک و پاکیزه به او بخشیده‌ای ...»

۴- در همان دعا می‌خوانیم:

«اللَّهُمَّ أَلْحِقْنِی بِصَالِحِ مَنْ مَضَی وَ اجْعَلْنِی مِنْصَالِحِ مَنْ بَقِیَ وَ خُذْ بِی سَبِیلَ الصَّالِحِینَ وَ أَعِنِّی عَلَی نَفْسِی بِمَا تُعِینُ بِهِ الصَّالِحِینَ عَلَی أَنْفُسِهِمْ وَ اخْتِمْ عَمَلی بِأَحْسَنِهِ». «(۲)»

«بار خدایا! مرا به شایستگان از گذشتگان

۱- - مفاتیح الجنان، دعای ابوحمزه ثمالی.

۲- - کافی، ج ۲، ص ۵۷۸

ص: ۱۲۷

ملحق کن و از شایستگانی که باقی مانده‌اند قرار ده و مرا به راه شایستگان ببر و به من بر مخالفت با هوای نفسم کمک کن، به آنچه کمک دادی شایستگان را بر مخالفتشان با هوای نفس و پایان کارم را به نیکوترین اعمالم ختم کن ....»

۵- در دعای دیگری می‌خوانیم:

«...صَلِّ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ هَبْ لی رَحْمَةً واسِعَةً جامِعَةً ابْلُغُ بِها خَیْرَ الدُّنْیا وَ الآخِرَةِ ...». «(۱)»

«بار خدایا! بر محمد و آل او درود فرست و به من رحمتی گسترده عطا کن که به وسیله آن به خیر دنیا و آخرت نائل شوم و ...»

۶- گاهی اوقات یک سطر دعا، به عظمت همه جهان معنا و مفهوم دارد. امیر مؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید:

«الهی انْتَ کَما احِبّ فَاجْعَلْنی کَما تُحِبّ». «(۲)»

۱- – اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۱۳۴

۲- – بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۴۰۰

ص: ۱۲۸

«خدایا! تو آنگونه هستی که من می‌خواهم، پس مرا نیز آن گونه قرار ده که تو می‌خواهی!»

اگر انسان آن گونه شود که خدا می‌خواهد، به همه خوبی‌ها دست یافته است.

حال با توجه به آنچه ذکر شد، به زائران توصیه می‌شود تا از خواندن دعاهای مهمی همچون: کمیل، ابوحمزه ثمالی، عرفه، مناجات شعبانیه، مکارم الأخلاق و دعاهایصحیفه سجادیه و زیارت‌هایی مانند: جامعه و امین اللّه غافل نشده و پس از توجه به قرآن، با خواندن این ادعیه و دقت در مضامین والای آن، چگونه با خدا سخن گفتن را آموخته و با درخواست بهترین و جامع‌ترین و پرمحتواترین دعاها، از خداوند خیر بزرگ، حسن عاقبت و موفقیت و فلاح و رستگاری در دنیا و آخرت را برای خود، فرزندان و بستگان و ملتمسین دعا طلب کرده و به فوز عظیم دست یابند.

۵۲- توجه به اوقات نماز

خداوند در قرآن کریم خطاب به مؤمنان می‌فرماید:

ص: ۱۲۹

حافِظُوا عَلَی الصَّلَواتِ وَ الصَّلاةِ الْوُسْطی وَ قُومُوا لِلَّهِ قانِتِینَ. «(۱)»

«بر نمازها و نماز میانه مواظبت کنید، و خاضعانه برای خدا بپاخیزید.»

در حالات ائمه معصومین علیهم السلام آمده است که هرگاه زمان نماز فرا می‌رسید، اندامشان می‌لرزید، رنگ چهره‌شان دگرگون می‌شد، وقتی علت آن را جویا می‌شدند، می‌فرمودند:

«وقت ادای امانتی رسیده که آسمان‌ها و زمین و کوه‌ها زیر بار آن نرفتند و آن را برنتافتند.» «(۲)»

و یا می‌فرمودند:

«سزاوار است کسی که در پیشگاه خداوند می‌ایستد، رنگش پریده و بند بند اعضای بدنش بلرزد.»

امیر مؤمنان علی علیه السلام در فرمانی به محمد بن ابی‌بکر آنگاه که او را والی مصر قرار داد، چنین نگاشت:

«صَلِّ الصَّلاةَ لِوَقْتِهَا الْمُؤَقَّتِ لَهَا وَ لا تُعَجِّلْ وَقْتَهَا لِفَرَاغٍ وَ لا تُؤَخِّرْهَا عَنْ وَقْتِهَا لِاشْتِغَالٍ

۱- - بقره: ۲۲۸

۲- - تفسیر صافی، ج ۲، ص ۳۷۰

ص: ۱۳۰

وَ اعْلَمْ أَنَّ کُلَّ شَیْءٍ مِنْ عَمَلِکَ تَبَعٌ لِصَلاتِکَ». «(۱)»

«نماز را در وقت تعیین شده آن به جای آور، نه به خاطر فراغت و بیکاری در انجام آن شتاب کن و نه به بهانه کار آن را به تأخیر بیانداز، بدان که همه اعمال تو بسته به نماز تو است.»

در قرآن کریم نیز خداوند نسبت به کسانی که نسبت به نماز مسامحه و سهل انگاری می‌کنند، با لحنی تهدیدآمیز سخن گفته است.

در سوره ماعون می‌فرماید:

«فَوَیْلٌ لِلْمُصَلِّینَ الَّذِینَ هُمْ عَنْصَلاتِهِمْ ساهُونَ» «(۲)».

«وای بر نمازگزارانی که از نمازشان غافل‌اند! [و در انجام آن سهل انگاری می‌کنند].»

رسول خداصلی الله علیه و آله نیز فرموده است:

«نمازهای خود را تباه و ضایع نسازید؛ زیرا کسی که نمازش را ضایع کند، در روز قیامت

۱- - نهج البلاغه، نامه ۲۷

۲- - ماعون: ۷

ص: ۱۳۱

بـا قارون و هامان محشور می‌شود و بر خداونـد است که او را همراه با منافقان وارد آتش کنـد. پس وای بر کسـی که مراقب نماز و انجام سنن او نیست.» «(۱)»

در حدیثی دیگر امامصادق علیه السلام از رسول خداصلی الله علیه و آله نقل کرده‌اند که فرمود:

«شـیطان از مؤمنی که مراقبت می‌کنـد تـا نمازهـای پنـج گانه خود را در وقت مقرّر شـده بخوانـد در هراس است، پس هر گاه مؤمن نمازهـای خود را ضـایع نموده [نسـبت به آن مراقبت نداشـته باشـد] شـیطان جرأت یافته، آن فرد را به گناهان بزرگ مبتلا می‌کنـد.» «(۲)»

همچنین امامصادق علیه السلام در حدیث مبسوطی فرمود:

«ملک الموت، شیطان را از کسی که نسبت به نماز خود مراقبت دارد دور می‌کند، و در لحظه حساس و خطرناک مرگ، شهادت به وحدانیت خدا و رسالت پیامبرصلی الله علیه و آله را به او تلقین می‌کند.» «(۳)»

۱- - وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۳۰، ح ۴۴۳۱

۲- - همان، ص ۲۸، ح ۴۴۲۶

۳- . همان، ص ۲۹، ح ۴۴۲۹

ص: ۱۳۲

نیز از زبان برخی از ائمه معصومین علیهم السلام بارها نقل شده که رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«آن کس که نماز را سبک بشمارد از من نیست و به خدا سوگند در حوض کوثر بر من وارد نمی‌شود.» «(۱)»

ابا بصیر گوید: بر «امّ حمیده» وارد شدم تا رحلت امامصادق علیه السلام را به ایشان تسلیت بگویم، پس او گریست و من نیز از گریه او گریستم، آنگاه گفت:

«ای ابا محمد، امامصادق علیه السلام هنگام مرگ چشمانش را گشود، سپس فرمود: هر کس میان من و او خویشاوندی هست جمع کنید و ما هر کس بود جمع کردیم، آنگاه امام علیه السلام به سوی آنان نگریست و فرمود:

«إِنَّ شَفَاعَتَنَا لا تَنَالُ مُسْتَخِفّاً بِالصَّلاةِ.» «(۲)»

«آن کس که نماز را سبک بشمارد، به شفاعت ما نمی‌رسد.»

با توجه به آنچه ذکر گردید، زائران باید بیش از قبل از سفر به نماز اهمیت داده و تلاش کنند در اول وقت آن را اقامه نمایند و هرگز هنگام نماز در کوچه و خیابان پرسه نزنند و چهره تشیع را در نگاه و منظر دیگر

۱- – وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۲۵، ح ۴۴۱۷

۲- – همان، ص ۲۶، ح ۴۴۲۳

ص: ۱۳۳

مسلمانان خدشه دار نسازند. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«برای هر چیزیصورتی است وصورت دین شما نماز است، پس هیچ یک از شما چهره دین خود را زشت نکند.» «(۱)»

نماز، وسیله‌ای برای پاک کردن روح آدمی است، از این رو باید به استقبال آن شتافت و در اوّلین فرصت، روح و جان را از آلودگی‌ها پاک کرد.

رسول خداصلی الله علیه و آله در این زمینه در تشبیه زیبایی به برخی از اصحاب خود فرمود:

«اگر درِ خانه هر یک از شما نهری جاری باشد و هر روز پنج مرتبه در آن غسل کنید آیا چرکی در بدن باقی می‌ماند؟»

عرض کردیم: نه

فرمود:

«مَثَل نماز نیز همچون نهری جاری است، هر نمازی را که بخوانید گناهان شما در فاصله بین نمازها را پاک می کند.» «(۲)»

لقمان حکیم نیز در وصیت به فرزندش گوید:

۱- - وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۲۴، ح ۴۴۱۶

۲- - همان، ص ۱۲، ح ۴۳۸۷

ص: ۱۳۴

«فرزندم! آنگاه که وقت نماز فرا رسید، آن را به خاطر چیزی به تأخیر مینداز، نماز را به جای آر و خود را از این دَیْن رها ساز، نماز را به جماعت بخوان اگر چه مکان برای نماز تنگ باشد و گویی بر نوک نیزه ایستاده‌ای.» «(۱)»

۵۳- نماز نیکو

یکی از توصیه‌های امامصادق علیه السلام به پیروانشان این است که نماز را خوب و نیکو به جای آورند: «عَلَیْکُمْ بِحُسْنِ الصَّلاةِ» «(۲)»

نیکو نماز گزاردن یعنی رعایت آداب ظاهری و باطنی آن. برخی از آداب ظاهری نماز عبارتند از:

۱- مسواک زدن پیش از نماز.

۲- حضور در مساجد با لباس مناسب و تمیز.

از رسول خداصلی الله علیه و آله روایت شده:

«رنگ سفید نزد خداوند محبوب‌تر است پس در آن نماز بگزارید.» «(۳)»

۳- عطر زدن پیش از نماز.

۴- در دست داشتن انگشتر عقیق هنگام نماز.

۱- - من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۹۴، ح ۸۸۴

۲- - امالی مفید، ص ۱۸۶

۳- - کنز العمال، ج ۱۵، ص ۳۰۲، ح ۴۱۱۷

ص: ۱۳۵

۵- خواندن نماز در اول وقت.

۶- خواندن نماز در مساجد و به جماعت.

۷- شروع نماز با دعا.

رسول خداصلی الله علیه و آله پس از تکبیر می‌فرمود:

«وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ عَالِمِ الْغَیْبِ وَ الشَّهَادَةِ حَنِیفاً مُسْلِماً وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِکِینَ إِنَّصَلاتِی وَ نُسُکِی وَ مَحْیَایَ وَ مَمَاتِی لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ لا شَرِیکَ لَهُ وَ بِذَلِکَ أُمِرْتُ وَ أَنَا مِنَ الْمُسْلِمِینَ». «(۱)»

۸- گفتن «اعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجیم» و پناه بردن از شرّ شیطان.

۹- آرامش هنگام خواندن نماز.

آداب باطنی نماز نیز عبارتند از:

۱- حضور قلب

۲- خضوع و خشوع

۳- حالت بکاء و گریه

۴- به گونه‌ای نماز بخواند که گویی خداوند را می‌بیند و بداند اگر او خدا را نمی‌بیند، خداوند او را مشاهده می کند و ... «(۲)»

۱- - کافی، ج ۳، ص ۳۱۰، ح ۷؛ تهذیب، ج ۲، ص ۶۷، ح ۲۲۴

۲- - الصلوهٔ فی الکتاب والسنهٔ صص: ۶۵- ۸۶

ص:۱۳۶

۵۴- شرکت در نماز جماعت

بنابراین زائران تلاش کنند در طول سفر، نمازهای خود را در مساجد و حرم‌های ائمه به جماعت بخوانند.

طبیعی است که اگر نمازهای واجب را به جماعت بخوانند، پاداشی برتر و غیر قابل تصوّر خواهد داشت.

در روایت آمده است: اگر نماز به جماعت خوانده شود و نماز گزاران بیش از ده نفر باشند، شمارش پاداش آن توسط افراد بشر امکان‌پذیر نیست. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«فَإِنْ زَادُوا عَلَى الْعَشَرَةِ فَلَوْصَارَتْ بِحَارُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ كُلُّهَا مِدَاداً وَ الْأَشْجَارُ أَقْلاماً وَ الثَّقَلانِ مَعَ الْمَلائِكَةِ كُتَّاباً لَمْ يَقْدِرُوا أَنْ يَكْتُبُوا ثَوَابَ رَكْعَةٍ وَاحِدَةٍ». «(۱)»

«اگر [در نماز جماعت بیش از ده نفر شدند، اگر دریاهای آسمان و زمین مرکّب و جنّ و انس و فرشتگان نویسنده شوند، نخواهند توانست ثواب یک رکعت آن را بنویسند.»

امامصادق علیه السلام نیز به پیروان خود دستور داده‌اند تا

۱- - مستدرک‌الوسائل، ج ۶، ص ۴۴۳

ص: ۱۳۷

نمازهایشان را در مساجد [و به جماعت بخوانند:

«عَلَیْکُمْ بِالصَّلاهِٔ فِی الْمَسَاجِدِ ...». «(۱)»

«بر شما باد به خواندن نماز در مساجد.»

بنابراین نتیجه می گیریم:

۱- نماز خواندن به جماعت ثواب فراوان دارد.

۲- دستور امامصادق علیه السلام است که نمازها را به جماعت بخوانیم.

۳- اگر نماز به جماعت خوانده شود، نوشتن ثوابِ آن برای کسی مقدور نیست.

امامصادق علیه السلام از طریق پدران خود از رسول‌خداصلی الله علیه و آله نقل کرده‌اند که آن حضرت فرمود:

«کسی کهصدای اذان را در مسجد بشنود و بدون علت و بیماری از مسجد خارج شود منافق است مگر آن که تصمیم داشته باشد به مسجد بر گردد.» «(۲)»

بنابراین، بر زائران لازم است هنگام اقامه نماز جماعت، از منازل خود و یا هر جا که هستند به طرف مساجد حرکت نموده، در اجتماعات مسلمانان شرکت کنند و افزون بر بهره معنوی و پاداش الهی، از برکات زندگی جمعی و انس با مردم نیز بهره‌مند شوند. امام

۱- - کافی، ج ۲، ص ۶۳۵

۲- - بحار الأنوار، ج ۸۵ ص ۹، ح ۱۳

ص: ۱۳۸

علی علیه السلام در این باره می‌فرماید:

«مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ یُجِبْهُ مِنْ غَیْرِ عِلَّةٍ فَلاصَلاةَ لَهُ». «۱»

«کسی کهصدای اذان را بشنود و بدون علّت پاسخ آن را ندهد [یعنی در مسجد حاضر نشود] نمازش قبول نیست.

در روایت آمده است که چون روز قیامت فرا رسد، گروهی از مردم به محشر می‌آیند، در حالی که چهره‌هایشان همچون ستاره درخشان است، فرشتگان به آنها می گویند:

شما چه اعمالی داشتید؟

پاسخ می‌دهند:

هر گاه ندای اذان را می‌شنیدیم، برای گرفتن وضو برمی‌خاستیم و هیچ چیز غیر از آن، ما را به خود مشغول نمی کرد.

گروهی نیز، در حالی که چهره‌های آنان همچون ماه درخشندگی دارد محشور می‌شوند، اینها نیز در پاسخ می گویند:

ما پیش از وقت نماز وضو می گرفتیم [و برای نماز

ص: ۱۳۹

آماده می‌شدیم . گروهی نیز در حالی که چهره آنان همچون خورشید می‌درخشد محشور می‌شوند. اینها نیز در پاسخ می گویند: ما اذان را در مسجد می‌شنیدیم (یعنی قبل از اذان در مسجد حاضر می‌شدیم). «(۱)»

۵۵- نظم در صف‌های نماز جماعت

یکی از نکاتی که در روایات بسیار بر آن تأکید شده، نظم درصف‌های نماز جماعت است. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:
«سَوُّواصُفُوفَکُمْ فَانَّ تَسْوِیَهَٔ الصَّفِّ تَمامُ الصَّلاهْٔ». «(۲)»
صف‌های خود را منظم کنید؛ زیرا مرتب و برابر بودنصفوف [شرط] تمام و کمال بودن نماز است.
پس از آن کهصف‌های نماز مرتب شد، اگر هنوز جایی باقی مانده، ابتدا باید جاهای خالی را پر کنند و سپسصفوف بعدی را تشکیل دهند. امیر مؤمنان علیه السلام در این باره فرمود:

۱- - محجهٔ البیضاء، ج ۱، ص ۳۴۴

۲- - بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۲۰

ص: ۱۴۰

«سُدُّوا فُرَجَ الصُّفُوفِ مَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يُتِمَّ الصَّفَّ الْأَوَّلَ وَ الَّذِی يَلِيهِ فَلْيَفْعَلْ فَإِنَّ ذَلِكُمْ أَحَبُّ إِلَى نَبِيِّكُمْ وَ أَتِمُّوا الصُّفُوفَ فَإِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ». «(۱)»

«جاهای خالیصفوف را پر کنید، کسی که می‌تواندصف اوّل را تکمیل کند و یاصف پس از آن را، پس باید چنین کند؛ زیرا این عمل نزد پیامبر دوست داشتنی‌تر است.

صفوف را تکمیل و پر کنید، پس همانا خدا و فرشتگان او، بر کسانی کهصف‌ها را پر می‌کنند، درود می‌فرستند.»

همچنین در حدیثی دیگری فرمود:

«بهترینصفوف،صف‌های اوّل است و آن،صف فرشتگان است ...» «(۲)»

امامصادق علیه السلام نیز فرمود:

«صف‌ها را کامل کنید و اگر کسی از شما احساس کرد درصف اوّل جا تنگ است،

۱- - بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۱۸

۲- - همان، ج ۸۳، ص ۱۸

ص: ۱۴۱

زیانی به شما نمی‌رساند که درصف بعد بایستد، و اگر درصف اوّل جای خالی بود، زیانی به شما نمی‌رساند که به سمت راست یا چپ حرکت نموده- اگر جای خالی کمی این طرف یا آن طرف بود- و آن جای خالی را پر کند.» «(۱)»

و همچنین رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«اگر مردم پاداش آنچه مربوط به اذان وصف اوّل نماز است را می‌دانستند، نسبت به آن علاقمند گردیده، آن را انجام می‌دادند.» «(۲)»

حال با توجه به آنچه که از کلام معصومین علیهم السلام نقل شد، پیروان اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام باید در نظمصفوف جماعت تلاش نموده، به موقع در مساجد حاضر شوند و آنگاه کهصف‌های نماز جماعت تشکیل شد و جایی برای نشستن نبود، از آزار رساندن به مسلمانان و از روی دوش آنان عبور کردن خودداری کنند و هر کجا جای خالی وجود داشت، همان جا بنشینند.

۱- - بحار الأنوار، ج ۸۳، ص ۱۸

۲- - همان، ص ۲۰

ص:۱۴۲

۵۶- رو به قبله نشستن

زائران تلاش کنند در حرم‌ها رو به قبله بنشینند، زیرا این عمل، پیروی از سنّت رسول خداصلی الله علیه و آله است و پاداش دارد.

پیامبر خداصلی الله علیه و آله در حدیثی فرمود:

«برای هر چیزی شرف و حرمتی است و شریف‌ترین مکانِ نشستن، جایی است که رو به قبله باشد.» «(۱)»

امامصادق علیه السلام فرمود:

«رسول خداصلی الله علیه و آله بیشتر اوقات رو به قبله می‌نشست.» «(۲)»

۵۷- پرهیز از اسراف

زائران در سفرهای زیارتی، لازم است از اسراف و تبذیر خودداری کنند. گاهی اوقات زائران بیش از نیاز و مصرف خود، خوراکی و نوشیدنی تهیّه می‌کنند و در نتیجه به دلیل ماندن و مصرف نکردن فاسد شده، آن‌ها را دور می‌ریزند و یا هنگام خروج از اتاق، کولر و

۱- بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۴۶۹

۲- - مکارم الأخلاق، ج ۱، ص ۶۶

ص: ۱۴۳

چراغ‌ها را روشن می‌گذارند و از اتاق خارج می‌شوند که مصداق اسراف است. قرآن خطاب به مؤمنان می‌فرماید:

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ و لَايُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ «(۱)»

«بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید، همانا خداوند اسراف کنندگان را دوست نمی‌دارد.»

و در آیه دیگر می‌فرماید:

وَ أَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحبُ النَّارِ. «(۲)»

و همانا اسراف کنندگان، یاران آتش‌اند.

نیز امام علی علیه السلام فرمود:

«اسراف، موجب هلاکت و نابودی و میانه‌روی مایه زیادی ثروت است.» «(۳)»

امام سجاد علیه السلام در دعای بیستمصحیفه سجادیه، از خداوند می‌خواهد:

«بار خدایا! مرا از زیاده‌روی و اسراف باز

۱- اعراف: ۳۱.

۲- غافر: ۴۳.

۳- بحار الأنوار، ج ۵۹، ص ۱۹۲

ص: ۱۴۴

دار و روزیم را از نابودی نگاهدار و ثروتم را با دادن برکت به آن، زیاد گردان و راه مصرف‌آن را در کارهای خیر به من بنمایان.» «(۱)»

امام علی علیه السلام در روایتی، اسراف را این چنین معرفی فرموده‌اند:

«خرج کردن دارایی در مسیر نادرست، زیاده‌روی و اسراف است.» «(۲)»

بنابراین، هزینه کردن مال در کارهای غیر ضروری و خرید کالاهایی که خیلی به آن نیازی نیست و نیز خرید کالاهای تزیینی و تجمّلی را می‌توان از موارد اسراف شمرد. رسول خداصلی الله علیه و آله در حدیث دیگری فرمود:

«این که هر چه دلت بخواهد بخوری، نوعی اسراف است.» «(۳)»

همچنین امامصادق علیه السلام دور ریختنِ مانده غذا در ظرف (چه آب و چه غذا) و استفاده از لباس بیرون، در خانه را، از موارد اسراف دانسته‌اند. «(۴)»

۱- - صحیفه سجادیه، ص ۸۶

۲- - نهج البلاغه، خطبه ۱۲۶

۳- - کنز العمال، ح ۷۳۶۶

۴- - بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۳۰۳

ص: ۱۴۵

و در حدیثی دیگر امامصادق علیه السلام در بیان معنای آیه «وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِیراً» فرموده‌اند:

«هر کس چیزی در راهی غیر از اطاعت خدا انفاق کند، او ولخرج است و هر کس در راه خیر انفاق نماید،صرفه‌جو و میانه‌رو است.» «(۱)»

مُعَمَّرِ بن خِلَّاد گوید: از امام رضا علیه السلام شنیدم که فرمود:

«کسی که در منزل غذا می‌خورد، اگر چیزی از غذا [در سفره ریخته و باقی مانده، آن را بخورد. و کسی که درصحرا و خارج منزل غذا می‌خورد، [باقیمانده غذا را] برای پرندگان و حیوانات وحشی بگذارد.» «(۲)»

۵۸- پرهیز از پرخوری و خواب زیاد

یکی از نکات مهم و قابل توجه در سفرهای زیارتی این است که به دلیل فراهم بودن امکانات و تغذیه مناسب، برخی افراد بیش از ظرفیت مورد نیاز بدن، اقدام به خوردن غذا و نوشیدنی‌ها می‌کنند و در نتیجه به

۱- - بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۳۰۲

۲- - فروع کافی، ج ۶، ص ۳۰۰

ص: ۱۴۶

دلیل پر شدن شکم و غلبه خواب بر آنها، از فیض حضور بیشتر در حرم ائمّه و به ویژه بهره‌گیری از سحرها محروم می‌شوند، از این رو کسانی که طالبصفای روح و بهره‌گیری افزون‌تر معنوی از این گونه سفرهای معنوی هستند، باید غذای کمتری بخورند و به اندازه ضرورت بخوابند و استراحت کنند. امام علی علیه السلام فرمود:

«هرگاه خداوند خوبی بنده‌اش را اراده کند، کم گویی، کم خوری و کم خوابی را به او الهام و نصیب گرداند.» «(۱)»

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«با خوردن و آشامیدن فراوان، دل‌ها را نمیرانید، پس همانا قلب [بر اثر پرخوری می‌میرد، مانند زراعتی که زیاد آبیاری شود.» «(۲)»

حضرت مسیح علیه السلام به پیروان خود می‌فرمود:

«ای بنی اسرائیل، غذا زیاد نخورید؛ زیرا هر که فراوان غذا بخورد، زیاد می‌خوابد و هر کس زیاد بخوابد کمتر نماز گزارد و هر که

۱- - مستدرک الوسائل، ج ۱۶، ص ۲۱۳

۲- - تنبیه الخواطر، ج ۱، ص ۴۶

ص: ۱۴۷

کمتر نماز بخواند، نامش در شمار غافلان ثبت گردد.» «(۱)»

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«از پرخوری بپرهیزید؛ زیرا مایه بیماری و تباهی بدن گردد و انسان را در عبادت تنبل و سست گرداند.» «(۲)»

و باز در جای دیگری فرمود:

«نزد خداوند چیزی منفورتر از معده پر نیست.» «(۳)»

در روایتی به نقل از امامصادق علیه السلام آمده است که، یحیای پیامبر علیه السلام، روزی با ابلیس برخورد کرد و به وی فرمود:

این آویزها چیست که همراه داری؟

ابلیس گفت:

اینها شهوات و تمایلاتی است که فرزندان آدم گرفتار آن شده‌اند.

یحیی گفت:

آیا چیزی از آن‌ها برای من هست؟

۱- - وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۲۴۱

۲- - بحار الأنوار، ج ۵۹، ص ۲۶۶

۳- - وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۲۴۸

ص: ۱۴۸

ابلیس پاسخ داد:

چه بسا برخی اوقات که از خوردن غذا سیر شوی، تو را از نماز و یاد خدا باز می‌داریم.

یحیی فرمود:

با خدا عهد می‌کنم که هرگز معده خود را از غذا پر نکنم.

ابلیس نیز گفت:

«... للَّهِ عَلَيَّ أنْ لا أَنْصَحَ مُسْلِماً أبَداً» «(۱)»

«با خداوند پیمان می‌بندم که هرگز، از این پس مسلمانی را اندرز ندهم ...»

۵۹- مسواک زدن

مسواک زدن دندان‌ها مستحب مؤکد است و در روایات به مؤمنان سفارش شده با هر وضویی، دندان‌ها را مسواک کنند. رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«وضو نیمی یا پاره‌ای از ایمان و مسواک زدن نیمی یا پاره‌ای از وضو است.» «(۲)»

امامصادق علیه السلام نیز مسواک زدن را از اخلاق پیامبران

۱- - وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۲۴۱

۲- - کنز العمال، ح ۲۶۲۰۰

ص: ۱۴۹

می داند. «(۱)»

کسانی که می‌خواهند قرآن بخوانند، شایسته است پیش از آن، مسواک بزنند. رسول خداصلی الله علیه و آله در این باره می‌فرماید: «دهان‌های خود را با مسواک زدن خوشبو کنید؛ زیرا دهان‌ها گذرگاه‌های قرآن است.» «(۲)»

امامصادق علیه السلام در روایتی، دوازده ویژگی برای مسواک برشمرده‌اند:

۱- از سنّت رسول‌خداصلی الله علیه و آله است.

۲- دهان را تمیز می کند.

۳- نور چشم را زیاد می کند.

۴- خداوند را خشنود می‌سازد.

۵- دندان‌ها را سفید می کند.

۶- پوسیدگی دندان‌ها را از میان می‌برد.

۷- لثه را قوی و محکم می کند.

۸- اشتهای به غذا را زیاد می کند.

۹- بلغم را از بین می‌برد.

۱۰- حافظه را زیاد می کند.

۱- - بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۱۳۱

۲- - کنز العمال، ح ۲۷۵۳

ص: ۱۵۰

۱۱- حسنات انسان را مضاعف می‌سازد.

۱۲- با مسواک زدن فرشتگان خوشحال می‌شوند. «(۱)»

حال با توجه به ویژگی‌های فوق و سفارش‌های پیامبرصلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام و به ویژه از آنجا که سفرهای زیارتی جمعی است و زائران در طول شبانه روز، علاوه بر همسفران، با دیگر مسلمانان نیز از نزدیک ارتباط دارند، شایسته است با مسواک زدن، دهان خود را خوشبو سازند.

۶۰- چند نکته بهداشتی

رعایت اموری که تأمین کننده سلامتی انسان در سفر می‌باشد، بسیار ضروری و لازم است؛ زیرا ممکن است با اندک غفلتی، زائر گرفتار بیماری شده و چند روزی از فیض حضور در حرم‌ها و مکان‌های مقدّس محروم بماند. از این رو، توجّه زائران را به چند نکته مهم بهداشتی از زبان معصومان علیهم السلام جلب می‌نمایم:

۱- امام باقر علیه السلام فرمود:

«هر که می‌خواهد غذا به او ضرر نرساند،

۱- - خصال، ص ۴۸۱

ص: ۱۵۱

بایـد تا گرسـنه نشده و معده وی خالی نگشـته، غذا نخورد، پس هنگام خوردن غذا ابتدا نام خدا را بر زبان جاری کند و باید غذا را خوب بجود و تا اشتها دارد، از خوردن غذا دست بکشد.» «(۱)»

۲- امامصادق علیه السلام فرمود:

«هر کس پیش و پس از غـذا خوردن، دست‌هـای خود را بشویـد، در آغاز و پایان آن غـذا به او برکت داده شود و تا زنـده است در گشایش به سر برده و از بیماری جسمانی مصون ماند.» «(۲)»

۳- امام علی علیه السلام فرمود:

«غذا را با خوردن [کمی نمک آغاز کنید ...» «(۳)»

۴- در روایات از خوردن غـذای داغ و فُوت کردن غـذا نهی شـده، بنابراین با کمی تأمّل و پس از ملایم شـدن حرارت غذا، اقدام به خوردن آن کنید.

روزی برای رسول خداصلی الله علیه و آله غذای داغ و سوزانی

۱- - وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۴۳۳

۲- - فروع کافی، ج ۶، ص ۲۹۰

۳- - همان، ص ۳۲۵

ص: ۱۵۲

آوردند، حضرت فرمود:

«بگذارید تا خنک شود، خداوند نخواسته آتش به ما بخوراند و برکت در [غذای خنک است.» «(۱)»

۶۱- آداب زیارت

در روایات، برای زیارت آدابی ذکر شده که برخی از آن‌ها مخصوص موارد خاصّی است، لیکن برخی از این آداب که تقریباً جنبه عمومی دارد و به نوعی، به همه اماکن مقدسه و مشاهد مشرفه ارتباط پیدا می‌کند عبارتند از:

۱- ترک کلام بیهوده و لغو و مخاصمه و مجادله در راه.

۲- غسل کردن پیش از زیارت.

۳- اگر چند امام را زیارت می‌کند، برای زیارت هر امام یک غسل کند.

۴- خواندن دعای مأثور هنگام غسل کردن.

۵- طاهر بودن، به این معنی که انجام غسلی بر او واجب نبوده و با وضو باشد.

۱- - فروع کافی، ج ۶، صص ۳۲۱ و ۳۲۲

ص: ۱۵۳

۶- پوشیدن جامه‌های پاک و پاکیزه.

۷- پوشیدن جامه سفید.

۸- پوشیدن لباس نو.

۹- کوتاه برداشتن گام‌ها هنگام رفتن به زیارت و حرکت کردن به آرامی و با وقار.

۱۰- عطر زدن و خود را خوشبو کردن (غیر از زیارت کربلا).

۱۱- گفتن ذکر «اللَّهُ أَکْبَر»، «الْحَمْدُ للَّهِ»، «سُبحانَ اللَّهِ» و «لا الهَ الَّا اللَّهُ» هنگام رفتن به زیارت وصلوات فرستان بر پیامبر و آل او.

۱۲- خواندن اذن دخول قبل از ورود به حرم مطهّر.

۱۳- تلاش جهت تحصیل رقّت قلب، سوزش دل و خضوع.

۱۴- سجده برای خداوند به منظور تشکر از این نعمت الهی.

۱۵- مقدّم داشتن پای راست هنگام ورود و پای چپ هنگام خروج.

۱۶- ایستادن هنگام زیارت، اگر عذری ندارد.

۱۷- سر به زیر انداختن و توجه نکردن به بالا و طرف راست و چپ.

۱۸- خواندن زیارت‌های مأثوره و ترک

ص: ۱۵۴

زیارت‌های غیر مأثوره.

۱۹- خواندن نماز زیارت که حداقل دو رکعت است.

۲۰- خواندن دعاهای وارده، بعد از نماز و زیارت.

۲۱- خواندن مقداری از قرآن و هدیه کردن ثواب آن به روح مقدسصاحب آن مرقد شریف.

۲۲- مقدّم کردن نماز واجب بر نماز زیارت. اگر مشغول زیارت بود و «قَدْ قامَتِ الصَّلاهٔ» را شنید، زیارت را ترک و در نماز جماعت شرکت کند.

۲۳- زیارت کردن به نیابت پدر و مادر و دوستان و نزدیکان و برای آن‌ها طلب مغفرت نمودن.

۲۴- ترک سخنان ناشایست و کلمات لغو و بیهوده وصحبت‌های دنیایی که در هر جا مذموم و مانع رزق و سبب قساوت قلب است، به ویژه در بقاع مقدس.

۲۵- بلند نکردن آواز وصدای خود در آن مشاهد شریفه، برای هر علتی که باشد.

۲۶- وداع باصاحب آن مرقد شریف هنگام رفتن از آن شهر.

۲۷- قصد بازگشت به آن مکان مقدس هنگام وداع.

۲۸- بهتر شدن حال و کردار و گفتار، نسبت به پیش از زیارت.

ص: ۱۵۵

۲۹- انفاق و احسان بر فقیران و مجاوران آن بقعه. «(۱)»

شهید اوّل نیز در دروس، آداب زیارت رسول اکرمصلی الله علیه و آله و دیگر مرقدهای مقدّس را به تفصیل بیان نموده که خلاصه آن عبارت است از:

۱- غسل کردن و پیوسته با وضو بودن و با لباس پاک و تمیز و با خضوع و خشوع به زیارت رفتن.

۲- هنگام ورود به حرم مطهّر، جلوی در آستان حرم ایستادن و با دعای مأثور اذن دخول گرفتن.

۳- در کنار ضریح ایستادن.

۴- در حال زیارت پشت به قبله ایستادن و رو نمودن به سوی زیارت شونده.

۵- سلام دادن به زیارت شونده و خواندن زیارت وارده از سوی معصومان علیهم السلام.

۶- در پایان زیارت، دو رکعت نماز زیارت خواندن.

۷- پس از نماز، دعاهای نقل شده را قرائت کردن.

۸- مقداری از قرآن را نزد ضریح تلاوت نمودن و ثواب آن را به زیارت شونده هدیه کردن.

۹- در همه حالات حضور قلب داشتن، از گناهان

۱- - آداب زیارت، علّامه محدّث نوری، تحقیق و تصحیح: محمدحسین صفاخواه- عبدالحسین طالعی. با کمی تغییر در عبارت

ص: ۱۵۶

توبه نمودن و طلب مغفرت کردن.

۱۰- به خدمتکاران حرمصدقه دادن.

۱۱- هنگام خروج با دعاهای وارده وداع کردن و از خداوند بازگشت به آن مکان شریف را مسئلت نمودن.

۱۲- اینکه زائر پس از بازگشت از زیارت از نظر اخلاقی و رفتاری بهتر از گذشته خود باشد.

۱۳- اینکه پس از آن که زائر به خواسته خود رسید در بازگشت عجله کند تا همیشه شوق زیارت در وجودش پایدار بماند.

۱۴-صدقه دادن به نیازمندانی که در اطراف حرم حضور دارند. «(۱)»

در زیارت امام حسین علیه السلام، موارد دیگری نیز بر این آداب افزوده شده که قابل توجه و دقت است از جمله:

۱- عطر نزدن و سرمه نکشیدن؛ «وَلاتَدَّهِنْ وَ لاتَکتَحِل حتّی تَأتِیَ الفُرات.» «(۲)»

۲- حرکت به سوی حرم با آرامش و متانت؛ «وَیَلْزَمُکَ التَّوقیرُ لِأَخْذ ما لَیسَ لَکَ.» «(۳)»

۳- دیده از محرمات پوشاندن؛ «وَیَلْزَمُکَ انْ

۱- - دروس، ج ۲، ص ۱۹

۲- - کامل الزیارات، باب ۷۹

۳- - همان، باب ۴۸

ص: ۱۵۷

تَغُضَّ بَصَرَکَ.» «(۱)»

۴- پرهیز از خصومت و نزاع و سوگند زیاد. «(۲)»

۵- کم سخن گفتن جز به خیر.

۶- پرهیز از شوخی و مزاح؛ «وَاقِلّ مِنَ الکَلام وَالمِزاح.» «(۳)»

۷- مصاحبت نیکو با همسفران؛ «یَلْزَمُکَ حُسْنَ الصَّحابَةِ لِمَنْ یَصحَبُکَ.» «(۴)»

۸- زیاد ذکر خدای گفتن؛ «وَأَکْثِر مِنَ اللَّهِ تَعالی.» «(۵)»

۹- پا برهنه و همچون بندگان حرکت نمودن؛ «وَامْشِ حافیاً وَامْشِ مَشْیَ العَبد الذَّلیل.» «(۶)»

و ....

۶۲- ادب بانوان در زیارت

مرحوم علامه امینی در فصل «ادب الزائرات»، درباره آداب زیارت زنان زائر می‌نویسد:

«چشم خود را از حرام بپوشند، خود را از

۱- – کامل الزیارات، باب ۴۸

۲- – همان

۳- – همان، باب ۷۹

۴- – همان، باب ۴۸

۵- – همان، باب ۷۹

۶- – همان، باب ۴۹

ص: ۱۵۸

تبرّج و شهوت بازدارند، لباس حیا به تن کنند و روبند عفّت زنند، در میان راه که تداخل با مردان دارد، راه نروند، از کنار دیوار بگذرند، پوشیدن لباس نازک را ترک کنند، از هر چه مایه شهرت آن‌ها می‌شود دوری کنند، در معابر سرمه و عطر نزنند ...» «(۱)»

۶۳- رعایت وقار در زیارت

مرحوم علامه امینی در «ادب الزائر» «(۲)» می‌نویسد:

مرحوم شیخ محمد طه نجف، به حرم حضرت عسکریین علیهما السلام وارد شد، در حالی کهصداها به اذان بلند بود، [و هر کس در گوشه‌ای برای خود اذان می‌گفت آنگاه ایشان آن‌ها را از آن کار نهی کرد و این آیه شریفه را خواند:

ما لَکُمْ لا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقاراً. «(۳)»

مرحوم محدث نوری در تحیّۀ الزائر، پس از نقل حدیثی که مرحوم مجلسی در بحارالأنوار آورده، گوید:

۱- - آداب زیارت، ج ۲، ص ۲ و ادب الزائر، صص ۴۷- ۵۰

۲- - ادب الزائر، ص ۲۶

۳- - نوح: ۱۳

ص: ۱۵۹

مرحوم مجلسی در کتاب «بحار» «(۱)» و «تحفه» از این آیه و روایت استظهار فرموده که:

«بلنـد نمودن آواز در حرم مطهّر نبوی و مشاهـد شـریفه (صـلوات اللَّه علیهم اجمعین) چه در زیارت و چه در غیر آن، منهی و مذموم است.»

سپس محدث نوری می‌نویسد:

«و چه نیـک فرموده و این ادبی است خـاص، که در مرحله احـترام و تعظیم، رسول خداصـلی الله علیه و آله و ذریه طـاهره‌اش علیهم السـلام را به آن امتیاز اختصاص داده و پرده ناموس برای تکریم و توقیر ایشان درمیانشان گذاشـته، پس هر که آواز را بلند کند، هر چند در عبادتی باشد که بلند نمودنِ آنصدا در آن ممدوح باشد، پرده ناموس الهی را دریده است ...» «(۲)»

و از این جا معلوم می‌شود قباحت و شناعت آن‌چه متعارف و مرسوم شده در حرمِ مطهر علوی و بقعه منوره حسینی علیهما السلام که در اوقات نماز، خصوص درصبح

۱- – بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۲۵

۲- – تحفهٔ الزائر.

ص: ۱۶۰

و شام، جماعت بسیاری که گاه عدد ایشان زیاده باشد از عدد گوش کنندگان، به غایت بلندی آواز، برخیزند و اذان بگویند و دعا کنند وصداها درهم پیچد، و فقرات اذان در یکدیگر مخلوط شود، عُبّاد آن محل را، از زائران و نمازگزاران و متضرّعین و گریه کنندگان، از کار خود باز دارند و داخل در زمرهصادّین عن سبیل اللّه شوند، و پاس حرمت نبوت و امامت را از هم درند و حکایت اذان را که از مستحبات اکیده است، از میان برند، چه سامع نداند که کدام را حکایت کند.

با این مفاسد و غیر آن، گمان دارد ثوابی برده و به فیض رسیده است و حال آن که بایست از منکرات شرع شمرده شود، نه عبادات و در موبقات داخل شود، نه در قربات! «(۱)»

۶۴- زیارت عارفانه

زیارت زمانی ثمربخش است و برای زائر برکات دارد که عارفانه و همراه با شناخت باشد، آن کس که حسین بن علی علیه السلام را درست نمی‌شناسد و از اهداف

۱- - آداب زیارت، علّامه محدّث نوری، تحقیق و تصحیح محمدحسین صفاخواه- عبدالحسین طالعی، ص ۱۸۶.

ص: ۱۶۱

قیام آن حضرت بی اطلاع است، چگونه انتظار دارد از برکات این سفر بهره‌مند شود؟

فائد حنّاط از امام کاظم علیه السلام نقل می کند که آن حضرت فرمود:

«مَنْ زارَ الحُسَین علیه السلام عارِفاً بَحقِّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ ما تَأَخَّرَ». «(۱)»

«کسی که حسین علیه السلام را زیارت کند و به حق او عارف و نسبت به آن حضرت شناخت داشته باشد، خداوند گناهان گذشته و حال او را می‌بخشد.» «(۲)»

هارون بن خارجه نیز گوید:

به امامصادق علیه السلام عرض کردم مردم روایت می کنند اگر کسی حسین بن علی علیه السلام را زیارت کند، پاداش یک حج و یک عمره به او داده خواهد شد.

امام علیه السلام فرمود:

«مَنْ زارَهُ- وَاللَّه- عارِفاً بِحقِّهِ غَفَرَ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ ما تَأَخَّرَ». «(۳)»

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۴۹

۲- - دانشمند فرزانه، مرحوم آقای علی اکبر غفاری رحمه الله، در حاشیه کتاب« ثواب الأعمال» می‌نویسد: ما تقدم و ما تأخر هر دو فعل ماضی هستند و معنای آنها قدیم و جدید است، نه گناهان گذشته و آینده.

۳- - کامل الزیارات، ص ۱۴۹

ص: ۱۶۲

«کسی که او را زیارت کند و به خدا سوگند او را بشناسد و عارف به حق او باشد، خداوند گناهان گذشته و حال او را خواهد بخشید.»

در حدیثی دیگر حسین بن محمد قمی از امام موسی بن جعفر علیه السلام نقل می کند که فرمود:

أَدنی ما یُثاب بِهِ زائِرُ الْحُسین علیه السلام بِشَطِّ الْفُراتِ إِذا عرف بِحَقِّهِ وَ حُرْمَتِهِ وَ وِلایَتِهِ أَنْ یغفر لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ ما تَأَخَّرَ». «(۱)»

«کمترین پاداشی که در شطّ فرات به زائر حسین بن علی علیه السلام می‌دهند آن است که گناهان گذشته و حال او آمرزیده شود، مشروط به آن که به حقّ آن حضرت و حرمت و ولایت او عارف بوده و شناخت داشته باشد.»

امامصادق علیه السلام نیز معرفت به امام و پیروی از آن حضرت را شرط دستیابی به مغفرت معرفی می کند.

فائد حنّاط گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«مَنْ زارَ الْحُسَین علیه السلام عارِفاً بِحَقِّهِ یَأْتَمَّ بِهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ ما تَأَخَّرَ». «(۲)»

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۴۹ و ۱۵۰.

۲- - همان، باب ۵۴، ص ۱۵۰، ح ۶

ص: ۱۶۳

شناخت حسین بن علی علیه السلام و اعتقاد و پیروی از آن حضرت، شرط اساسی در موفقیت سفر زیارت به کربلای معلّی است. کسی که نداند حسین بن علی علیه السلام برای چه و با چه هدفی قیام نمود و در برابر ظالمان ایستاد و این که چرا شهادت در راه خدا را آگاهانه انتخاب کرد؟ طبیعی است که از این سفر سودی و بهره‌ای نخواهد داشت.

موضوع به اندازه‌ای اهمیت دارد که تنها در کتاب کامل الزیارات، در بیش از بیست روایت، روی کلمه «عارفاً بحقّه» تاکید شده است. «(۱)»

اگر این معرفت حاصل شود، پاداشی بزرگ برای زائر به ارمغان می‌آورد. امامصادق علیه السلام می‌فرماید:

«مَنْ أَتی قَبْرَ الْحُسَین علیه السلام عارِفَاً بِحَقِّهِ کانَ کَمَنْ حَجَّ ثَلاثَ حُجَج مَعَ رَسولِ اللَّهصلی الله علیه و آله». «(۲)»

«آن کس که قبر حسین علیه السلام را زیارت کند و به حق آن حضرت عارف و آگاه باشد [پاداشش همانند کسی است که سه مرتبه با

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۴۸ تا ۱۵۲

۲- – همان، ص ۱۵۲

ص: ۱۶۴

رسول خداصلی الله علیه و آله حج انجام داده باشد.»

۶۵- زیارت عاشقانه

زیارت حسین بن علی علیه السلام باید عاشقانه و از روی محبت به رسول خداصلی الله علیه و آله و خاندان عصمت و طهارت انجام شود، تا این محبت جاذبه ایجاد کرده، زائر را به پیروی از آنان وادار نماید که در نتیجه هر که از اهل‌بیت پیامبر علیهم السلام پیروی کند، نجات یافته به سعادت نائل می گردد؛ «مَنْ أَتَاکُمْ نَجَا وَ مَنْ لَمْ یَأْتِکُمْ هَلَکَ». «(۱)»

امامصادق علیه السلام فرمود:

«روز قیامت که فرا می‌رسد، نداکننده‌ای ندا می کند که زائران حسین بن علی علیه السلام کجا هستند؟

جمعی از مردم که تعداد آنان را جز خدا کسی نمی‌داند، به پا می‌خیزند. پس به آنان گفته می‌شود: هدف شما از زیارت حسین بن علی علیه السلام چه بود؟

گویند: پروردگارا، به دلیل علاقمندی به پیامبر و علی و فاطمه و دلسوزی و رحمت نسبت به

۱- - زیارت جامعه کبیره.

ص: ۱۶۵

آنچه که بر حسین علیه السلام گذشته، به زیارت آن حضرت رفتیم.

آنگاه به آنان گفته می‌شود:

... هـذا مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌ وَ فاطِمَهٔ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ فَالْحَقُوا بِهِمْ، فَأَنْتُمْ مَعَهُمْ فی دَرَجَتِهِمْ، الْحَقُوا بِلواءِ رَسُولِ اللَّهِ، فَیَنْطَلِقُونَ الی لِواءِ رَسُولِ اللَّهِ فَیَکُونُونَ فی ظِلِّهِ- وَاللِّواءُ فی یَدِ عَلیٍّ علیه السلام- حَتّی یَدْخُلُونَ الْجَنَّهَٔ فَیَکُونُونَ امامَ اللِّواءِ وَ عَنْ یَمینِهِ وَ عَنْ یَسارِهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ. «(۱)»

اینان محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین » [اند، پس به آنان بپیوندید، شما در کنار آنان هستید، بروید و به پرچم رسول خدا] » [ملحق گردید، پس آنان به سوی پرچم رسول خدا] » [حرکت کرده، و در حالی که پرچم در دست علی » [است، زیر سایه آن قرار می گیرند، علی » [نیز در حالی که زائران حسینی در چهار سوی پرچم قرار گرفته‌اند، آنان را حرکت داده و بدین ترتیب وارد بهشت می‌شوند.»

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۵۲

ص:۱۶۶

۶۶– زیارت و توفیق الهی

زیارت حسین بن علی علیه السلام با عنایت خداوند متعال ارتباط دارد و هر کسی به این کار خیر موفق نمی‌گردد.

از امامصادق علیه السلام نقل شده که فرمود:

«خداونـد برای هر کسـی که خیر و خوبی اراده کرده باشد، محبت حسـین بن علی علیه السـلام و زیارت او را به دلش می‌اندازد ....» «(۱)»

بـا توجه به این که منشأ زیارت، توفیق و عنایت الهی است و زائر امام حسـین علیه السـلام هم دارای اهـداف و ویژگی‌های اعتقادی، اخلاقی و رفتاری ویژه‌ای است لذا خداوند به وجود چنین افرادی مباهات می‌کند. ذریح محاربی از امامصادق علیه السلام نقل کرده که فرمود:

«... وَاللَّهِ انَّ اللَّه لَیُباهی بِزائِرِ الْحُسَینِ بنِ عَلیٍّ ....» «(۲)»

«به خدا سوگند، خداوند به زائر حسین بن علی علیه السلام مباهات می‌کند.»

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۵۳

۲- – همان، ص ۱۵۵

ص:۱۶۷

۶۷- لزوم زیارت امام حسین علیه السلام

محمد بن مسلم گوید: امام باقر علیه السلام فرمود:

«مُرُوا شِیعَتَنَا بِزِیَارَهِٔ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِنَّ إِتْیَانَهُ مُفْتَرَضٌ عَلَی کُلِّ مُؤْمِنٍ یُقِرُّ لَهُ بِالْإِمَامَهِٔ مِنَ اللَّهِ».

«شـیعیان ما را به زیارت قبر حسـین بن علی علیه السلام فرمان دهید، زیرا زیارت آن حضرت بر هر مؤمنی که به امامت او اقرار دارد، لازم و واجب است.»

همچنین خانمی به نام امّ سعید أحمسیّه گوید: امامصادق علیه السلام به من فرمود:

«یَا أُمَّ سَعِیدٍ تَزُورِینَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ؟»

«امّ سعید، آیا قبر حسین بن علی را زیارت می‌کنید؟»

عرض کردم بله، فرمود:

«زُورِیهِ فَإِنَّ زِیَارَهَٔ الْحُسَیْنِ وَاجِبَهٌٔ عَلَی الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ.»

«قبر آن حضرت را زیارت کنید، زیرا زیارت

ص: ۱۶۸

قبر حسین بر مردان و زنان واجب و لازم است.» «(۱)»

البته این تعبیر، به معنـای وجوب تکلیفی همچون وجوب نمـاز و روزه نیست بلکه تأکیـدی است که امامـان معصوم علیهم السـلام بر زیارت حسـین بن علی علیه السـلام داشته‌اند تا عشق به آن حضرت و روحیه شهادت‌طلبی و جهاد و جان دادن در راه خدا را در بین شیعیان و علاقمندان به آن حضرت زنده نگه دارند.

۶۸- پاداش زیارت ابی عبداللَّه علیه السلام

عبداللَّه طحّان از امامصادق علیه السلام شنیده است که فرمود:

«هیچ کس در روز قیامت نیست مگر آن که آرزو می‌کند کاش از زائران حسـین بن علی علیه السلام می‌بود، به دلیل این که می‌بینند خداوند چه عظمت و کرامتی به زائران آن حضرت عنایت فرموده است. «(۲)»

۱- – کامل الزیارات، ص ۵۵.

۲- – همان، ص ۱۴۶

ص: ۱۶۹

صالح بن میثم نیز گوید: امامصادق علیه السلام فرمود:

«آن کس که دوست دارد روز قیامت بر سر سفره‌هایی از نور بنشیند، در شمار زائران حسینی درآید.» «(۱)»

ابوسامه نیز گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«مَنْ أَرادَ أَنْ یَکُونَ فِی جِوَارِ نَبِیِّهِ وَ جِوَارِ علیٍّ وَ فَاطِمَهَٔ فَلا یَدَعْ زِیَارَهَٔ الْحُسَیْنَ بنَ علیٍّ.» «(۲)»

«هر کس می‌خواهد [فردای قیامت با پیامبر و علی و فاطمه » [همنشـین گردیده، در همسایگی آنان قرار گیرد، زیارت حسین بن علی علیه السلام را ترک نکند.

ابی‌بکر حضرمی گوید: از امام باقر علیه السلام شنیدم که فرمود:

«مَنْ أَرادَ أَنْ یَعْلَمَ انَّهُ مِنْ أَهْـلِ الْجَنَّهِٔ فَلْیَعْرِضْ حُبَّنـا عَلی قَلْبِهِ، فَانْ قَبِلَهُ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ مَنْ کَانَ لَنَا مُحِبّاً فَلْیَرْغَبْ فِی زِیَارَهِٔ قَبْرِ الْحُسَـیْنِ علیه السلام فَمَنْ کَانَ لِلْحُسَیْنِ علیه السلام مُحِبّاً

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۴۶.

۲- – همان، ص ۱۴۷

ص: ۱۷۰

زَوَّاراً عَرَفْنَاهُ بِالْحُبِّ لَنَا أَهْلَ الْبَیْتِ وَ کَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّهِٔ وَ مَنْ لَمْ یَکُنْ لِلْحُسَیْنِ علیه السلام زَوَّاراً کَانَ نَاقِصَ الْإِیمَانِ». «(۱)»

«کسی که می‌خواهد بداند اهل بهشت است، محبت ما را بر قلب خویش عرضه کند، اگر قلب وی آن را پذیرفت، او مؤمن است و هر کس دوستدار ما است، باید مشتاق زیارت قبر حسین علیه السلام باشد و آن کس که زائر حسینی شود، ما او را محبّ و دوستدار اهل بیت می‌دانیم و اهل بهشت خواهد بود و آن کس که زائر حسین علیه السلام نباشد، ایمانش ناقص است.»

۶۹- دعا کنندگان به زائران ابی عبداللّه علیه السلام

بر اساس آنچه در روایات آمده، عدّه‌ای به زائران حسین بن علی علیه السلام دعا می‌کنند، برخی از آنان عبارتند از:

۱- فرشتگان

معاویهٔ بن وهب گوید: امامصادق علیه السلام به من فرمود:

۱- - کامل الزیارات، ص ۲۱۲

ص: ۱۷۱

«زیارت حسین علیه السلام را ترک مکن، آیا دوست نداری از کسانی باشی که فرشتگان برای آنان دعا می‌کنند؟» «(۱)»

۲- فاطمه علیها السلام، کوثر پیامبرصلی الله علیه و آله

از امامصادق علیه السلام نقل شده که فرمود:

«انَّ فاطِمَهَ علیها السلام بِنْتَ مُحَمَّدصلی الله علیه و آله تَحْضَرُ لِزُوّارِ قَبْرِ ابْنَها الحُسَین علیه السلام فَتَستَغْفِر لَهُمْ ذُنُوبَهُمْ.» «(۲)»

«همانا فاطمه دختر رسول خداصلی الله علیه و آله حضور می‌یابد و برای آمرزش گناهان زائران قبر فرزندش حسین علیه السلام از خداوند طلب مغفرت می‌کند.»

۳- رسول خداصلی الله علیه و آله، علی علیه السلام، فاطمه زهرا علیها السلام و ائمه معصومین علیهم السلام

معاویهٔ بن وهب گوید: امامصادق علیه السلام به من فرمود:

«زیارت حسین بن علی علیه السلام را به دلیل ترس ترک مکن، زیرا آن کس که زیارت آن حضرت را ترک کند، آنچنان پشیمان شود که آرزو می‌کند کاش قبر حسین بن علی علیه السلام نزد او بود

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۲۸

۲- – همان.

ص: ۱۷۲

و آن را زیارت می‌کرد. آیا دوست نمی‌داری خداوند تو و اطرافیانت را از کسانی قرار دهد که رسول خداصلی الله علیه و آله، علی بن ابی‌طالب علیه السلام، فاطمه علیها السلام و ائمه علیهم السلام برای آنان دعا می‌کنند؟ ....» «(۱)»

۷۰- دعای امام صادق علیه السلام برای زائران حسینی

معاویهٔ بن وهب گوید: خدمت امامصادق علیه السلام رسیدم در حالی که ایشان در محراب به نماز ایستاده بودند، من گوشه‌ای نشستم تا آن حضرت نمازشان پایان یافت، سپس به سجده رفته و به دعا پرداختند، و به خدای خویش چنین گفتند:

«ای آن که کرامت و بزرگی را به ما اختصاص دادی، و به ما وعده شفاعت دادی، و رسالت را در خاندان ما نهادی، و ما را وارث پیامبران قرار دادی، و سلسله امّت‌ها و نبوّت را به ما پایان بخشیدی، و منصب وصایت و جانشینی رسول خدا را ویژه خاندان ما ساخته‌ای و علم گذشته و آینده را

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۲۷

ص: ۱۷۳

به ما ارزانی نموده‌ای، و دل‌های مردم را به سوی ما متمایل کرده‌ای، مرا و برادران دینی من را و نیز زائران قبر پـدرم حسـین بن علی را ببخشـای، آنـان که هزینه‌هـایی را تحمّل نموده و به سوی ما کوچ کرده‌انـد، به خاطر میل و علاقه‌ای که در نیکی به ما دارنـد و به امیـد اجر و پاداشـی که در محبّت و دوستی با ما، نزد تو است، و برای شادی قلب پیامبرت محمدصـلی الله علیه و آله و پذیرش امر و دسـتور و ولایت ما، و خشـمگین ساختن دشمنان ما، و هدف آنها در تمامی این کارها، رضایت و خشنودی تو است، پس آنان را از سوی ما به بهشت و مقام رضا و خنشودی‌ات پاداش ده و آنها را در شب و روز مصون و محفوظ دار، و خانواده و فرزنـدانشان را در نبود ایشان، به بهترین شـکل سرپرستی نما و یاورشان باش و شرّ و فساد هر سرکش بدکردارِ مخالفِ حق را از آنان دور گردان و شرّ هر نـاتوان و یـا توانـا و هر شـیطانی از انس و جنّ را از آنهـا بگردان، و بیش از آنچه که آنهـا انتظار و آرزو دارنـد، در این غریبی و دوری از وطن که به دلیل مقدّم

ص: ۱۷۴

داشتن ما بر فرزند و خانواده و خویشانشانصورت گرفته، به آنها ارزانی دار.

بارالها دشـمنان ما، این سـفر را بر زائران ما عیب گیرنـد و آن را غیر منطقی و نادرست برشـمرند و آنان را سـرزنش کنند، لیکن این کارهـا نه تنها هرگز مانع و جلوگیر دوسـتان ما از اقـدام به این عمل و آمـدن آنها به سوی ما نشـد، بلکه علی‌رغم دشـمنان ما، بـدان تصمیم گرفته و مبادرت به زیارت ما می‌کنند.

بـار پروردگـارا، به این رخسارهـا که در این راه از تـابش آفتـاب رنگش تغییر یـافته، و بر این گونه‌هـا که به قبر حسـین علیه السـلام ساییده گردید، و بر این چشـمانی که از سوز دل برای ما اشک ریخته، و بر این دل‌ها که در مصیبت ما بی تاب گشته و سوخته، و بر این فغان و خروش‌ها که برای مظلومیت ما برکشیده شده، رحمت آور.

بارالهـا مـن این جان‌هـا و این جسم‌هـا را به تـو می‌سـپارم تـا در آن روز که تشـنگی همه را فرا می‌گیرد، از حـوض کـوثر سـیرابشان فرمایی.»

معاویهٔ بن وهب می‌گوید، امام علیه السلام همچنین این دعا

ص: ۱۷۵

را در حال سجده تکرار می‌فرمود ... سپس به من فرمود:

«دعا کنندگانِ زائران آن حضـرت در آسـمان، بیشتر از دعا کنندگانِ آنها در روی زمین‌اند، پس زیارت آن حضرت را از ترس هیچ کس ترک مکن، زیرا هر کس آن را از روی ترس ترک کند، آن قدر پشیمان شود که همواره آرزو می‌کند ای کاش قبر حسین بن علی علیه السلام در دسترس او و کنار او بود.

[ای معاویه آیا دوست نمی‌داری که خداوند تو و وجودت را در میان گروهی قرار دهد که رسول خداصلی الله علیه و آله برای آنان دعا می‌کند؟ آیا خوش نداری فردای قیامت، در آن گروهی باشی که فرشتگان با آنان دست داده و مصافحه می‌کنند؟

آیا مایل نیستی در قیامت از زمره کسانی باشی که وارد شوند در حالی که بار گناهی بر دوش ندارند تا به عقوبت آن گرفتار آیند؟

آیا میل نداری در قیامت از گروهی باشی که، به رسول خداصلی الله علیه و آله دست می‌دهند و با آن حضرت مصافحه می‌نمایند؟»

«(۱)»

۱- – ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، مرحوم شیخ صدوق، ص ۲۱۳.

ص:۱۷۶

۷۱– محل رفت و آمد فرشتگان

اسحاق بن عمار گوید: امامصادق علیه السلام فرمود:

«مَا بَیْنَ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِلَی السَّمَاءِ السَّابِعَهِٔ مُخْتَلَفُ الْمَلَائِکَهِٔ» «(۱)».

«میان قبر حسین بن علی علیه السلام تا آسمان هفتم، محل رفت و آمد فرشتگان است.»

در حدیثی دیگر اسحاق بن عمّار می‌گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«لَیسَ مِنْ مَلَکٍ فِی السَّمَوَاتِ إِلَّا وَ هُمْ یَسْأَلُونَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ أَنْ یَأْذَنَ لَهُمْ فِی زِیَارَهِٔ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَفَوْجٌ یَنْزِلُ وَ فَوْجٌ یَعْرُجُ.» «(۲)»

«هیچ فرشته‌ای در آسمان‌ها نیست مگر آن که از خداوند می‌خواهد تا قبر حسین بن علی علیه السلام را زیارت کند، پس گروهی از آنها پایین آمده و گروهی به آسمان‌ها برمی گردند.»

۱- کامل الزیارات، ص ۲۲۳

۲- – همان، ص ۲۲۳

ص:۱۷۷

۷۲- شیوه زیارت ابی عبداللّه علیه السلام

زیارت ابی عبداللّه الحسین علیه السلام باید به گونه‌ای انجام شود که غم و حزن جانکاه آن زمان را در خاطره‌ها زنده کند و زائران را به ادامه راه آن حضرت تشویق نماید.

امامصادق علیه السلام فرمود:

«اذا ارَدتَ زِيارَةَ الحُسَين فَزُرهُ وَ أَنتَ كَئِيتٌ حَزِينٌ مَكرُوبٌ، شَعثاً مُغبراً جائِعاً عَطشاناً، فَانَّ الحُسَينَ علیه السلام قُتِلَ حَزيناً مَكرُوباً شَعثاً مُغبراً جائِعًا عَطشاناً، و سَلْهُ الحَوائِجَ وَانصَرِف عَنهُ، وَلاتَتَّخِذهُ وَطَناً». «(۱)»

«هر گاه خواستی حسین علیه السلام را زیارت کنی، آن حضرت را با حالتی غمگین، اندوهناک، ژولیده، پریشان، گرسنه و تشنه زیارت نما، زیرا حسین بن علی علیه السلام در حالتی غمین، گرد و خاک برصورت نشسته، و تشنه و گرسنه به شهادت رسید، آن‌گاه نیازهای خود را بخواه و برگرد و آنجا را وطن قرار مده.»

کرام بن عمرو، در حدیثی دیگر همین نکات را از

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۴۲

ص: ۱۷۸

امامصادق علیه السلام نقل کرده است. «(۱)» شاید بتوان از ذیل حدیث، استفاده کرد که هدف از زیارت، آمدن زائر به این دیار، و آشنایی با مصائب و اهداف حسین بن علی علیه السلام است، تا پس از آن به وطن خویش بازگشته، برای تحقّق اهداف آن امام همام تلاش کند و راه و رسم آن حضرت را ادامه دهد تا مظلومان احساس امنیت کنند و ظالمان از تجاوز و ستم بازداشته شوند.

[فَیَأمَن المَظلُومُونَ مِن عِبادِك ...]

امامصادق علیه السلام از مفضّل بن عمر می‌خواهد تا با حالی افسرده و غمین و غبارآلوده به زیارت حسین بن علی علیه السلام برود. «(۲)»

زیارت حسین بن علی علیه السلام همچنین باید شرایط عاشورا و کربلای حسینی، و گرسنگی و تشنگی آن حضرت و اهل بیت علیهم السلام و یارانش را در خاطره‌ها زنده کند و الهام‌بخش برای کسانی باشد که می‌خواهند در مسیر قیام حسینی حرکت نموده، اهداف آن حضرت را محقق سازند. از امامصادق علیه السلام نقل شده که فرمود:

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۴۷

۲- - همان، ص ۱۴۰

ص: ۱۷۹

«به من خبر داده‌اند جمعی به قصد زیارت حسین علیه السلام حرکت نموده، سفره‌هایی که در آن شیرینی و حلوا و امثال آن هست، با خود برمی‌دارند [تا از آنها استفاده کنند]. این کسان اگر به زیارت قبور آنان که دوستشان دارند بروند، چنین چیزهایی را با خود برنمی‌دارند.» «(۱)»

امامصادق علیه السلام از مردی از اهالی رقّه پرسید: آیا به زیارت قبر ابی عبداللّه علیه السلام می‌روید؟ پاسخ داد: آری.

امام علیه السلام فرمود: آیا برای این سفر با خود سفره‌هایی برمی‌دارید؟

جواب داد: آری.

امام علیه السلام فرمود: شما به زیارت قبور پدران و مادران خود که می‌روید چنین نمی‌کنید.

گفتم: [یابن رسول‌اللّه چه چیزی بخوریم؟

پاسخ فرمود: نان و شیر ... «(۲)»

روشن است مقصود از سفره غذا، غذاهای لذیذ است، نه مطلق سفره.

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۳۹

۲- - همان، ص ۱۴۰

ص: ۱۸۰

محمد بن مسلم به امامصادق علیه السلام عرض کرد:

هنگامی که به زیارت قبر پدر بزرگوارتان حسین بن علی علیه السلام می‌رویم، آیا ما در حج خواهیم بود؟ فرمود:

آری.

پرسید: آیا آنچه بر حاجیان لازم است، بر ما نیز لازم خواهد بود؟

امام علیه السلام فرمود: آری لازم است، سپس بخشی از آداب این زیارت را برشمرد و فرمود:

«یَلْزَمُکَ حُسْنُ الصَّحابَهِْ لِمَنْ یَصْحَبُکَ، وَیَلْزَمُکَ قِلَّهُْ الْکَلامِ الّا بِخَیرٍ وَیَلْزَمُکَ کَثْرَهُْ ذَکْرِ اللَّهِ وَیَلْزَمُکَ نِظافَهُْ الثّیابِ، وَیَلْزَمُکَ الْغُسْلُ قَبْلَ أنْ تَأْتِی الْحائِر، وَیَلْزَمُکَ الْخُشوعُ وَ کَثرَهُْ الصَّلوهِْ وَ الصَّلوهُْ علی مُحَمَّدٍ وَ آل مُحَمَّد، وَیَلْزَمُکَ التَوقیرُ لأَخذِ ما لَیْسَ لَکَ وَیَلْزَمُکَ أنْ تَغُضَّ بَصَرَکَ وَیَلْزَمُکَ أنْ تَعُودَ أَهل الحاجَهِْ مِنْ اخوانِکَ اذا رَأَیْتَ مُنْقَطِعَاً وَالْمُواساهْ وَیَلْزَمُکَ التَّقیَهَْ الَّتی قِوامَ دینِکَ بِها وَالْوَرَعَ عَمَّا نَهَیتَ عَنهُ وَالْخُصُومَهْ وَ کَثْرَهْ الأیمان وَالْجِدال الَّذی فیهِ الأَیمان فَاذا فَعَلتَ ذلک تَمَّ حَجُّکَ وَ

ص: ۱۸۱

عُمْرَتُک وَاسْتَوجَبتَ مِنَ الّذی طَلَبتَ ما عِنْدَهُ بِنَفَقَتِک، وَاغْتِرابِکَ عَنْ أَهلِک، وَرَغْبَتِک فیما رَغِبتَ، أَنْ تَنْصَرِفَ بِالْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالرِّضوانِ «(۱)».

بر تو لازم است با همسفرانت خوش رفتار باشی، کم سخن بگویی و جز خوبی چیزی بر زبان نرانی، فراوان به یاد خدا باشی، لباس‌هایت را پاک و تمیز نگهداری و پیش از آن که به حائر برسی غسل کنی، لازم است خاشع باشی، نماز زیاد بخوانی، و بر محمد و آل او فراوان درود فرستی، به اموال دیگران احترام بگذاری، چشمت را از آنچه بر تو حلال نیست فرو بندی، و اگر برادر دینی خود را نیازمند یافتی و احساس کردی در اداره زندگی ناتوان است، به دیدار وی شتافته و او را کمک دهی و برادرانه با او عمل کنی، تقیّه را- که قوام دین تو به آن است- مراعات نمایی، از آنچه خداوند نهی فرموده پرهیز کنی، و از دشمنی و سوگند خوردن زیاد و جدالی که در آن ناچار به سوگند شوی دوری گزینی.

۱- - کامل الزّیارات، ص ۱۴۱

ص: ۱۸۲

پس اگر چنین کردی، حج و عمره تو تمام و کامل شده و به خاطر آن کسی که برای او هزینه کردی و از خانواده‌ات دور افتادی و به خواسته‌هایت پشت نمودی تا به خواسته‌ات برسی، سزاوار آن خواهی بود که هنگام مراجعت، رحمت و آمرزش و رضوان الهی شامل حال تو گردد و با مغفرت و رحمت و خشنودی خداوند برگردی.»

تکیه بر مظلومیت حسین بن علی علیه السلام زائران را در دفاع از مظلوم تشویق می‌کند. ابابصیر گوید: از امامصادق و امام باقر علیهما السلام شنیدم که می‌فرمودند:

«کسی که دوست دارد در بهشت سکونت کند و جایگاهش آنجا باشد پس زیارت مظلوم را ترک نکند.»

عرض کردم: مظلوم کیست؟ فرمود:

«حُسَینُ بنُ عَلِیٍّصاحِبُ کَربَلاء ... فَمَنْ أَتَاهُ شَوْقاً إِلَیْهِ وَ حُبّاً لِرَسُولِ اللَّهِصلی الله علیه و آله وَ حُبّاً لِفَاطِمَةَ وَ حُبّاً لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَقْعَدَهُ اللَّهُ عَلَى مَوَائِدِ الْجَنَّةِ یَأْکُلُ مَعَهُمْ وَ النَّاسُ فِی الْحِسَابِ.»

ص: ۱۸۳

«حسین بن علی،صاحب کربلا ... آن کس که به خاطر علاقه قلبی به آن حضرت و عشق به رسول خداصلی الله علیه و آله و علاقمندی به فاطمه و امیر مؤمنان-صلوات اللّه علیهم اجمعین- به زیارت آن حضرت برود، خداوند او را بر سر سفره‌های بهشتی با رسول خدا و فاطمه و علی علیهم السلام هم غذا گرداند، در حالی که جمعی از مردم در حساب‌اند. [یعنی زودتر از دیگران به بهشت درآید]»

۷۳- برکات زیارت

زیارت پیامبرصلی الله علیه و آله و معصومان علیهم السلام، برکات فراوانی برای زائران دارد که در این قسمت، به بخشی از آنها اشاره می‌کنیم:

۱- دست‌یابی به بهشت

یکی از اهداف زیارت، دست یافتن به بهشت پروردگار است:

ابن ابی نجران گوید: به حضرت اباجعفر دوم علیه السلام «(۱)» عرض کردم: فدای تو شوم، پاداش آن کس که رسول خدا را با اراده [و نیّت خالص و به

۱- - امام باقر علیه السلام

ص: ۱۸۴

دور از هر نیّت دیگری زیارت کند چیست؟

پاسخ فرمود: پاداش او بهشت است. «(۱)»

البته این پاداش، اختصاص به زیارت حسین بن علی علیه السلام ندارد، بلکه برای زائران دیگر پیشوایان معصوم نیز در نظر گرفته شده و به آنها نیز وعده بهشت داده‌اند. از امامصادق علیه السلام نقل شده که فرمود:

در حالی که حسین بن علی علیه السلام در دامان رسول خداصلی الله علیه و آله قرار داشت سرش را بلند کرده، خطاب به آن حضرت اظهار داشت:

«پدر، پاداش آن کس که شما را پس از مرگ زیارت کند چیست؟

رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود:

«پسرم، آن کس که مرا پس از مرگ زیارت کند به بهشت دست یابد، و آن کس که پدرت را زیارت کند بهشت از آن اوست، و آن که برادرت و تو را پس از مرگ زیارت نماید، بهشت به او داده خواهد شد.» «(۲)»

۱- – کامل الزیارات، ص ۷

۲- – همان، ص ۶

ص: ۱۸۵

۲- پاکی از گناه

امامصادق علیه السلام فرمود: حسین بن علی علیه السلام از رسول خداصلی الله علیه و آله پرسید:

«ما جَزاءُ مَن زارَکَ؟»

پاداش آن کس که شما را زیارت کند چیست؟»

فرمود:

«پسرم، آن کس که مرا در زمانی که زنده‌ام و پس از مرگم زیارت کند، یا پدرت یا برادرت و یا تو را زیارت کند، بر من لازم است وی را روز قیامت زیارت کرده تا او را از گناهانش پاک و رها سازم.» «(۱)»

امامصادق علیه السلام فرمود:

«انَّ زائِرَ الْحُسَینِ جَعَلَ ذُنُوبَهُ جِسْراً بابَ دارِهِ ثُمَّ یَعبِرُها، کَما یَخْلفُ أَحَدُکُم الجِسر وَراءَهُ اذا عَبَر». «(۲)»

«زائر حسین بن علی علیه السلام به هنگام حرکت، گناهان خویش را همچون پلی بر سر راه خویش قرار داده، از آن عبور می کند.»

۱- – کامل الزیارات، ص ۶

۲- – همان، ص ۱۶۵

ص: ۱۸۶

از این حدیث می‌توان دو بهره گرفت:

۱- زائر حسینی به هنگام حرکت از گناه عبور کرده، توبه می‌کند و رنگ و بوی حسینی به خود می‌گیرد.

۲- زیارت، موجب آمرزش و مغفرت زائر می‌شود.

۳- رهایی از ترس و وحشت قیامت

از امام باقر علیه السلام نقل شده که فرمود:

«قالَ رَسُولُ اللَّهصلی الله علیه و آله:

مَنْ زَارَنِی أَوْ زَارَ أَحَداً مِنْ ذُرِّیَّتِی زُرْتُهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِٔ فَأَنْقَذْتُهُ مِنْ أَهْوَالِهَا». «(۱)»

«رسول خداصلی الله علیه و آله فرموده: کسی که مرا یا یکی از ذریّه مرا زیارت کند، روز قیامت با او دیدار نموده وی را از ترس و وحشت آن رهایی بخشم.»

در حدیثی دیگر، رسول خداصلی الله علیه و آله رهایی او را از سختی‌ها و نگرانی‌های قیامت ضمانت کرده است. «(۲)»

۱- - کامل الزیارات، ص ۷

۲- - همان، ص ۶

ص: ۱۸۷

۴- دستیابی به شفاعت پیامبرصلی الله علیه و آله

از امامصادق علیه السلام نقل شده که فرمود:

«قالَ رَسوُلُاللَّهصلی الله علیه و آله: مَنْ أَتَانِی زَائِراً کُنْتُ شَفِیعَهُ یَوْم الْقِیَامَهِٔ».

«رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود: کسی که به زیارت من بیاید، روز قیامت از وی شفاعت خواهم کرد.»

۵- همنشینی با پیامبرصلی الله علیه و آله

از رسول خداصلی الله علیه و آله نقل شده که فرمود:

«مَنْ زَارَنِی فِی حَیَاتِی وَ بَعْدَ مَوْتِی کَانَ فِی جِوَارِی یَوْمَ الْقِیَامَهِٔ» «(۱)»

«کسی که در حال حیات و یا پس از مرگ من، مرا زیارت کند، روز قیامت در همسایگی من خواهد بود.»

۶- دیدار با خداوند در عرش

زید شحّام گوید: به امامصادق علیه السلام عرض کردم:

پاداش آن کس که قبر رسول خداصلی الله علیه و آله را زیارت کند چیست؟ فرمود:

«کَمَنْ زارَ اللَّهَ فی عَرشِه». «(۲)»

«مانند کسی است که خدا را در عرش، زیارت

۱- - کامل الزیارات، ص ۹

۲- - همان، ص ۱۰، ح ۲۰.

ص: ۱۸۸

کرده باشد.»

۷- پذیرش حاجت زائر

یکی از بشارت‌هایی که به زائران قبر ابی عبداللّٰه علیه السلام داده شده، پذیرش حاجات و درخواستهای آن‌ها توسط خداوند است.

حذیفهٔ بن منصور گوید: امامصادق علیه السلام فرمود:

«مَنْ زَارَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ علیه السلام لِلَّهِ وَ فِی اللَّهِ أَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ وَ آمَنَهُ یَوْمَ الْفَزَعِ الْأَکْبَرِ وَ لَمْ یَسْأَلِ اللَّهَ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْیَا وَ الآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ». «(۱)»

«کسی که قبر حسین علیه السلام را برای خدا و قربهٔ الی اللّٰه زیارت کند، خداوند او را از آتش رها و روز قیامت از فزع اکبر ایمن و مصون دارد و حاجتی از حاجات دنیا و آخرت از خداوند مسألت نمی‌کند مگر آن که به وی عطا نماید.»

۸- افزایش روزی

امامصادق علیه السلام در حدیثی طولانی فرمود:

«کسی که حسین بن علی علیه السلام را زیارت کند، خداوند حاجت‌های او را برآورد و مشکلات وی را کفایت نماید. و همچنین روزی او را

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۵۸

ص: ۱۸۹

افزون گرداند و آنچه در این مسیر هزینه کرده، برای او باقی گزارد ....» «(۱)»

۹- پاداش زیارت رسول خداصلی الله علیه و آله را دارد

آن کس که حسین بن علی علیه السلام و یا یکی از امامان را زیارت کند، مانند آن است که رسول خداصلی الله علیه و آله را زیارت کرده باشد.

زید شحّام گوید: به امامصادق علیه السلام عرض کردم:

پاداش آن کس که یکی از شما [اهل بیت را زیارت کند چیست؟ فرمود:

«مانند آن است که رسول خداصلی الله علیه و آله را زیارت کرده است». «(۲)»

ابوبصیر می‌گوید: امامصادق علیه السلام فرمود:

«همانا زائر حسین بن علی زائر رسول خداصلی الله علیه و آله است. و هر کس رسول خداصلی الله علیه و آله و علی علیه السلام را زیارت کند، مانند کسی است که خدا را در عرش زیارت کرده است.» «(۳)»

از دیگر برکات زیارت حسین بن علی علیه السلام، افزایش عمر است، محمد بن مسلم از امام

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۳۸

۲- – همان، ص ۱۶۲

۳- – همان، ص ۱۶۳

ص: ۱۹۰

باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود:

«مُرُّوا شِیعَتَنَا بِزِیَارَهِْ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِنَّ إِتْیَانَهُ یَزِیدُ فی الرِّزقِ وَ یَمُدُّ فی الْعُمْر، وَ یُدفعُ السُّوءَ وَ إِتْیَانَهُ مُفْتَرَضٌ عَلَی کُلِّ مُؤْمِنٍ یُقِرُّ لِلْحُسَینِ بِالإِمَامَهِْ مِنَ اللَّهِ عزّوجلّ». «(۱)»

«شیعیان ما را به زیارت قبر حسین علیه السلام امر کنید، پس همانا زیارت آن حضرت، روزی را افزایش داده، عمر را طولانی می‌کند و بدی‌ها را دفع نموده و برمی‌گرداند، و زیارت آن حضرت، بر هر مؤمنی که به امامت آن حضرت از سوی خداوند اقرار می‌کند، فرض و لازم است.»

۷۴- ویژگی‌های زائر حسین بن علی علیه السلام

زیارت حسین بن علی علیه السلام پاداش و ثواب و برکات فراوانی دارد، حال این پرسش مطرح می‌شود که دستیابی به برکات و منافع زیارت، چگونه میسّر و عملی خواهد شد؟

ائمه معصومین علیهم السلام در روایات گوناگون، پاسخ این پرسش را داده و شروطی را برای آن برشمرده‌اند:

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۶۳

ص: ۱۹۱

۱- ایمان

امامصادق علیه السلام به بشیر دهان می‌فرماید:

«هر مؤمنی که در غیر روز عید به زیارت حسین بن علی علیه السلام رود و به حق آن حضرت عارف بوده و شناخت داشته باشد، خداوند پاداش بیست حج را به او خواهد داد.» «(۱)»

۲- معرفت به امام

زائر اگر امام خود را بشناسد و با اهداف و فلسفه قیام حسین بن علی علیه السلام آشنا باشد، از برکت مغفرت و رحمت بهره‌مند می‌شود. امامصادق علیه السلام فرمود:

«آن کس که به زیارت قبر حسین بن علی علیه السلام رود و به حق آن امام آگاه و عارف باشد، خداوند گناهان گذشته و حال او را خواهد بخشید.» «(۲)»

۳- پیروی از آن حضرت

فائد حنّاط گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«مَنْ زارَ الْحُسَینَ علیه السلام عارِفَاً بِحَقِّهِ یَأْتَمُّ بِهِ

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۸۶

۲- - همان

ص: ۱۹۲

غَفَرَ اللّهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ ما تَأَخَّر». «(۱)»

«کسی که حسین بن علی را زیارت کند و او را بشناسد و از وی پیروی کند، خداوند گناهان گذشته و حال او را می‌بخشد.»

هشام بن سالم نیز در حدیثی طولانی، مسائل فراوانی درباره زیارت حسین بن علی علیه السلام از امامصادق علیه السلام پرسید، از جمله از حضرت سؤال کرد:

کسی که آن حضرت را زیارت کند چه بهره‌ای خواهد داشت؟

امام علیه السلام فرمود:

«پاداشش بهشت است به شرطی که از آن حضرت پیروی کند.» «(۲)»

۴- زیارت، ریاکارانه و برای دستیابی به قدرت نباشد

شرط دیگری که موجب می‌شود، زائر حسینی مشمول مغفرت خداوند قرار بگیرد این است که به قصد دریافت ثواب از خداوند و به دور از کبر و غرور و ریا و سمعه به زیارت حسین بن

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۸۶.

۲- - همان، ص ۱۳۳

ص: ۱۹۳

علی علیه السلام برود، که در اینصورت گناهان وی پاک شود، همان گونه که جامه با آب پاک می گردد. امامصادق در این باره می‌فرماید:

«مَنْ زارَ الحُسَینَ مُحتَسِباً، لا ـ اشَراً وَ لا ـ بَطَرَاً وَ لا ـ ریاءً وَ لا سُمْعَةً مُحِّصَتْ عَنْهُ ذُنُوبهُ کَما یَمْحَصُ الثَّوبُ بِالْماءِ فَلایَبقی عَلَیهِ دَنَسٌ ... «(۱)»

۵- خداخواهی

شرط دیگر این که زیارت به قصد خداوند و بهره گیری از آن در روز قیامت انجام شود که اگر زائری با این نیت حرکت کند و عارف به حق امام باشد، خداوند گناهان گذشته و حال او را می‌بخشد. هارون بن خارجه از امامصادق علیه السلام پرسید: فدایت شوم، برای کسی که با شناخت حق امام حسین و به خاطر خداوند و آخرت او را زیارت کند، چه پاداشی است؟ حضرت در جواب فرمود:

«یَا هَارُونُ مَنْ أَتَی قَبْرَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یُرِیدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الآخِرَهْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ .... «(۲)»

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۵۶

۲- – همان.

ص: ۱۹۴

پیشوایان معصوم علیهم السلام تلاش کرده‌اند تا زائران حسینی را از هر گونه نیت و هدف غیر الهی دور کنند تا این سفر بتواند تأثیر گذار باشد و راه را برای تحول روحی و اخلاقی در مردم و در نتیجه تداوم راه آنان فراهم سازد.

در روایت دیگری امامصادق علیه السلام تاکید می کند که زیارت قبر حسین بن علی علیه السلام اگر برای خدا انجام شود، خداوند زائر را همچون روزی که از مادر متولد شده، از گناه پاک می کند ...

«... مَنْ زارَهُ یُریدُ بِهِ وَجْه اللّهِ أَخْرَجَهُ اللّهُ مِنْ ذُنُوبِهِ کَمَوْلُودٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ ... «(۱)»

۶- زیارت به قصد نزدیک شدن به خداوند

محمد بصری گوید: امامصادق علیه السلام فرمود:

از پدرم امام باقر علیه السلام شنیدم که به یکی از دوستانشان که از آن حضرت در رابطه با زیارت سؤال کرده بود، فرمود:

«مَنْ تَزوُرُ وَ مَنْ تُریدُ بِهِ؟»

چه کسی را زیارت می کنی و از این زیارت که را می‌خواهی؟ و چه هدفی داری؟

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۵۷

ص: ۱۹۵

گفت: هدف من خداوند تبارک و تعالی است و با زیارت قصد نزدیکی به او را دارم.

حضرت فرمود:

«کسی که پس از زیارت یک نماز خوانده و با آن، قصد نزدیک شدن به خدا را داشته باشد، در روز قیامت خدا را در حالی دیدار می کند که سراسر نور است.» «(۱)»

۷- زیارت از روی عشق

ابی بصیر گوید: از امامصادق و یا امام باقر علیهما السلام شنیدم که فرمود:

«... مَنْ أَتاهُ شَوْقاً إِلَیهِ وَ حُبّاً لِرَسُولِ اللّهِ وَ حُبّاً لِأَمیرالمُؤْمِنین وَ حُبّاً لِفاطِمَهَٔ أَقعَدَهُ اللّهُ عَلی مَوائِدِ الجَنَّهِٔ، یَأْکُلُ مَعَهُمْ وَ النّاسُ فِی الْحِساب «(۲)»

.»

«کسی که از روی عشق به حسین بن علی و علاقه به رسول خدا و امیر مؤمنان و فاطمه علیهم السلام به زیارت آن حضرت برود، خداوند روز قیامت او را در کنار آنان، بر سر مائده‌های بهشتی می‌نشاند، در حالی که

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۳۲

۲- – همان

ص: ۱۹۶

مردم هنوز درصحنه قیامت گرفتار حساب‌اند.»

۷۵- هشدار به زائران

زیارت و عزاداری حسین بن علی علیه السلام، باید وسیله‌ای برای گسترش محبت اهل بیت علیهم السلام و شناساندن فضایل آنان به عموم مردم باشد تا از این رهگذر، پیروی از خاندان پیامبرصلی الله علیه و آله را برگزینند. امام عسکری علیه السلام به شیعیان و یاران و علاقمندان خود فرموده‌اند:

«اتَّقوا اللَّهَ و کُونُوا زَیْناً وَ لَا تَکُونُوا شَیْناً، جُرُّوا إِلَیْنَا کُلَّ مَوَدَّةٍ ادْفَعُوا عَنَّا کُلَّ قَبِیحٍ.» «(۱)»

«از خداوند بترسید و زینت باشید و مایه ننگ و عار نگردید، هر دوستی و محبتی را به سوی ما جذب و هر زشتی و بدی را از ما دفع کنید.»

امامصادق علیه السلام نیز فرمود:

«رَحِمَ اللَّهُ مَنْ حَبَّبَنا الَی النّاسِ وَ لَمْ یُبَغِّضْنا الَیْهِمْ.»

۱- - تحف العقول، ۳۶۲؛ بحارالأنوار، ج ۷۸، ص ۳۷۲

ص: ۱۹۷

«خداوند رحمت کند آن کسی را که ما را در نظر مردم محبوب کند و مبغوض مردم نسازد.»

بنابراین زائران باید در گفتار و کردار، به گونه‌ای رفتار کنند که هر کس آنان را ببیند، به پیشوایان آنها- اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام- درود فرستد که چنین یاران و علاقمندانی را تربیت نموده‌اند. و از رفتارهایی که وجهه تشیع را خدشه‌دار کرده و مخالفان را در مقابله با پیروان اهل بیت علیهم السلام گستاخ می کند، پرهیز کنند.

مرحوم محدث قمی در این باره می‌نویسد:

«شایسته است شیعیان عموماً و ذاکرین خصوصاً ملتفت شده، در این سوگواری و عزاداری به وجهی سلوک کنند که زبان نواصب دراز نشود ... و از اکاذیب مفتعله و حکایات ضعیفه مظنونهٔ الکذب که در جمله‌ای از کتب غیر معتبره بلکه نقل از کتبی که ضعف آنها از متدینین اهل علم و حدیث نیست، احتراز نمایند ....» «(۱)»

۱- - منتهی الآمال، ج ۱، ص ۳۳۷

ص:۱۹۸

۷۶- زائر هنگام بازگشت

زائری که بـا معرفت و آگاهانه قبر حسـین بن علی علیه السـلام را زیارت کنـد، هنگام بازگشت، فرشـته‌ای نزد او آمـده سـلام رسول خداصلی الله علیه و آله را به وی می‌رساند و می‌گوید:

«اسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَکَ ما مَضی .

«عمل را از نو آغاز کن، خداوند گناهان گذشته تو را بخشید.» «(۱)»

در حـدیثی دیگر از امامصادق علیه السـلام نقل شـده که هنگام مراجعت زائر از زیارت حسـین بن علی علیه السـلام، دو فرشـته به او خطاب می‌کنند:

«یـا وَلِیَّ اللَّه، مَغْفُوراً لَـکَ، أَنْتَ مِنْ حِزْبِ اللَّهِ وَ حِزْبِ رَسُولِهِ وَ حِزْبِ اهْـلِ بَیْتِ رَسُولِهِ، وَاللَّهُ لاتَرَی النّارَ بِعَینِکَ أَبَـدَاً وَ لا تَراکَ وَ لا تَطْعَمُکَ أَبَدَاً». «(۲)»

«ای دوست خدا، آمرزیده شدی، و تو از حزب‌اللَّه و حزب رسول خدا و حزب اهل بیت رسول خدا هستی، به خدا سوگند با دو

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۴۳

۲- - همان، ص ۱۴۳

ص: ۱۹۹

چشمت هرگز آتش دوزخ را نمی‌بینی و هرگز تو را طعمه خویش نخواهد ساخت.»

۷۷- زیارت روز عاشورا

زنده نگه داشتن حادثه عاشورا، یکی از اهداف زیارت حسین بن علی علیه السلام است.

امامصادق علیه السلام فرمود:

«مَنْ زَارَ الْحُسَیْنَ علیه السلام یَوْمَ عَاشُورَاءَ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ». «(۱)»

«کسی که حسین علیه السلام را در روز عاشورا زیارت کند بهشت بر او واجب می گردد.»

نیز در روایت دیگری فرمود:

«مَنْ زارَ قَبْرَ الْحُسَیْن بْن عَلیٍّ علیه السلام یَوْمَ عاشُورا عارِفَاً بِحَقِّهِ کانَ کَمَنْ زارَ اللّهَ فی عَرْشِهِ» «(۲)»

«کسی که حسین علیه السلام را در روز عاشورا زیارت کند، بهشت بر او واجب می گردد و بهشت درصورتی بر او واجب می‌شود که

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۹۲

۲- – همان.

ص: ۲۰۰

نسبت به آن حضرت شناخت داشته باشد.»

و آن کس که عارف به حق امام باشـد، آماده جان فشانی در راه اهداف آن حضـرت خواهد بود و عاشورا را الگویی در مسـیر دفاع از دین قرار می‌دهد، لذا از قول ائمه معصومین علیهم السلام نقل شده که فرمودند:

«مَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ عليه السلام يَوْمَ عَاشُورَاء كَانَ كَمَنْ تَشَحَّطَ بِدَمِهِ بَيْنَ يَدَيْهِ». «(۱)»

«کسـی که حسین علیه السلام را روز عاشورا زیارت کند، مانند آن انسان فداکاری است که در پیشِ روی آن حضرت و در دفاع از ایشان، به خون خود غلطان گردد.»

۷۸- عزاداری و تعطیلی عاشورا

امام باقر علیه السلام به علقمه فرمود:

«... وَ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تَنْشُرَ يَوْمَكَ فِي حَاجَةٍ فَافْعَلْ ...» «(۲)»

«اگر می‌توانی در روز عاشورا به دنبال نیازهای خود نروی، این کار را بکن.»

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۹۲

۲- – همان، ص ۱۹۳

ص: ۲۰۱

سپس فرمود:

«در این روز برای منزل خود آذوقه ذخیره نکن» «(۱)»

و آنگاه شیوه عزاداری را این گونه تعلیم می‌دهد که:

«... در روز عاشورا به بیابان یا بر بلندی رفته، با دست اشاره نموده، به حسین بن علی علیه السلام سلام دهد و بر قاتل او نفرین کند، سپس قبل از ظهر عاشورا دو رکعت نماز خوانده، و بر حسین بن علی بگرید و از خانواده خویش بخواهد تا بر آن حضرت گریه کنند ....»

«وَ یُقِیمُ فِی دَارِهِ مُصِیبَةً بِإِظْهَارِ الْجَزَعِ عَلَیْهِ وَ یَتَلَاقَوْنَ بِالْبُکَاءِ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فِی الْبُیُوتِ وَ لْیُعَزِّ بَعْضُهُمْ بَعْضاً بِمُصَابِ الْحُسَیْنِ علیه السلام ...» «(۲)»

«در خانه‌اش مراسم عزداری به پا کرده، بی تابی نشان دهد، و آنگاه که با همدیگر در

۱- – کامل الزیارات، ص ۱۹۳

۲- – همان

ص: ۲۰۲

خانه‌ها دیدار می‌کنند، با گریه یکدیگر را ملاقات نموده، در مصیبت حسین بن علی علیه السلام به هم تسلیت گویند.»

۷۹- جان سپردن در این راه

آن که در مسیر زیارت حسین بن علی علیه السلام جان سپارد، به فرموده امامصادق علیه السلام، فرشتگان او را تشیع نموده، برای وی از بهشت حنوط و لباس آورده، کفنی روی آن کفن که به وی پوشانده‌اند، می‌پوشانند و بر او نماز می‌گزارند و زیر جسم او را با ریحان (گل خوشبو) فرش کنند و از مقابل، پشت و قسمت پا و سر وی، زمین را توسعه داده [قبرش فراخ شود]، سپس دری از بهشت به قبرش گشوده گردد و نسیم و بوی بهشتی و روح و ریحان به قبرش وارد شده و تا قیامت در آن باقی خواهد ماند ... «(۱)»
همچنین امامصادق علیه السلام درباره کسانی که در کنار قبر حسین بن علی علیه السلام توسط ظالمی کشته شوند، فرموده است:
«با اوّلین قطره خونی که از وی بر زمین می‌ریزد، خداوند تمام گناهانش را می‌بخشد،

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۳۳

ص: ۲۰۳

و فرشتگان طینتی که از آن آفریده شده را غسل می‌دهند تا از تمام آلودگی‌ها پاک گردد، همانگونه که انبیای مخلص پروردگار، پاک و پاکیزه بوده‌اند، و آنچه از طینت اهل کفر با طینت وی آمیخته گردیده، زدوده شود.

همچنین قلب او را شستشو داده، سینه‌اش فراخ گردد، و آن را از ایمان پر کنند و در چنین شرایطی خداوند را دیدار کند و به او این اختیار داده می‌شود تا از اهل بیت خود و یک هزار نفر از دوستانش شفاعت کند، فرشتگان همراه با جبرئیل و فرشته مرگ بر او نماز گزارند، و کفن و حنوطش را از بهشت آورده، قبرش را توسعه می‌دهند، و روشنایی‌هایی در قبرش ایجاد می‌کنند، و دری از بهشت به سوی قبر او می‌گشایند و فرشتگان برای وی هدایایی از بهشت می‌آورند و پس از هجده روز او را به بهشت منتقل و در آنجا همیشه با اولیای خدا همنشین خواهده بود تا نفخه دوم دمیده شود و وی از قبر بیرون آید. پس از خروج از قبر اوّلین کسانی که با او مصافحه می‌کنند رسول

ص: ۲۰۴

خداصلی الله علیه و آله، امیر مؤمنـان و جانشـینان آن حضـرت-صـلوات اللّه علیهم اجمعین- خواهنـد بـود که به وی بشـارت داده و می گویند:

همراه ما باش، سـپس او را کنار حوض کوثر آورده، از آن به وی می‌نوشاننـد و هر کس را او بخواهـد و دوست داشـته باشد، از آن آب به وی می‌دهند ....» «(۱)»

هارون بن خارجه گوید: از امامصادق علیه السلام شنیدم که فرمود:

«خداونـد چهار هزار فرشـته را کنار قبر حسـین بن علی علیه السـلام گمارده که همگی ژولیـده و غبارآلوده‌اند و تا روز قیامت بر آن حضرت می گریند، پس هر کس قبر حسین علیه السلام را زیارت کند و به حق آن حضرت عارف باشد، این فرشتگان او را مشایعت نموده تا وی را به منزل‌اش برساننـد و اگر بیمار گردد،صـبحگاهان و شامگاهان از وی عیادت کننـد، و اگر بمیرد در تشـییع جنازه او حاضر شوند و تا روز قیامت برای او از خداوند طلب مغفرت کنند. «(۲)»

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۳۳ و ۱۳۴

۲- - همان، ص ۲۰۷

ص: ۲۰۵

۸۰- تسلیت گویی در مصیبت حسین بن علی علیه السلام

مالک جهنی از امام باقر علیه السلام می‌پرسد که مردم در مصیبت حضرت حسین بن علی علیه السلام چگونه به یکدیگر تسلیت بگویند؟

حضرت پاسخ داد بگویند:

«عَظَّمَ اللّٰهُ أُجُورَنَا بِمُصَابِنَا بِالْحُسَيْنِ علیه السلام وَ جَعَلَنَا وَ إِيَّاكُمْ مِنَ الطَّالِبِينَ بِثَارِهِ مَعَ وَلِيِّهِ وَ الْإِمَامِ الْمَهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ ...» «(۱)»

«خداوند پاداش‌های ما را در مصیبت حسین بن علی علیه السلام افزون گرداند و ما و شما را از طلب کنندگان خون آن حضرت، همراه با امام مهدی علیه السلام از آل محمّد قرار دهد ...»

۸۱- محصول زیارت

محصول زیارت بسیار زیبا و شیرین است، زائر در کنار مرقد معصومان و اولیای خدا، پس از آن که با آنها

۱- - کامل الزیارات، ص ۱۹۳

ص: ۲۰۶

احساس نزدیکی کرد دست به دعا برداشته از خدا می‌خواهد:

«اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِی مُطْمَئِنَّةً بِقَدَرِکَ رَاضِیَةً بِقَضَائِکَ مُولَعَةً بِذِکْرِکَ وَ دُعَائِکَ مُحِبَّةً لِصَفْوَةِ أَوْلِیَائِکَ مَحْبُوبَةً فِی أَرْضِکَ وَ سَمَائِکَصَابِرَةً عَلَی نُزُولِ بَلَائِکَ مُشْتَاقَةً إِلَی فَرْحَةِ لِقَائِکَ مُتَزَوِّدَةً التَّقْوَی لِیَوْمِ جَزَائِکَ مُسْتَنَّةً بِسُنَّةِ أَوْلِیَائِکَ مُفَارِقَةً لِأَخْلَاقِ أَعْدَائِکَ مَشْغُولَةً عَنِ الدُّنْیَا بِحَمْدِکَ وَ ثَنَائِکَ». «(۱)»

«بار خدایا، جانم را به قَدَر خویش مطمئن و به قضای خویش راضی گردان، و روحم را به ذکر و دعایت حریص گردان، و آن را دوستدار اولیای برگزیده خویش بگردان و محبوب در زمین و آسمان ساز، خداوندا روح مرا در برابر بلاهایتصبور و بر نعمت‌هایت شاکر گردان، و مرا به گونه‌ای قرار ده که شکرگزار نعمت‌های بی‌کران تو باشم و همواره مشتاق دیدار تو بوده و پیوسته برای

۱- - مفاتیح الجنان، زیارت امین‌اللَّه

ص: ۲۰۷

روز قیامت، توشه تقوی فراهم سازم، و جانم را به روش‌ها و سنن اولیای الهی آراسته کنم و از اخلاق زشت دشمنان الهی دور نمایم. و به جای مشغول دنیا شدن، به حمد و ثنای تو سرگرم باشم.»

این سیزده نعمت الهی که در این زیارت مورد درخواست زائر قرار گرفته، زمینه‌ساز کمال انسان‌ها است که با دستیابی به آن، به جامع خوبی‌ها و پاکی‌ها دست خواهند یافت. همچنین از خدا می‌خواهد:

«اغْفِرْ لِاولیائِنا، وَ کُفَّ عَنَّا اعدائَنا وَاشغَلْهُمْ عَنْ اذانا وَ اظهِرْ کَلِمَةَ الحَقِّ وَاجْعَلها العُلْیا وَ ادْحِضْ کَلِمَةَ الْباطِلِ وَ اجْعَلْهَا السُّفلی انَّکَ عَلی کُلِّ شَیءٍ قَدیرٌ». «(۱)»

بار خدایا دوستان ما را بیامرز و دشمنان ما را از دشمنی با ما بازدار، و آنان را سرگرم خود کن تا زیانی به ما نرسانند، بار پروردگارا، حق را آشکار ساز و آن را برترین قرار ده، و باطل را از میان بردار و آن

۱- - مفاتیح الجنان، زیارت امین اللّه

ص: ۲۰۸

را پست گردان، که تو همواره بر هر چیز قادر و توانایی.

۸۲- پاداش زیارت امیر مؤمنان علی علیه السلام

رسول خداصلی الله علیه و آله در پاسخ حسن بن علی علیه السلام که پرسید:

«یا ابَتِ ما جَزاءُ مَنْ زارَکَ؟»؛ پدر، پاداش آن که شما را زیارت کند، چیست؟» فرمود:

«مَنْ زارَنی أوْ زارَ اباکَ أوْ زارَکَ، أوْ زارَ اخاکَ کانَ حَقّاً عَلَیَّ انْ ازْورَهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ حَتّی اخَلِّصَهُ مِنْ ذُنُوبِهِ.»

هر کس مرا یا پدرت را، یا تو و یا برادرت را زیارت کند بر من لازم شود که در روز قیامت از او دیدار کنم و او را از گناهانش برهانم.» «(۱)»

۸۳- پاداش زیارت سایر ائمه مدفون در عراق

حسن بن علیّ وشّاء گوید: به حضرت رضا علیه السلام عرض کردم: ثواب آن کس که قبر یکی از امامان را زیارت کند چیست؟ فرمود:

«لَهُ مِثْلُ ما لِمَنْ اتی قَبْرَ ابی عبداللَّه علیه السلام؛

۱- - ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ترجمه مرحوم غفاری، ص ۱۸۸.

ص: ۲۰۹

ثوابش مانند پاداش زیارت قبر حسین علیه السلام است.»

به آن حضرت عرض کردم: پاداش کسی که قبر موسی بن جعفر علیه السلام را زیارت کند، چیست؟

فرمود:

«لَهُ مِثْلُ مَنْ زارَ قَبْرَ ابی عَبْدِاللّه علیه السلام؛ برای او پاداشی همانند پاداش کسی است که قبر حسین بن علی علیه السلام را زیارت کند.» «(۱)»

۸۴- هدیه سفر

مستحب است مسافر هنگام بازگشت به خانه، هدیه‌ای برای خانواده‌اش بیاورد. ابن سنان از امامصادق علیه السلام نقل کرده که آن حضرت فرمود:

«هنگامی که یکی از شما به مسافرت برود، هنگام برگشتن به هر مقدار که برای او امکان دارد، هر چند یک سنگ، برای خانواده خود هدیه بیاورد ...» «(۲)»

لیکن باید توجه داشت که تهیه سوغات، نباید

۱- – ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۲۲۰.

۲- – وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۵۹، ح ۱۵۲۵۹

ص: ۲۱۰

زائران را از وظایف حسّاس و خطیرشان بازدارد و به جای حضور در حرم‌ها، بیشترین وقت خود را در خیابان‌ها و بازارها سپری کنند و به دلیل خستگی، از توفیق عبادت محروم شوند.

از این رو باید برای خرید هدایا، برنامه‌ریزی نموده، وقت خاصی را برای آن در نظر بگیرند و کالاهای مورد نیاز خود را بخرند، و دیگر به بازار نروند.

شیطان نیز در این گونه موارد در کمین زائران است.

تنوّع کالاها و بازارها که بخشی از آن در مسیر زائران قرار دارد، موجب می‌شود تا در میان راه، مسیر خود را تغییر داده، به جای حضور در محضر ائمه علیهم السلام، از این مغازه به آن مغازه رفته و در پایان خسته، خود را به محل اقامت می‌رسانند و به استراحت می‌پردازند.

نکته دیگر این که باید توقّعات دیگران را نسبت به میزان هدایا کاهش داد؛ زیرا همان گونه که خویشان زائران عتبات عالیات، جز یک مهر و تسبیح معمولی توقّعی از زائر ندارند، در سفرهای زیارتی دیگر نیز نباید به دنبال خرید هدایای متنوّع و رنگارنگ بود، بلکه باید با خرید هدایای مختصر، ضمن عمل به این وظیفه اخلاقی، زمینه را برای بهره‌برداری معنوی هر چه بیشتر، فراهم ساخت.

ص:۲۱۱

۸۵- زیارت مقبول

فلسفه هر زیارتی آن است که زائر با گذشته غلط خود فاصله بگیرد و اصلاح شود. مرحوم شهید ثانی در دروس گوید:

«... دوازدهمین ادب از آداب زیارت آن است که زائر پس از زیارت، از وضعیتی که پیش از آمدن به زیارت داشته، بهتر شود.» «(۱)»

در آستانه ورود به حرم، کنار در ایستادن و اذن دخول خواندن و تلاش در جهت ریزش اشک و رقّت قلب پیداکردن، مقدمه برای این تغییر و تحول روحی و اخلاقی است، زیرا زائر در حالی اذن دخول می‌خواند که احساس می‌کند هم اکنونصاحب آن مرقد او را می‌بیند، کلامش را می‌شنود و به او پاسخ می‌دهد و درست در همان حال لطف و محبتصاحب آن مرقد نسبت به او و دیگر پیروانشان را یاد می‌کند و لحظه‌ای نیز به درون خود می‌نگرد که با کوله باری از گناه و نافرمانی به درِ خانه این عزیز آمده است. طبیعی است کسانی که بهصورت حقیقی به درون خود نگریسته و

۱- - الدروس، ج ۲، ص ۲۴؛ آداب زیارت، ص ۱۹۶

ص: ۲۱۲

سابقه اعمال خود را به یاد آورند چه بسا از راه رفتن بازمانند و از خجلت و شرمساری عقب نشینی کنند!

اگر چنین حالتی بر زائر عارض شد تا حدودی توانسته است به اهداف زیارت دست یابد از این رو مرحوم شهید اول در این باره می گوید:

«... وَ ثانیها: الْوُقُوفُ عَلی بابِهِ وَ الدُّعاءُ وَ الاستِئذانُ بِالْمَأْثُور، فَإنْ وَجِدَ خُشُوعَاً وَ رِقَّةً دَخَلَ وَ إلّا فَالأَفضَل لَهُ تَحَرّی زَمانَ الرِقَّةِ لأَنَّ الْغَرَضَ الأَهَمّ حُضُور القَلبِ لِیَلقَی الرَّحْمَةُ النّازَلَةِ مِنَ الرَّبّ». «(۱)»

«... دوم: ایستادن بر در آن حرم شریف، و دعا و اذن دخول بخواند؛ آن گونه که در روایات وارد شده، پس اگر در خود رقّت و خشوعی یافت، داخل شود و گرنه افضل آن است که درصدد تحصیل زمانی برآید که در قلب او رقّت و خشوعی حاصل گردد (و در آن حال به زیارت بیاید) زیرا هدف مهم‌تر، حضور قلب برای دستیابی به رحمتی است که از

۱- – الدروس الشرعیه، ج ۲، ص ۲۳

ص: ۲۱۳

ناحیه پروردگار نازل گردد.»

از این رو در احادیث مربوط به سفر حج نیز، نشانه قبولی این فریضه الهی را فاصله گرفتن از گناه و بهتر شدن اخلاق و رفتار حاجی ذکر کرده‌اند.

۸۶- دعا در بازگشت

رسول خداصلی الله علیه و آله هر گاه از سفر حج یا جنگ و یا سفری دیگر بازمی‌گشت، به هر بلندی می‌رسید سه مرتبه اللّٰه اکبر می‌گفت و می‌فرمود:

«... لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِیکَ لَهُ، لَهُ الْمُلْکُ وَ لَهُ الْحَمْدُ، یُحْیِی وَ یُمِیتُ وَ هُوَ عَلَی کُلِّ شَیْ‌ءٍ قَدِیرٌ، آیِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ،صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَ نَصَرَ عَبْدَهُ وَ هَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ ...». «(۱)»

سپس به مسجد می‌رفت و دو رکعت نماز می‌گزارد و آن گاه وارد خانه می‌شد. «(۲)»

۱- – محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۷۶

۲- – همان.

ص:۲۱۴

۸۷- اطلاع دادن زمان بازگشت

شایسته است مسافر پیش از ورود به خانه، زمان آمدنش را به خانواده خود اطلاع دهد تا آن‌ها برای استقبال آماده باشند.

رسول خداصلی الله علیه و آله در حدیثی، از این که کسی پس از مدتی غیبت، شبانه بر اهل خود وارد شود نهی فرموده، مگر آن که پیش از ورود، آنان را باخبر سازد. «(۱)» در محجّهٔ البیضاء آمده است:

«مسافر چون نزدیک شهر خود رسید، بگوید:

اللّهُمَّ اجْعَلْ لَنا بِها قَراراً وَ رِزْقاً حَسَناً». «(۲)»

سپس کسی را نزد خانواده‌اش بفرستد تا زمان ورودش را به آن‌ها اطلاع دهد و در نتیجه ناگهانی بر آن‌ها وارد نشود تا به چیزی که مطابق میلش نیست، برخورد کند. «(۳)»

رسول خداصلی الله علیه و آله هر گاه از مسافرت بازمی‌گشت، ابتدا

۱- - من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۹۷

۲- - محجهٔالبیضاء، ج ۴، ص ۷۶

۳- - همان.

ص: ۲۱۵

به مسجد می‌رفت و دو رکعت نماز می‌خواند و سپس به خانه می‌آمد و هنگام ورود به خانه می‌فرمود:

«تَوْباً تَوْباً لِرَبِّنا أوْباً، لایُغادِرُ عَلَیْنا حَوْباً». «(۱)»

همچنین در روایت آمده که آن حضرت هنگام بازگشت از خیبر فرمود:

«آئِبُونَ تَائِبُونَ، إنْ شاءَ اللَّهُ عَابِدُونَ، راکِعُونَ ساجِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، الَّلهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ عَلی حِفْظِکَ إِیَّایَ فِی سَفَرِی وَ حَضَرِی، الَّلهُمَّ اجْعَلْ أَوْبَتِی هذِهِ مُبارَکَهً مَیْمُونَهً مَقْرُونَهً بِتَوبَهِ نَصُوحٍ تُوجِبُ لِی بِها السَّعادَهَ یا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ». «(۲)»

۱- – محجهٔ البیضاء، ج ۴، ص ۷۶

۲- – همان.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : -۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-IR۹۰ ۵۳-۰۶۰۹به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج – به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹